

Jenni Arponen

**”MÄ MUISTAN, ET MÄ KYSYIN AINA ÄITILTÄ,
ET OISIKS SÄ HALUNNU ET MÄ OISIN
POIKA?”**

Maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia
sukupuolesta ja sosiaalisen ympäristön odotuksista

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro Gradu -tutkielma
Maaliskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Jenni Arponen: ”Mä muistan, et mä kysyin aina äitiltä, et oisiks sä halunnu et mä oisin poika?”
Maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia sukupuolesta ja sosiaalisen ympäristön odotuksista
Pro Gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Maaliskuu 2022

Tämän tutkielman tarkoituksena oli tuoda esille maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia ja kasvutarinoita sukupuolen ja sosiaalisen ympäristön odotusten näkökulmasta. Tutkielma ei tavoittele yksiselitteisen tuloksen tai yhden esimerkkikokemuksen tuottamista esimerkiksi sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen kannalta, vaan se enemmänkin pyrkii lisäämään keskustelua aiheesta, sekä monipuolistamaan jo olemassa olevia käsityksiä. Tutkielmassa sukupuolta käsitellään vallitsevan kaksijakoisen sukupuolijakauman perusteella, jolloin voidaan myös paremmin pureutua muun muassa sukupuolieroihin ja näiden vaikutukseen yksilön kokemuksesta itsestään.

Tutkimusaineisto on kerätty yhteensä neljän ryhmähaastattelun avulla keväällä 2021. Haastattelurunkoina toimivat ennalta määritellyt teemat, joiden ympärille itse keskustelu rakentui. Teemoiksi oli valittu lapsuus ja kulttuuri, koulumaailman kokemukset, tehdyt koulutusvalinnat, naisten tämänhetkinen tilanne sekä naiseus itsessään. Valitut teemat eivät kuitenkaan rajanneet pois vapaata keskustelua tai etenemistä, sillä naiset myös kommentoivat toistensa puheenvuoroja ja veivät keskustelua itselleen luontaiseen suuntaan. Keskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin myöhempää työstämistä ja analysointia varten.

Litteroitu aineisto läpikäytiin narratiivisen analyysin otteella. Haastatteluaineistosta etsittiin yhdistäviä ja toistuvia kokemuksia ja ajatusmalleja, joiden pohjalta muodostettiin juonitiivistelmiä ja lähdettiin jäsentämään puhetta. Analyysin avulla tuotettiin kaksi hyvin erilaista tyyppitarinaa, jotka summaavat naisten toistuvia kokemuksia yhteen. Tyyppitarinat on kuvattu ja kirjoitettu tutkielmaan fiktiivisten naishahmojen omakokemuksina.

Haastatteluaineiston pohjalta esiin nousi kaksi kokemusta selvästi määrittävää tekijää: naiseus ja maahanmuuttajataustaisuus. Varsinkin jälkimmäistä käsitettä haastateltavat kommentoivat ja toivat esille myös omassa puheessaan, kun taas sukupuolen käsite oli tulkittavassa toistuvasti enemmänkin rivien välistä tai jatkokysymyksiä avulla. Sukupuolieroista puhuttiin, mutta diskriminointia oli välillä vaikeaa myöntää suoraan. Tutkimuksessa pohdittiinkin nimenomaan kulttuuriin ja sosiaaliseen ympäristöön piilotettuja toiminta- ja ajatusmalleja, jotka yksilö sisäistää osaksi omaa elämäänsä ilman kritiikkiä. Jatkoa ajatellen onkin tarpeen lisätä keskustelua sekä sukupuolten välisen tasa-arvon että kulttuurisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

Avainsanat: sukupuoli, naiseus, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, maahanmuuttajataustaisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

ABSTRACT

Jenni Arponen: "I remember asking my mom if she would have wanted me to be a boy." Immigrant women's experiences of gender and the expectations of one's social surroundings.

Master's Thesis

Tampereen yliopisto

Faculty of Education and Culture

March 2022

The purpose of this research was to demonstrate experiences and stories of women growing up with immigrant backgrounds from the perspectives of gender and sociocultural expectations. The research does not aim to form one unequivocal result nor to create a singular example experience that would, for example, demonstrate the actualisation of gender equality. On the contrary, this research aims to increase discussion on the matter and diversify the already existing perceptions. The research discusses the concept of gender from the dominant binary view of gender distribution, which allows the research to further demonstrate and introduce gender differences and how they affect one's experience in self-identifying.

The research material was gathered from four group interviews held during the spring of 2021. Each interview was constructed around a framework of predetermined themes. The selected themes were childhood and culture, experiences in school, educational choices, the current situations of the women, and womanhood in and of itself. The selected themes did not, however, limit natural conversation, intuitive comments, or the free progression of the interviews. The interviewees led the conversations naturally and commented on each other freely. The interviews were taped and transcribed for later elaboration and analysis.

The transcribed material was reviewed by applying a narrative analysis method, recognising similar and repetitive experiences and thought patterns. The discovered patterns formed distinct synopses for each interviewee and allowed for further analysis of the dialogue. Through analysis, two distinct compound stories were formed, both of which encapsulate the recurring themes of the women's experiences. These stories are described and written in the thesis as the self-experiences of fictional female characters.

Two important factors arose from the interview material: womanhood and having an immigrant background are distinctly recognisable as formative influences in the interviewees' lives and experiences. Especially the subject of having an immigrant background was raised and commented on severely in the interviews, whereas the concept of gender was more interpretable from between the lines or by asking follow-up questions. Gender differences were discussed, although gender-based discrimination was, at times, challenging to admit frankly. However, the research specifically pondered the ways of thinking and operating hidden in one's cultural and social environment, which the individual internalises as one's own without critique. It is vital that, in the future, discussion of gender and cultural equality be augmented, and the actualisation of these discussions be ensured.

Key words: gender, womanhood, gender equality, immigrant background

The originality of the thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	SUKUPUOLI	4
2.1	Biologinen sukupuoli	5
2.2	Sosiaalinen sukupuoli	6
2.3	Sukupuolijärjestelmä	8
2.3.1	<i>Miesnormi</i>	8
2.3.2	<i>Patriarkaalinen sukupuolijärjestelmä</i>	9
2.3.3	<i>Tasa-arvon periaate</i>	11
3	SUKUPUOLTEN SEGREGAATIO	14
3.1	Sukupuolistereotypiat.....	14
3.2	Biologinen tausta.....	15
3.3	Perhe ja kulttuuri	16
3.4	Koulumaailma	18
3.5	Koulutusvalinnat.....	21
3.6	Työelämän sukupuoliroolit	23
3.7	Naisen sukupuolirooli	25
3.7.1	<i>Naisen rooli historiassa</i>	26
3.7.2	<i>Rooli nyt</i>	28
4	MAAHANMUUTTO	31
4.1	Maahanmuuttaja	31
4.2	Negatiivinen suhtautuminen vieraaseen	32
4.2.1	<i>Monikulttuurisuus</i>	32
4.2.2	<i>Vähemmistöt rasismien ja syrjinnän kohteina</i>	34
4.3	Tilastoja maahanmuutosta	35
4.4	Maahanmuuttajanainen	36
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	39
5.1	Tutkimustehtävät ja -kysymykset	39
5.2	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	39
5.3	Aineistonkeruu	42
5.3.1	<i>Narratiivisen ryhmähaastattelun toteutus</i>	42
5.3.2	<i>Narratiivisen ryhmähaastattelun määrittelyä</i>	44
5.4	Narratiivinen analyysi.....	45
6	TYYPPIKARINAT	49
6.1	Masentuneen naisen tarina.....	49
6.1.1	<i>Elämä ennen Suomea</i>	49
6.1.2	<i>Koulumaailma</i>	51
6.1.3	<i>Kiinnittymättömyys yhteiskuntaan</i>	52
6.2	Optimistisen nuoren naisen tarina	54
6.2.1	<i>Elämä ennen Suomea</i>	54
6.2.2	<i>Koulumaailma</i>	55
6.2.3	<i>Ero Suomeen</i>	57
7	NÄKÖKULMINA NAISEUS JA MAAHANMUUTTAJUUS	59
7.1	Yksilölliset tarinat	59
7.2	Sukupuolen vaikutus kokemuksiin	61
7.3	Maahanmuuttajataustaisuuden vaikutukset.....	64
8	POHDINTA	67
8.1	Tutkimuksen muotoutuminen.....	68
8.2	Erilaiset kokemusmaailmat	69
8.3	Tutkimuksen arviointi	72
8.3.1	<i>Eettiset kysymykset</i>	73
8.3.2	<i>Luotettavuus</i>	75

8.4	Yhteenveto.....	78
9	LÄHTEET	81

1 JOHDANTO

"Her name was Asia. His was Europe. Her name was silence. His was power. Her name was poverty. His was wealth. Her name was Her, but what was hers?"
(Solnit, 2014, s. 39–40)

Patriarkaatti eli ja voi hyvin jo antiikin Roomassa. Miehet, isät ja veljet pitivät kiinni vallan kahvasta ja pyyhkivät naisilta heidän oman persoonallisuutensa, ajattelun ja seksuaalisuuden. (Gilligan & Richards, 2009, s. 27.) Naiset olivat omaisuutta, jotka vain siirtyivät mieheltä toiselle. Järjestelmä koki 1900-luvulla suuren tragedian, kun patriarkaatti viimein kaatui, ja ihmiskunta alkoi siirtymään kohti jälkipatriarkaalista yhteiskuntaa (Julkunen, 2010, s. 9). Miten pitkään pintansa pitänyt epätasa-arvon malli sitten edelleen näyttäytyy osana kehittyntä yhteiskuntaa?

Sukupuolten välinen tasa-arvo on ajankohtainen ja sitäkin tärkeämpi puheenaihe, sillä törmäämme edelleen tarpeettomaan sukupuolten väliseen jaotteluun. Suomessa voimme ehkä tuudittautua näennäisen tasa-arvon toteutuessa, sillä emme välttämättä huomaa arjessamme tapahtuvaa, sukupuolen perusteella yksilöä diskriminoivaa toimintamallia. Kuitenkin myös meidän ympäristömme on rakennettu epätasa-arvoisten rakenteiden varaan: törmäämme muun muassa palkkauseroihin, perheen sisäisiin sukupuolirooleihin ja sukupuolittuneisiin ammatteihin. Nämä ovat lasikattoja, eli näkymättömiä yhteiskunnan rajoitteita, jotka pitävät yllä sukupuolirooleja, ja estävät naisten etenemisen esimerkiksi työuralla tietyn pisteen jälkeen (Huchet ym., 2016, s. 11). Syntyikö kohu Sanna Marinin kansikuvasta siksi, ettei hän pukeutunut poliitikolle sopivasti vai koska hän ei pukeutunut *naispoliitikolle* sopivasti? Kuinka annamme tämän stereotyyppistä sukupuoliroolia haastavan käyttäytymisen vaikuttaa kuvaamme Marinin ammattitaidosta? Entä tekisimmekö saman, jos kyseessä olisi miespoliitikko?

Sukupuolittuneesta toiminnasta on tullut meille automaatiota, joten emme enää kyseenalaista tapojen taustoja tai syitä. Opimme sen, mitä sosiaalinen ympäristömme sukupuolesta kertoo: millaisia meidän kuuluisi olla, miltä meidän pitäisi näyttää, mikä on meidän arvomme ja mitä meiltä sallitaan (Karvinen, 2019, s. 7). Jos nainen nostaa esille tapahtuvan diskriminoinnin, *hänestä* tulee ongelma itse asian sijaan. Vuosien varrella muutoksia on toki tapahtunut oikeaan suuntaan, mutta ongelmaa ei ole selätetty. Sukupuolijaottelun modernisaatio ei ole suoraviivainen muutos parempaan, vaan eriarvoisuutta vastaan taistelleilla tasa-arvoliiikkeillä on ollut niin nousuja kuin laskuja, taisteluita sekä tasaisuutta (Julkunen, 2010, s. 10).

Koen tässä yhteiskunnassa eläneenä valkoisena naisena olevani etuoikeutetussa asemassa puhuttaessa sukupuolittuneista rakenteista. Kärjistyneempiä esimerkkejä ja kokemusmaailmoja meiltä löytyy maailmanlaajuisesti paljon enemmän. Koen näiden tuovan vielä enemmän esille sitä työtä, mitä meidän tulee globaalisti toteuttaa sukupuolten tasa-arvon saavuttamiseksi. Halusin tällä tutkielmallani avata eri kulttuureissa varttuneiden maahanmuuttajataustaisten naisen ajatusmaailmaa, sillä he ovat kasvaneet eri olosuhteissa, erilaisessa sosiaalisessa ympäristössä minuun verrattuna. Halusin mahdollisimman todenmukaisesti tuoda esille aitoja kokemuksia sukupuolesta osana heidän odotustensa muodostumista.

Kasvuvaiheessa olemme herkkiä ja vastaanottavia ympäristömme palautteille ja suhtautumiselle. Lapsuus on viattomuuden aikaa, jolloin sukupuoli ei vielä määritä meitä yksilöinä. Ei ennen kuin saamme sille merkityksen ulkopuolelta. (Renolds, 2005, s. 17, 22.) Halusin selvittää, miten erilaiset sosiaaliset ympäristöt ovat muovanneet maahanmuuttajataustaisten naisen kokemuksia ja ajatuksia sukupuolesta ja sen tuomista mahdollisuuksista. Halusin kuulla kokemuksia kasvutarinan varrelta omaan sukupuoleen ja tämän kautta yhteiskunnan jäseneksi kasvamisesta. Juuri sosiaalisten rakenteiden vaikutus on merkittävässä asemassa muovaamassa sukupuolten välisiä hierarkioita, sillä se määrittää muun muassa naisten mahdollisuuden tasa-arvoiseen opetukseen ja työllistymiseen (Huchet ym., 2016, s. 9). Tulevaisuuden kasvattajana näen, että meidän tulee tiedostaa nämä epätasa-arvoiset toimintamallit ja puuttua niihin varhain, jotta emme jatka aikaisempien mallien toistamista.

Käyn tutkimukseni aluksi läpi tutkimukseni kannalta tärkeitä käsitteitä, joiden kautta toivon tuovani esille aiheiden moninaisuutta, sekä ehkä selittämään eri kokemusmaailmojen syntymistä. Keskeisenä tekijänä ovat yksilön erilaiset sosiaaliset ympäristöt, joiden vaikutusta pyrin tuomaan tekstissäni esille. Teorialukujen tarkoituksena on muun muassa konkreettisten esimerkkien sekä datan avulla paremmin avata itse haastattelutilanteiden puheenvuoroja. Myöhemmin keskustelen itse tutkimuksen toteuttamisen prosesseista. Keräsin tutkimusaineistoni ryhmähaastattelujen avulla, ja runsaan litteroidun materiaalin pohjalta muodostin kaksi erilaista tyyppitarinaa. Tyyppitarinoiden tarkoituksena on tuoda esille kaksi erilaista kokemusmaailmaa kerronnallisesti, kuitenkin haastateltavien anonymiteetin säilyttäen. Tutkimukseni viimeisissä kappaleissa pohdin ja analysoin sekä aineistosta heränneitä tuloksia ja ajatuksia, että minun omaa rooliani tutkijana.

2 SUKUPUOLI

Tutkimusaiheeni vuoksi on tärkeää avata hiukan käsitteitä sukupuolesta ja sukupuolikokemuksen syntymisestä. Ymmärrän, että sukupuolen käsite on laaja ja monitulkintainen. Sukupuoli ei tarkoita ainoastaan kehoa, anatomiaa ja kromosomeja, vaan pitää sisällään myös muun muassa yksilöä ympäröivän sosiaalisen yhteisön normit, määritelmät sekä tavan nähdä muut yhteisön jäsenet (Ristkari, 2018, s. 12). Englannin kielessä sukupuolen käsite on jaoteltu sanoilla *gender*, tarkoittaen abstraktia, kulttuurista ulottuvuutta, ja *sex* tarkoittaen absoluuttista, biologista sukupuolta (Beattie, ym. 2018, s. 24). Sosiaalisen ja biologisen sukupuolen erot voisi ajatella näiden käsitteiden kautta. Teoretisointi ja sukupuolikäsitteen monipuolistaminen pyrkivät kyseenalaistamaan sukupuolten kaksijakoisen, pelkkään biologiaan perustuvan oletuksen (Ojala & Pietilä, 2013, s. 21). Ideana tässä on murtaa oletus siitä, että me synnymme sukupuoleen, joka hyvin kärkkäästi määrittäisi millaisia meidän kuuluu ja pitää olla.

Tutkielmassani käsitellyt sukupuolten stereotypiat ja sukupuolinormit mukailevat maailmaa, joka jaottelee sukupuolet karkeasti kahteen (Beattie ym., 2018, s. 42). Länsimainen sukupuolijärjestelmämme jakaa meidät heti syntymästämme alkaen esimerkiksi henkilöturvaturun avulla joko mieheksi tai naiseksi. Yksikään keho ei kuitenkaan ole samanlainen kuin toinen, ja sukupuolen määrittäminen genitaaleista onkin kulttuurista opittu tapa. Valtaosa pitää sukupuolta itsestäänselvyytenä, jolloin oma käsitys sukupuolesta vastaa syntymässä määritettyä sukupuolta. Tämä enemmistö edustaa cissukupuolisuutta. (Ristkari, 2018, s. 13.)

Tutkielmassani keskitytään siihen, miten varhaisessa vaiheessa kulttuurissa muodostunut, kaksijakoinen sukupuolikäsitys ohjaa yksilön kokemusmaailman ja käsitysten muodostumista, sekä kuinka ympäristö suhtautuu yksilöön tämän sukupuolen perusteella. Tutkimukseni ei pureudu syvemmälle yksilön omaan, henkilökohtaiseen sukupuolikokemukseen, vaan

tuon esille ulkomaailman asettamia odotuksia ja niiden vaikutusta yksilöön. Ihmisen omaankin kokemukseen vaikuttaa väistämättä se, minkälaisia merkityksiä yhteiskunta on asettanut ryhmälle, jonka jäseneksi yksilö luetaan (Magnusson & Marecek, 2012, s. 11).

Seuraavaksi avaan hiukan tarkemmin sukupuolijaottelun pohjaa sekä biologian että sosiaalisen ympäristön näkökulmasta. Avaan paremmin myös sukupuolijärjestelmän käsitettä, tuoden esille kaksi hyvin erilaista yhteiskunnan tapaa kohdella ja sijoittaa sukupuolia.

2.1 Biologinen sukupuoli

Biologian näkökulmasta sukupuolten kahtiajako on mahdollista sukusolujen koon perusteella, eli olemme miehiä ja naisia, koska seksuaalisesti lisääntyvän uroksen siittiöt ovat pienempiä kuin naaraan munasolut (Komonen, 2020, s. 48). Evoluutiobiologia pitääkin sukupuolelle ominaisena nimenomaan kykyä lisääntymiseen ja siihen, että tämän sukusolut ovat hedelmällisiä (Juvonen, 2016, s. 30; Komonen, 2020, s.48). Seksuaalisuuden heteronormatiivisuutta voidaan ajatella loogisena jatkumona tälle lisääntymisen ajatukselle. Ihmisen sukupuolta on mahdollista tarkastella myös kromosomien avulla. Varhaisen kehityksen aikana sikiön sukuelimet ovat samoja (fenotyypillisesti olemme aluksi kaikki naisia), mutta noin 6–7 raskausviikon jälkeen geeniekspressio Y-kromosomissa aiheuttaa kivesten syntymisen (Wizemann & Pardue, 2001, s. 45). Nimenomaan Y-kromosomi voidaan mieltää määrittäjänä yksilön sukupuolelle, jos sukupuolijaottelu suoritetaan puhtaasti kromosomiyhdistelmiin perustuen (Komonen, 2020, s. 48; Wizemann & Pardue, 2001, s. 34).

Kromosomit eivät kuitenkaan aina selitä totuudenmukaisesti sitä, mitä yksilö itse tuntee. Myös biologian näkökulmasta sukupuolten kaksijakoisuus on harhaanjohtavaa, sillä puhtaasti pelkistä kromosomiyhdistelmistä saataisiin muodostettua vähintään kuusi erilaista sukupuolta (Komonen, 2020, s. 48). Pidemmät tutkimukset ovatkin todistaneet binäärisen (kaksijakoisen) sukupuolikäsityksen mahdottomuuden, sillä emme pysty määrittämään, kuka olisi kykenevä tekemään viimeisen päätöksen esimerkiksi anatomian tai kromosomien variaatioiden tulkitsemisesta, silloin kun yksilö ei biologisesti osukaan kaksijakoiseen muottiin (Ristkari, 2018, s. 10).

Yksilöiden välisiin eroihin eivät vaikuta ainoastaan genetiikka ja biologia, vaan myös ympäristö ja empiiriset tekijät (Wizemann & Pardue, 2001, s. 173–174). Oman tutkimuksen aiheen näkökulmasta nimenomaan jälkimmäiset, sosiaalisesti ympäristöstä ammennetut tekijät ovat selkeästi tärkeämmässä roolissa merkityssuhteita muodostettaessa. Kun sukupuoli näyttäytyy meille ruumiillisesti elettyinä materiaalisuutena, on vaikea tiedostaa, että sukupuoliruumiit ovat loppujen lopuksi kuvitteellisia (Juvonen, 2016, s. 46). Toisin sanoen on virheellistä ajatella, että puhtaasti biologiamme ja perimämme voisivat yksiselitteisesti selittää sen, miksi olemme sellaisia kuin olemme. Naisten ja miesten välinen biologinen erilaisuus on syvälle juurtunut normi, mutta tiedostamme yhtäältä myös ympäristön vaikuttavan sukupuolimerkityksen tulkintaan (Alasuutari, 2016, s. 113).

2.2 Sosiaalinen sukupuoli

Timo Laine (2018, s. 26) kirjoittaa, että ihmistä on mahdotonta ymmärtää ilman sosiaalista suhdetta maailmaan ja ympäristöön, sillä käsityksemme ja merkitystodellisuutemme rakentuu silloisen todellisuutemme, kulttuurimme ja sosiaalisen ympäristömme vaikutteissa. Esimerkiksi feministisissä sukupuolen teorioissa pohditaan sitä, muotoutuuko ihmisen sukupuoli puhtaasti synnynnäisesti, ja mikä osuus sen muovautumisesta on taas mahdollisesti kasvuympäristöllä ja kulttuurilla (Jokinen, 2010, s. 128). Tutkielmassani keskitytään eritoten sosiaaliseen sukupuoleen, joka ilmenee yksilön kokemuksena sukupuolestaan osana ympäristöään ja kulttuuriaan.

Sosiaalinen sukupuoli edustaa yksilön opittua tapaa nähdä itsensä ja sukupuolensa osana yhteiskuntaa, mikä samalla myös ylläpitää vallitsevia sukupuolijärjestelmiä (Repo, 2015, s. 24). Sosiaalinen ulottuvuus rakentuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa: alamme arvottamaan tietynlaista toimintaa sekä käyttäytymistä, ja lopulta kiinnittymään sukupuoleen tulkintojemme perusteella. (Vilkkä, 2010, s. 19–21.) Esimerkiksi ulkopuolelta saatu palaute saattaa ohjata meitä korjaamaan, kehittämään tai suosimaan tiettyjä käyttäytymismalleja. Yhtenä sosiaalisen sukupuolen määrittelyn apuvälineenä ovatkin sukupuoliroolit, eli opitut käyttäytymismallit ja odotukset yksilöstä tämän

sukupuolen perusteella (Karvinen, 2019, s. 7). Ulkopuolen palaute ehkä pyrkiikin ohjaamaan yksilön toimintaa juuri näihin rooleihin osuviksi.

Lapsi oppii jo alle vuoden ikäisenä tunnistamaan miehen ja naisen äänen sekä ulkonäön eroja, sekä yhdistämään ja jaottelemaan nämä kulttuurin antaman mallin mukaan eri sukupuoliksi (Fausto-Sterling, 2012, s. 53). Ihmiselle on ominaista kategorioida asioita ja erottaa ne joko samankaltaisiksi tai eroaviksi toisistaan, jotta hän pystyy muodostamaan käsityksen ympäröivästä maailmastaan (Magnusson & Marecek, 2012, s. 9). Jos siis kulttuuri jaottelee sukupuolet kahteen, on se myös lapselle loogista. Jo kaksivuotiaiden lasten leikeissä havaitaan sukupuolisidonnaisia valintoja, kun tyypillisesti pojat suosivat leluautoja ja tytöt nukkeja (Serbin, Poulin-Dubois, Colbourne, Sen & Einchstedt, 2001, s. 8). Myös esimerkiksi hame on hyvin sukupuolitettu vaatekappale, sillä luontaisesti lähdemme helposti olettamaan hameen ostajan olevan nainen (Juvonen & Rossi & Saresma, 2010, s. 14). Hame, leikkiauto ja nukke ovat kuitenkin kaikki objekteja, eikä objekteille ole sukupuolta, toisin kuin sosiaalinen ympäristö meille opettaa.

Naisen ja miehen välillä voidaan toki huomata fyysisiä eroja, joihin taapero tarttuu jaottelua tehdessään, mutta myöhemmät leikkien, aktiviteettien ja mielenkiinnonkohteiden tyypittelyt sukupuolten mukaan ovat selkeästi sosiaalisesta ympäristöstä opittuja. Kun kulttuurimme opettaa meille hyväksytyt tavat toimia ja käyttäytyä, on sukupuolittunut käytös sukupuoleen sosiaalistumisen keino (Karvinen, 2019, s. 9). Lapsi käyttää sekä aistillisia että kognitiivisia taitojaan muodostaessaan käsityksen sukupuolten eroista. Hän oppii jo ensimmäisten vuosiansa aikana kulttuurilleen oikeaoppisen tavan sisäistää kahden eri sukupuolen käsitteet sekä sijoittamaan itsensä näiden kautta jompaankumpaan. Lapsen kehittyessä ympäristöstä ammennetaan kulttuurillisesti relevantteja kielikuvia ja sanontoja, jotka lapsi tallentaa ja prosessoi omaan muistiinsa, ja jotka myöhemmin toimivat malleina hänen muodostaessaan kuvaa ja käsitystä itsestään ja sukupuolestaan. (Fausto-Sterling, 2012, s. 55.) Esimerkkinä voisi olla sanonta ”miehet eivät itke”, jonka lapsi kuulee varhaisella iällä, ja jonka perusteella poikalapsi alkaa muodostaa kuvaa siitä, mikä on hänen sukupuolelleen tyypillistä ja sallittua. Sosiaalinen sukupuoli voisi muodostua hyvin erilaiseksi, jos opittu sanonta olisi

päinvastainen. Näin lapsi muodostaa ympäristönsä avulla kuvan naisesta ja miehestä, ja tätä kuvaa mallintamalla sosialisoi yhteisönsä jäseneksi.

2.3 Sukupuolijärjestelmä

Ymmärtäessämme sukupuolet yhteiskunnallisesti omaksutuiksi rooleiksi ja tiedostaessamme biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erot, voimme tunnistaa opittujen mallien noudattavan aina jotakin tiettyä, sosiaalisessa ympäristössä hyväksytyä sukupuolijärjestelmää (Rossi, 2012, s.28). Sukupuolijärjestelmän tiedostaminen auttaa meitä ymmärtämään ja tutkimaan kätkeytyä ajatuksia sosiaalipolitiikan taustalla, sekä selittämään yksinkertaisuudessaan, miten miehen ja naisen roolit yhteiskunnassa rakentuvat (Hirdman 1998, s. 36). Sukupuolen käsite pitää sisällään miehille ja naisille asetetut odotukset, mutta se viittaa myös sosiaalisen sukupuolijärjestelmään, eli siihen, millä tavoin kulttuuri ja yhteiskunta näkevät miehen ja naisen välisen suhteen (Juvonen & Rossi & Saresma, 2010, s.12).

2.3.1 Miesnormi

Miesnormin mukaileminen näkyy edelleen monessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Miesnormi tarkoittaa sitä, että miesyksilö edustaa normaalia ja nainen poikkeavaa, jolloin sukupuolijärjestelmästä muodostuu miestä arvottava hierarkia (Julkunen, 2010, s. 16). Miesnormin lisäksi ympäristön toiminnasta ja arvoista voidaan tiedostaa sukupuolten segregatiota, jonka ajatus rikkoo tasa-arvon käsitystä arvottamalla ja jaottelemalla yksilöitä sukupuolen perusteella (Hirdman, 1998, s. 36–37). Länsimaisen sukupuolijärjestelmän mukaan sukupuolia on kaksi, ja nämä kaksi koetaan vastakkaisina ja toisensa poissulkevinä (Karvinen, 2019, s. 3). Se sukupuolijärjestelmä, missä yksilö kasvaa, määrittää suuresti suhtautumista sukupuolirooleihin ja siihen, mihin rooliin yhteiskunnassa asetetaan tai edes pystytään asettumaan. Miesnormi ja miestä suosiva hierarkia edustavat ennen kaikkea epätasa-arvoa naisia kohtaan, mutta ne myös asettavat suuria odotuksia miehille heidän maskuliinisuudestaan. Jo murrosikäiset miehet kokevat painetta todistaa maskuliinisen ylivoimansa kontrollilla naisten kehoista ja seksuaalisuudesta (Pascoe, 2012, s. 114). Tämän

käytöksen voidaan todeta jatkuvan edelleen, sillä joulukuussa 2020 julkisessa keskustelussa oli Tampereen teknillisen yliopiston salaseurojen sopimaton ja seksuaalisesti häiritsevä käytös naisopiskelijoita kohtaan (Nieminen & Sormunen, 2020). Kun toiminta koetaan maskuliinisena ja miessukupuolelta odotettuna, siihen ei välttämättä herkästi puututa.

Hierarkian ja normien toteutumisessa on eroavaisuuksia kulttuurista ja ajasta riippuen. On totta, että jo Aristoteles näki naisen ikään kuin vajavaisena miehenä, ja piti yksilöiden luonnollisten eroavaisuuksien vuoksi järkeenkäyvänä jaotella sukupuolet hallitsijaan ja hallittavaan (Muttalainen, 1993, s. 51). 1600- ja 1700-luvulla ajateltiin, etteivät ihmiset ole luonnostaan yhdenvertaisia, ja puolisoiden sopimukseen perustuva avioliitto tarkoitti vaimon alistumista miehensä määräysvaltaan (Nousiainen, 2012, s. 38). Vielä sodanjälkeisessä Amerikassa koulun ja median kautta levisi ihanne perherakenteesta, jossa avioliitto ja kotiäitiys olivat naisen ainoat tiet onneen (Repo, 2015, s. 28).

Nykyhetkestä sata vuotta taaksepäin naisten poliittinen vaikutusvalta alkoi hiljalleen kasvaa, mutta se kätkettiin ja sen määrä oli sidonnainen yksilön säätyluokkaan (Urquhart, 2018, s. 11). Suurin osa maailman johtajista on edelleenkin miehiä, ja naisten äänioikeuden saaminen on tapahtunut miehiä huomattavasti myöhemmin. Joissain osissa maailmaa tämä ei toteudu vielä. (Connell & Pearse, 2014, s. 119.) Eriarvoisuuden kulttuuriset opit ovat rakenteissa syvällä, vaikka niissä on tapahtunut muutoksia ja murroksia vuosien varrella. Meillä on edelleen hyvin erilaisia sukupuolijärjestelmiä, jotka rakentuvat yksilöä ympäröivän kulttuurin mukaan -toiset enemmän, toiset vähemmän tasa-arvoisina. Tämä sukupuolijärjestelmä ohjaa sitä, miten yksilö sijoittaa itsensä kulttuuriin, hänelle asetettuihin odotuksiin ja siihen, miten hän näkee itse itsensä.

2.3.2 Patriarkaalinen sukupuolijärjestelmä

Patriarkaatti on antropologinen termi, jolla tarkoitetaan isänvaltaa sekä perheessä että yhteiskunnassa (Gilligan & Richards, 2009, s.22). Se on poliittisyhteiskunnallinen järjestelmä, joka korostaa miesten hallitsevuutta kaikkea heikkona pidettyä, erityisesti naisia kohtaan, ja oikeuttaa näiden hallitsemisen ja korkeamman asemansa säilyttämisen muun muassa psykologisen terrorismin ja väkivallan avulla (Hooks, 2019, s. 25).

Perherakenteissa patriarkaatin voi havaita isien ja miessukupuolen dominoivana valta-asemana (Sechiyama, 2013, s. 22). Kun yhteiskunta noudattaa patriarkaalista sukupuolijärjestelmää, toimii valtio silloin maskuliinisen vallan suojelijana, joka alistaa naissukupuolen miehestä riippuvaiseksi (Dönmez, 2013, s. 10). Esimerkiksi Antiikin Roomassa patriarkaalinen järjestys näyttäytyi kirkon rakenteissa, kun valtaa pitivät kirkon isät, latinaksi patresit (Gilligan & Richards, 2009, s. 24). Yksinkertaisuudessaan yhteiskunta siis rakennettiin niin, että mies määräsi ja nainen totteli. Nainen oli pitkään verrannollinen miehen omistamaan maahan, sillä naisia kohdeltiin valuuttana, joka vaihtoi omistajaa avioliiton tai orjuuden myötä (Lerner, 1986, s. 212–213). Syvälle juurtuneet tavat voi nähdä edelleen myös esimerkiksi heteronormatiivisen avioliiton ja häiden käytänteissä, sillä siinä isä luovuttaa alttarilla tyttärensä omistajuuden uudelle aviomiehelle.

Miesnormi ja miehen korkeampi arvo yhteiskunnan hierarkiassa näyttäytyvät kulttuurin arkisissakin toimintamalleissa, jotka ohjaavat yksilöä löytämään paikkansa osana yhteiskuntaa. Tällaisia arkisia toimintamalleja voisivat olla oletukset siitä, että nainen hoitaa työt ja lapset kotona, mies kodin ulkopuolella. Valtio voi asettaa patriarkaaliset sukupuoliroolit ja odotetut käyttäytymismallit osaksi kulttuurin arvoja, lakeja sekä yksilön sosiaalisia rooleja (Lerner, 1986, s. 212). Tällöin sukupuolittuneesta ja naissukupuolta syrjivästä toiminnasta tulee kyseenalaistamaton normi. Patriarkaalinen jako antaa miehille etulyöntiaseman ja ylläpitää epätasa-arvoista sukupuolijärjestystä esimerkiksi rahallisissa tuloissa, arvostuksessa, instituutiollisessa vallassa ja kontrollissa yksilön omasta kehosta (Connell & Pearse, 2014, s. 124). Naisen tehtävänä on yksinkertaisuudessaan jatkaa sukua ja yhteiskuntaa sekä biologian että sosialisoinnin kautta (Dönmez, 2013, s. 12). Jälkimmäisessä on ajatus naisen roolista äitinä, kasvattajana ja opettajana, jolloin naisten odotetaan pitävän heille alistavaa sukupuolijakaumaa hengissä opettamalla se seuraavallekin sukupolvelle. Naiset eivät ehkä uskalla rikkoa tai kyseenalaistaa heille annettuja sukupuolirooleja ja epätasa-arvoista asemaa, sillä he pelkäävät arvostelluksi tulemistä ja uskontonsa oppien rikkomista (Song, 2019, s. 424–425).

Vaikka patriarkaaliset arvot olisivatkin hiljalleen katoamassa yhteiskunnan rakenteista, se ei tarkoita, ettei sukupuolisyrjintää olisi enää havaittavissa. Rakenteet ovat muuttuneet ajan ja paikan mukaan, mutta muodostuneet vallan

hierarkiat pysyvät edelleen voimissaan. Historiassa törmätään usein naisiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan esimerkiksi sotien ja kolonisaation seurauksena, sillä orjuuttamista ja seksuaalista väkivaltaa pidettiin aidon patriarkaalisuuden ja miehuuden merkinä (Dorsey, 2003, s. 296–297). Aiemmin Itämaissa naiset sidottiin moniavioisuuden myötä haaremeihin, kun taas antiikinajan Euroopassa sitouduttiin monogamiaan, mutta säännöt olivat hyvin erilaiset sukupuolien välillä (Lerner, 1986, s. 216). Traditionaalinen sukupuoli-ideologia Saudi Arabiassa antaa edelleen miehelle oikeuden puhua tilanteissa, joissa naiselta odotetaan hiljaisuutta (Song, 2019, s. 409). Alevit Turkin alueella taas ylläpitävät hyvin konservatiivisia toimintamalleja ja rakentavat yhteiskuntansa niin, että miehen kontrolli naisesta toivotusti rajoittaisi naisen haaveita itsenäisestä elämästä (Özmen, 2013, s. 161). Näin patriarkaalinen sukupuolijärjestelmä sallii mieheltä toimintaa, joka rajoitetaan naiselta jopa lakien avulla.

Kun nainen alistuu hänelle asetettuihin odotuksiin ja epätasa-arvoiseen asemaan, hän samalla uhraa omat mahdollisuutensa sosiaalisissa tilanteissa loistamisessa, oppimismahdollisuuksissa sekä jopa akateemisesta menestymisestä (Song, 2019, s. 424). Yksilö heijastaa yhteiskunnan odotukset itseensä noudatetun sukupuolijärjestelmän mukaisina, mikä patriarkaalisessa mallissa tarkoittaa miesvaltaa.

2.3.3 Tasa-arvon periaate

Tasa-arvolla tarkoitetaan tasa-arvoisen yhteiskunnan poliittisia ja sosiaalisia arvoja, jolloin esimerkiksi yhteiskunnan resurssit, valtaan pääseminen ja ”hyvän elämän” saavuttaminen jakautuvat tasaisina mahdollisuuksina sukupuoleen katsomatta (Nousiainen, 2012, s. 33). Tasa-arvoinen sukupuolijärjestelmä yhteiskunnassa mahdollistaa yksilöiden etenemisen samalta viivalta, jolloin ihmisen arvo ei määriy esimerkiksi yksilön ulkoisten tekijöiden tai taustojen perusteella. Järjestelmä ei tue vapauden periaatetta, jos yksilön biologinen sukupuoli määrittää tämän roolin yhteiskunnassa (Sechiyama, 2013, s. 20). Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat oikeudellisessa ja poliittisessa mielessä tärkeitä modernin ajan avainkäsitteitä, ja yksilön diskriminointia pyritäänkin muun muassa lakien avulla poistamaan yhteiskunnasta (Nousiainen, 2012, s. 31).

Yksilöt tarvitsevat valtion tukea tasa-arvon saavuttamiseksi, sillä muutoksien tulee lähteä suuremmalta päätäntävallalta yksilöiden sijaan.

Diskriminaatio pyritään estämään lakien avulla. Syrjintänä pidetään yksión joutumista jonkin henkilökohtaisen ominaisuutensa, esimerkiksi sukupuolensa perusteella huonompaan asemaan, jolloin hänen oikeutensa eivät toteudu yhdenarvoisesti muiden kanssa (Pentikäinen, 2012, s.119). Syrjintäkieltoja voisivat esimerkiksi olla palkkasyrjintä tai raskaussyrjintä, jossa sosiaalisten käytöntöiden perusteella nainen jää tilanteessa altavastajaksi (Nousiainen, 2012, s. 37). Suomen perustuslaissa (731/1999 6 §) on määritelty, että sukupuolten tasa-arvoa edistetään niin yhteiskunnallisessa toiminnassa kuin työelämässä. Tähän kiinnitetään huomiota erityisesti palkkaustilanteissa ja työsuhteen ehtoja määritettäessä. Kuitenkin myös Suomessa törmätään tilanteisiin, jossa kohtelu edelleen eroaa sukupuolten välillä. Muun muassa äitiyssuojelu ja asevelvollisuus ovat poikkeuksia, joissa valtio sekä lainsäädäntö tukevat vielä sukupuolisegregaatiota (Nousiainen, 2012, s. 40).

Universaalilla tasolla naisten eriarvoinen kohtelu on tiedostettu ihmisoikeuksia sekä tasa-arvoa rikkovaksi toiminnaksi. Kansainväliset asiakirjat sisältävät tärkeitä velvoitteita ja säädöksiä, joilla naisten arvoa vähätteleviin ajattelutapoihin ja perinteisiin pyritään puuttumaan (Pentikäinen, 2012, s. 111). YK:n Pekingin julistuksessa ja toimintaohjelmassa (1995, 232. a.) on kirjattu, että hallitusten tulee edistää naisten ja miesten täysiä, tasavertaisia mahdollisuuksia ihmisoikeuksien sekä perusvapauksien parissa. Erottelua ei saa tapahtua esimerkiksi rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kieleen, uskoon, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään perustuen. Hallitukset ovat siis sopimuksella sitoutuneet epätasa-arvon kitkemiseen, joskin muutokset ja kehitykset asian parissa ovat hitaita.

Feministinen kritiikki kansainvälisiä ihmisoikeuksia kohtaan on keskittynyt siihen, ettei naisten huolenaiheita (muun muassa sukupuolittunutta väkivaltaa ja toiminnan piiloarvoja) oteta vieläkään riittävässä määrin huomioon (Pentikäinen, 2012, s. 99). Vuonna 2015 julkaistussa, Yhdistyneiden kansakuntien esityslistassa kestävästä kehitystä kohden mainitaan yhtenä tavoitteena vuotta 2030 varten sukupuolitaso-arvon saavuttaminen ja kaikkien naisten ja tyttöjen voimaannuttaminen (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015, 5. tavoite). Vaikka YK:n asiakirjojen välillä on 20 vuotta

aikaa, on niissä mainittu naisten asemaan liittyen samoja tavoitteita, joiden kehitys ei ole vielä tuottanut tarvittavaa tulosta.

3 SUKUPUOLTEN SEGREGAATIO

Suomalainen nainen vie maotamme maailmankartalle kansainvälisten kauneuskilpailujen kautta, kun taas suomalaisen miehen avuina ovat hänen maskuliininen kestävyytensä, sinnikkyytensä ja sisunsa (Paasonen 2012, s. 39). Kun odotamme ihmisiltä puhtaasti sukupuolen perusteella määriteltyä, tiettyyn muottiin ja malliin sopivaa käytöstä ja ulkonäköä, on kyse sukupuolinormeista. Saatamme oppia odotuksia sukupuolen toiminnalta visuaalisten ja verbaalisten mallien, kuten mainosten, sosiaalisen median, elokuvien ja oppikirjojen kuvien kautta, joita yksilö alkaa vähitellen mallintaa ja jäljitellä (Rossi 2006, s. 62–64).

3.1 Sukupuolistereotyyppit

Stereotyyppit, eli voimakkaasti kärjistetyt kuvaukset siitä, millaisia sukupuolten tulisi olla, syntyvät yleensä sosiaalisen observoinnin seurauksena. Tällöin yksilö saattaa toimia tulkintojensa pohjalta tietyssä roolissa, vaikka se ei ilmentäisi hänen oikeaa kokemustaan (Carpenter, 2018, s. 149) Esimerkiksi media on alkanut opettamaan sukupuolille ominaisia rooleja yhteiskunnassa. Kun mietimme kotiin jäävää vanhempaa, on kyseessä nainen, ja kun mietimme asevelvollisuutta suorittavaa nuorta aikuista, on kyseessä mies. (Rossi 2012, s. 23.) Odotukset toki muuttuvat ajan saatossa, kun tietomme, kulttuurimme ja uskomuksemme muuttuvat (Riskari & Suni, 2018).

Meidän on helppoa ymmärtää mies- ja naissukupuolet vastakkainasettelun kautta, esimerkiksi puhumalla ”vastakkaisesta sukupuolesta” (Rossi, 2012, s. 23). Mies ja nainen ajatellaan silloin kuin yönä ja päivänä. Tätä segregatiota voidaan kuitenkin arvostella muun muassa liberaalin ideologian näkökulmasta, sillä mustavalkoinen jaottelu jättää hyödyntämättä yksilöiden henkilökohtaisia taipumuksia, haluja ja lahjakkuuksia, samalla enemmänkin toistaen kulttuurisia stereotyyppioita (Julkunen, 2010, s. 137). Miehisuus eli maskuliinisuus kuvaa ideaalia miestä. Mieheyden kriteerejä ovat muun muassa aggressiivisuus,

itsenäisyys ja voimakkuus, jolloin nämä piirteet edustavat myös sitä, mitä naisen ei olisi sopivaa olla. (Ojala & Pietilä, 2013, s. 22.) Naisellisuus eli feminiinisyys taas pitää sisällään esimerkiksi emotionaalisuuden ja empatiakyvyn, ja nämä piirteet edustavat sitä, mikä on naiselta odotettua ja toivottua. Kummankaan ääripään kuvailu ei edusta universaaleja luonnon lakeja, vaan ihmiset ovat aikojen saatossa tuottaneet nämä merkitysrakenteet liitettäväksi sukupuoliin. (Jokinen, 2010, s. 128–129.)

Jotta naiseus tai mieheys pystyisivät määrittelemään yksilön kokemuksia tämän toimijuudesta tai mahdollisuuksista, syntyy hänelle ensin kokemus ja käsitys omasta sukupuolestaan. Hän siis ensin kiinnittyy siihen sosiaaliseen rooliin, mikä hänelle sukupuolensa edustajana määritellään, ja peilaa sitten mahdollisuuksiaan siihen nähden. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi erilaisia tapoja ja niiden perusteluita sukupuolten jaotteluun.

3.2 Biologinen tausta

Yksilön biologia toimii pohjana sukupuolitulkinnassa, mutta sosiaalinen konteksti määrittää sen, mitä tämä tulkinta käytännössä tarkoittaa: mitä ympäristö naiselta ja mieheltä odottaa. Odotusten pohjalta syntyvät sukupuoliroolit, jotka ohjaavat yksilöä löytämään paikkansa osana yhteiskuntaa. Sukupuoliroolit määrittävät muun muassa yksilöltä odotettavaa ulkonäköä, tapoja, luonteenpiirteitä ja roolia osana ympäristöä, jotka mukailevat yhteiskunnan perinteisten feminiinisuuden ja maskuliinisuuden kuvausten mukaan (Miville, 2013, s.2–3). Erilaiseen ruumiinrakenteeseen vedoten yksilöltä oletetaan sukupuoleen liittyviä ominaisuuksia: naiset nähdään heikkoina, kun taas miehet voimakkaina (Karvinen, 2019, s. 4). Biologinen sukupoolemmen toimii näiden tulkintojen pohjana, mutta ympäristömme alkaa muodostaa odotuksia ja oletuksia näiden päälle. Voimme esimerkiksi ajatella, että jokin asia kiinnostaa yksilöä puhtaasti tämän oletetun sukupuolen perusteella: mies on vahva ja voimakas, joten voimannosto kiinnostaa häntä varmasti.

Nämä sukupuolistereotyytiat ja sukupuoliroolit eivät ole biologisia, vaan ympäristömme ja yhteiskuntamme muovaamia luonnehdintoja, jotka ovat vuosien saatossa alkaneet ruokkimaan itse itseään. Tätä voisi verrata siihen, ettei mikään yksittäinen sana tarkoita mitään ennen kuin se saa merkityksen

kielestä ja kulttuurista. (Juvonen, 2016, s. 40.) Jaottelu naiseen ja mieheen ei ole pelkästään deskriptiivistä, vaan se myös normittaa sukupuoli-dotukset osaksi kulttuuriamme (Karvinen, 2019, s. 2). Pidetään normaalina, että odotukset tytöiltä ja pojilta eroavat toisistaan.

Monissa kulttuureissa esimerkiksi naisen kuukautiskiertyön suhtaudutaan negatiivisesti, sillä hormonien heittäly koetaan pelottavan epävakana (Shehan & Kaestle 2009, s. 87). Ympäristö siis olettaa naiselta tietynlaista henkisyttä puhtaasti hänen biologiansa perusteella. Hormonien heittäly luetaan tunteellisuudeksi, naisilta odotetuksi feminiiniseksi luonteenpiirteeksi. Koska feminiiniset piirteet ovat heikompia kuin maskuliiniset, suhtaudumme tunteellisuuteen negatiivisesti. Komonen (2020, s. 47) kirjoittaa, ettei biologia voi olla yksiselitteisenä perusteena yhteiskunnan sukupuolittuneelle yksilöiden kohtelulle. Merkittäväksi nousee sosiaalisen ympäristön suhtautuminen ja merkitysten muodostaminen. Aikaisemman esimerkin hormonien heittälyynhän voitaisiin suhtautua täysin päinvastoin, mutta kulttuuri on määrittänyt ja opettanut varauksellisuuden sitä kohtaan.

3.3 Perhe ja kulttuuri

Kulttuurin ja ympäristön suhtautuminen sukupuoli-rooleihin on muuttunut aikojen saatossa, mutta osa toimintamme ja ajattelumme juurista ulottuu hyvinkin pitkälle ihmisen historiaan. Evoluutiopsykologit ovat pohtineet luonnonvalinnan olleen miessukupuolen puolella, sillä alkukantainen mies oli voimakkaampi, nopeampi ja aggressiivisempi kuin nainen, eli sopivampi lajinsa edustaja metsästämistä ajatellen. Nykyajan perherooleja mukailien naisen rooli oli jo tuolloin huolehtia lapsista ja kerätä ruokaa metsästä. (Shehan & Kaestle 2009, s. 86.) Naisen on fyysisesti mahdollista synnyttää ja imettää lasta, joten hänen ajatellaan luonnollisesti olevan enemmän läsnä lapsen arjessa tätä hoitaen ja hoivaten (Lammi-Taskula & Salmi 2016, s. 147). Tässä sosiaalinen sukupuoli on selvästi seurausta biologisesta sukupuolesta.

Julkunen (2010, s. 157) ehdottaa, että juuri heteroseksuaalinen parisuhde ja perherakenne naisena ja miehenä, isänä ja äitinä olemisesta, konkretisoivat sukupuolittuneiden identiteettien ja perheroilien syntymistä. Biologisen sukupuolen taustalla mainittiinkin sukupuolien kriteereinä hedelmällisyys ja

mahdollisuus lisääntyä. Evoluutiopsykologeillakin syntyi kiistelyä kuitenkin siitä, oliko miesten metsästäminen vai naisten keräily lopulta ihmiskunnan selviämisen kannalta tärkeämpää (Shehan & Kaestle 2009, s. 86). Jos kuitenkin elämme miesnormia ja maskuliinisuutta ihailien, on näiden roolien jaottelu epätasa-arvoinen. Esimerkiksi kotitöiden tekeminen ja tekemättömyys koetaan monesti tärkeänä sukupuolen merkitsijänä, ja joissain kulttuureissa niiden tekeminen on loukkaus miehen kunnialle (Julkunen, 2010, s. 158). Tässä tiivistyy ajatus radikaaleista sukupuolirooleista, joiden rikkominen on haitallista yksilölle kulttuurin ja yhteiskunnan silmissä.

Ympäristömme on jaotellut meitä sukupuolen mukaan lapsesta saakka, ja tämä jaottelu vaikuttaa yksilön tekemiin valintoihin ja toimintaan. Lapsena me saamme vaikutteita varsinkin lähipiiriltämme, vanhemmiltamme ja ystäviltämme (Rauhala 2011, s.30). Lapsen sukupuoli näkyy jo ennen lapsen syntymää uuden vanhemman toiminnassa ja suhtautumisessa. Esimerkiksi tyttöjen lastenhuone maalataan vaaleanpunaiseksi ja poikien siniseksi. Tulevat vanhemmat eivät usein tietoisesti edes ajattele näitä sukupuoleen perustuvia toimintoja ja päätöksiään, sillä he vain seuraavat ympäristönsä odotuksia ja malleja (Carpenter, 2018, s. 26). Mielenkiintoista tässä väriesimerkissä on kuitenkin se, että vielä vuonna 1914 amerikkalaisissa sanomalehdissä kirjoitettiin vaaleanpunaisen olevan poikien väri (Fausto-Sterling, 2012, s.109). Värillä ei ole sukupuolta, mutta meidän odotuksillamme siitä on.

Myös vanhempien tapa rankaista lasta huonokäyttöisyydestä vaihtelee lapsen sukupuolen mukaan. Poikia saatetaan rankaista fyysisemmin (piteleminen, työntäminen, tarttuminen ym.), mikä taas on yhteydessä lapsen aggressiivisempaan, maskuliinisempaan käyttäytymiseen myöhemmin elämässä. (Endendijik ym., 2017, s. 310–311.) Vanhempien antama palaute lapsen toiminnasta vaikuttaa myös mielenkiinnonkohteiden ja harrastuneisuuden muotoutumiseen. Tyttöjä saatetaan esimerkiksi kannustaa jalkapallon sijaan harrastamaan cheerleadingia, koska se koetaan parhaana mahdollisuutena tytölle. Vanhemmat saattavat antaa hyvinkin negatiivissävytteistä palautetta, kun tytöt ”käyttäytyvät kuin pojat”. (Pascoe, 2012, s. 117–118.) Nämä rajoitukset taas toistavat asioiden mustavalkoista jaottelua kahteen, jolloin yksilö kokee tulevansa hyväksytyksi vain palautteen mukaista roolia mukaillessaan. Sukupuolittuneiden odotusten kyseenalaistamaton sisäistäminen voi olla yksilölle haitallista ja

aiheuttaa ahdistumista, vihaa ja masennusta, jos annetut sukupuoliroolit sotivat yksilön luontaisia intressejä vastaan (Miville, 2013, s. 6). Yksilö voi kokea olevansa vähempiarvoinen, jos hän ei luontaisesti ajattele osuvansa ympäristön asettamaan sukupuolen määrittelyyn.

Kasvuympäristöissä ja kulttuurissamme voi olla suuriakin eroja, mikä selittää erilaisten sukupuolikokemuksien ja sukupuolijärjestelmien syntymisen ja säilymisen. Pehkosen (2017, s. 95–98) väitöskirjassa käy ilmi, että maahanmuuttajataustaiset naiset kokevat suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvon, itsenäisyyden ja vapauden jopa pelottavina. Heidän ajatusmaailmansa oli melko patriarkaalinen, ja sukupuolet jaoteltiin selkeästi omiin rooleihinsa. Naisen rooli nähtiin ensisijaisesti huolehtijana ja kasvattajana lapsille. Samoin sukupuoliroolien rajat ylittävään toimintaan suhtauduttiin negatiivisesti, jopa naista kuormittavaksi. Heidän silmissään patriarkaalinen sukupuolijärjestys pitää sisällään positiivista riippuvaisuutta miehestä. Suomalaisesta näkökulmasta tämä ajatus voi tuntua vanhanaikaiselta tai kaukaiselta, mutta se osoittaa, kuinka suuri vaikutus ympäristöllä ja kulttuurilla on yksilön sukupuolikokemuksen syntymiseen.

3.4 Koulumaailma

Kasvatus ja koulutus toimivat yhtenä yhteiskunnan keinona jaotella sukupuolia kulttuurissa sopiviksi määritelyihin sukupuolimuotteihin (Naskali, 2012, s. 277). Kouluympäristö täyttää lapsen arkea ja nopeasti koulutukseen piilotetut arvot muuttuvat automaattiseksi tavaksi ajatella ja nähdä asioita. Pohjoismaisessa keskustelussa koulutus mielletään neutraalina, tasa-arvoisena ja kaikille samanlaiset mahdollisuudet tarjoavana, vaikka todellisuudessa se sekä tuottaa että vahvistaa eroja muun muassa juuri sukupuolten välillä (Ojala ym., 2009, s. 13). Esimerkiksi koulun vaatimukset ja odotukset ovat hyvinkin jaoteltuja yksilön sukupuolen perusteella (Seppä, 2013, s. 13).

Jo lastentarhassa opettajien huomataan antavan hyvin sukupuolittunutta palautetta. Sukupuolinormeja rikkovaan käyttäytymiseen ja vaikkapa leikkimiseen puututaan vähintään maininnan ja puheen tasolla. Jos lapsi leikkiikin toiselle sukupuolelle ominaisempia leikkejä, voidaan se selittää enemmänkin sattumanvaraisena poikkeuksena, joka on tapahtunut tilanteen pakosta.

(Alasuutari, 2016, s. 119.) Hyvin klassinen ajatusmalli voisi olla se, että tytöt leikkivät nukketaloilla, pojat autoilla ja junaradoilla. Ympäristö ei välttämättä osaa reagoida poikkeavaan käytökseen niin, että se koettaisiin normaalina. Palaute pyrkii aina palauttamaan ja korjaamaan yksilön tavanomaisiin sukupuolinormeihin ja sukupuolittuneeseen toimintaan. Aikuistumisen myötä tämä leikkien muodostama sukupuolijaottelu muuttuu todeksi muun muassa segregoituneilla työmarkkinoilla (Karvinen, 2019, s. 7). Esimerkiksi Lappalaisen (2006, s. 22) tutkimuksessa huomattiin, että lapsi alkaa jo päiväkotikäisenä myös itse antamaan sukupuolittunutta palautetta, kun annettuja sukupuolirooleja ja -odotuksia rikotaan.

Palautteet vaikuttavat pitkälle, sillä ne ovat osana muodostamassa lapsen uskomusjärjestelmää ja henkilökohtaista identiteettiä: tapaa, millä he tulevat maailmaa tarkastelemaan ja asettamaan odotuksia itselleen sukupuolensa perusteella (Carpenter, 2018, s. 28, 157). Nukarisen ja Pakasen (2020, s. 62) tutkielmasta ilmeni, että lapset pelkäsivät kiusatuiksi tulemista, jos he toimivat omasta sukupuoliroolistaan poikkeavasti esimerkiksi harrastamalla toiselle sukupuolelle ominaisia leikkejä. Kun sukupuolinormit sisäistetään jo aikaisessa vaiheessa, sääntöjen rikkominen ja negatiivinen palaute saa lapsen tuntemaan häpeää toiminnastaan (Carpenter 2018, s. 28, 157). Griffinin (2018, s. 40–41) tutkimuksessa selvisi, että jo alakouluikäiset lapset sukupuolittavat harrastuksia ja mieltymyksiä, ja esimerkiksi pitävät poikia automaattisesti parempina jalkapallonpelaajina kuin tyttöjä.

Koulussa opettajan mahdollisesti sukupuolittunut asennoituminen voi näkyä monella tapaa, ja opettaja saattaa odottaa yksilöiltä erilaista menestymistä oppiaineissa oppilaiden sukupuolen perusteella. Seppä (2013, s. 13) sanoo opettajien mieltävän pojat lahjakkaiksi teknisissä töissä ja matematiikassa, tytöt taas äidinkielessä. Opettajat sekä luokkatoverit suhtautuvat negatiivisesti äänekkäisiin tyttöihin luokassa, kun taas äänekkäät ja vauhdikkaat pojat sekoittavat luokan ilmapiiriä positiivisesti. Heiltä opettajan haastaminen sallitaan herkemmin, sillä nämä piirteet liitetään maskuliinisuuteen. (Gordon 2001, 105.) Oppilaat ovatkin huomanneet opettajan odottavan tytöiltä järkevämpää ja asiallisempaa käyttäytymistä kuin pojilta (Griffin, 2018, s. 32). Pojilta alisuoriutuminen ja huono käytös ovat odotettuja käyttäytymismalleja (Seppä 2013, s. 43–45), eikä odotettuun toimintaan välttämättä tarvitse puuttua.

Yhteiskunta on opettanut meitä suhtautumaan varauksella sukupuolinormien vastaiseen toimintaan. Koulun käytännöt on rakennettu vahvistamaan tyttöjen kiltteyttä ja poikien toiminnallisuutta, ja näitä itsestäänselvyyksiä toistetaan kyseenalaistamatta (Naskali 2012, s. 279). Nopeasti ajateltuna tyttöjen kiltteyden voisi ajatella positiiviseksi piirteeksi. Kulttuurimme kuitenkin yhdistää kiltteyden tottelevaisuuteen, ja tottelevaisuuden taas huonoksi lähtökohdaksi myöhempään älykkyyteen ja menestykseen (Naskali, 2012, s. 285–286). Jollain tapaa menestys on siis pedattuna niille, jotka noudattavat vain miehiltä sallittuja luonteenpiirteitä. Sukupuolten epätasa-arvo tässä syntyy siitä, ettei maskuliinisia piirteitä sallita naisilta.

Koulussa arjessa sukupuolten erottelu näkyy myös esimerkiksi koulutehtävien jaottelulla sekä sukupuolistereotyyppioita toistavalla opetusmateriaalilla (UNESCO 2019, s. 6). Oppikirjojen vääristynyt tapa kuvata ja käsitellä sukupuolta on kansainvälinen ilmiö. Esimerkiksi Kiinassa tämä näkyy niin, että oppilaiden kirjoissa naishahmot tekevät kotitöitä ja ovat persoonaltaan alistuvia ja passiivisia. Poikahahmot taas seikkailevat koulun ulkopuolella ja ovat luonteeltaan luovia ja urheilullisia. Tämä sukupuolittuneisuus näkyy myös eri ammattiryhmien esittelyssä: tiedemiehet ja sotilaat ovat miehiä, opettajat naisia. (Malinen & Sinkkonen 2016, s. 213) Lapsille siis näytetään jo varhaiselta iältä mallikuvia siitä, millainen työllistyminen ja rooli yksilöllä on ja tulee olemaan hänen sukupuolensa perusteella.

Perez (2020, s. 90) kertoo koulun opettavan tytöille, etteivät he välttämättä ole yhtä fiksuja kuin pojat. Koulu vaikuttaa sukupuoliodotuksien eroihin esimerkiksi niin, että lapset alkavat piirtämään yhä useammin tutkijoita miehinä, vaikka ennen koulun aloittamista sukupuolijakauma olisi ollut tasaisempi. Vähitellen tyttölapset siis luopuvat haaveistaan akateemisen menestymisen parissa, koska ympäristö opettaa heidän olevan vähemmän älykkäitä miehiin verrattuna. Korkeakouluissakaan ei ole tavatonta törmätä tilanteisiin, joissa naisopiskelijan avunsaanti hidastuu sukupuolen perusteella, sillä jopa opettaja aliarvioi naisen taitoja (Ahmed 2016). Tässä opettaja saattaa ajatella, että oma aika menee hukkaan naista autettaessa.

3.5 Koulutusvalinnat

Korkeakoulutukseen on asetettu odotuksia sukupuolten tasa-arvon edistämisestä, sillä se toimii naisten väylänä yhteiskunnallisiin asemiin ja taloudelliseen itsenäisyyteen (Lätti 2018, s. 70). Koska työmarkkinoille tullaan koulutuksen kautta, vaikuttavat koulutuksessa tehdyt valinnat ja alojen segregatio vielä pitkälle (Julkunen 2010, s. 134). Koulutusvalinnalla on näin suora yhteys myös saatavan palkan määrään ja ammatilliseen statukseen.

Sukupuolten tasa-arvon voi mieltää esimerkiksi *samanlaisuuden* kautta, jolloin miesten ja naisten ei ajatella eroavan koulutuksessa tai työelämässä; eli myös naiset voivat ilman erityisjärjestelyjä hakeutua samoihin koulutuksiin, työasemiin ja palkkatasoon kuin miehet (Lätti 2018, s. 75). Samankaltaisuuden toteutumiseksi yksilöille tulisi markkinoida alaa kuin alaa sukupuolesta riippumatta. Kun koulutusalat markkinoidaan käyttäen vain toista sukupuolta, voi yksilö jättää tarttumasta omiin henkilökohtaisiin intresseihinsä, koska kokee sukupuolensa epäsovivana koulutusalalle (Reisel & Hegna & Imdorf 2015, s. 4). Analysoitaessa suomalaisten yliopistojen tasa-arvosuunnitelmia 2010-luvulla, luvataan niissä toistuvasti naisille ja miehille samat oikeudet kouluttautua ja edetä ammatillisella urallaan (Lätti 2018, s. 81). Nuoret tekevät vapaita valintoja ammatin- ja koulutusvalinnoissaan, mutta samalla kasvatustilasto ylläpitää sukupuolittunutta jaottelua siitä, mikä on sukupuolelta niin sanotusti normaalia (Naskali, 2012, s. 283).

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 Suomen yliopisto-opiskelijoiden valitsemilla koulutusaloilla vallitsee edelleen sukupuolittuneita jaotteluita. Tietojenkäsittely, tietoliikenne ja tekniset alat ovat selkeästi miesvoittoisia, kun taas kasvatustieteet, humanistiset- ja yhteiskunnalliset alat ovat hyvin naispainotteisia. Sama kaava toistuu myös ammattikorkeakouluopiskelijoiden jakautumisessa. Voidaan ajatella, että hoito-, hoiva- ja kasvatustyöt ovat saaneet niin sanotun feminiinisen leiman (Julkunen, 2010, s. 131). Esimerkiksi vuonna 2005 Japanissa tehdyn tutkimuksen mukaan korkeakoulujen palvelu- (sisältäen kotitalouden), humanistiset- ja taidealat olivat hyvin naisvaltaisia, kun taas insinööri-, teollisuus- ja rakennusalojen opiskelijat olivat suurimmalta osalta miehiä (Nozaki, Aranha, Fix Dominguez & Nakajima, 2009, s. 225).

Sukupuolten eroja koulutusaloilla perustellaan naisten soveltumattomuudella tiettyihin työtehtäviin (Malinen & Sinkkonen, 2016, s. 194). Puhutaan eksistentiaalisesta eriarvoisuudesta, kun ihmisarvo erotellaan esimerkiksi sukupuoleen perustuen. Maskuliinisiksi leimatut, miesvaltaiset koulutusalat arvotetaan korkeammalle, mikä näin nostaa miessukupuolen statusta. (Saari, 2012, s. 208.) Matemaattinen ja tekninen lahjakkuus mielletään edelleen ominaisempaan miessukupuolelle (Julkunen, 2010, s. 138), kun taas työn, joka vaatii hoivaavia, hoitavia ja empaattisia piirteitä ajatellaan olevan sopivampi naiselle (Williams & Dellinger, 2010, s. 16). Tämä jaottelu näkyy alojen sukupuolijakaumassa esimerkiksi niin, että työelämässä miehet keskittyvät rahan, hallintaan ja koneistoon, naiset taas hoito-, toimisto- ja myyntitöihin (Perrons, 2005, s. 392). Liike- ja yritysmaailman johto- ja asiantuntija-asemiin valmistavat koulutusvalinnat yliopistoissa ovat tasapainoaloja, ja tämän perusteella koulutuksen ei pitäisi erotella yksilöiden mahdollisuuksia myöhempään etenemiseen (Julkunen, 2010, s. 136).

Sekä Suomessa, että muualla EU-maissa 25–64-vuotiaista työllisistä suurempi osa korkeakoulututkinnon suorittaneista on naisia. Koulutuksen merkitys uralle on kuitenkin ehkä heikentymässä, eikä siitä ole varsinkaan naisille enää suurta hyötyä. (Julkunen, 2010, 135) Esimerkiksi Lätti (2018, s. 94) toteaa naisten olevan keskimäärin miehiä koulutetumpia, mutta se ei auta heitä etenemään johtoasemiin. Kouluilla on noussut huolta siitä, että tytöt pärjäävät poikia paremmin arvosanoilla mitattuna, jonka vuoksi poliittisessa keskustelussa on alettu vaatimaan esimerkiksi ”poikapedagogiikkaa”. Samalla kuitenkin poikien huonomman koulumenestyksen ei ajatella jarrutavan poikien myöhempää ammatillista tai koulutuksellista menestymistä. (Naskali, 2012, s. 284.)

Vaikka siis usein naisten koulutustaso on miehiä korkeampi, edelleen korkeampaa koulutustasoa vaativat alat mielletään miesvaltaisiksi (Crawley, 2014, s. 7). Carolina Criado Perez (2020, s. 88) kutsuukin ”loistavuusharhaksi” sitä, että yksilöt liittävätkin loistavuuden ja nerokkuuden nimenomaan miessukupuolen ominaisuudeksi. Sitä voisi ehkä selittää myös se, että monta naisneroa on jätetty historiankirjojen ulkopuolelle joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kun siis ajattelemme viisasta yksilöä, ajattelemme automaattisesti miestä. Seksistiset kommentit ja niin sanottu *miesselittäminen* ovat tieteellisissä yhteisöissä yleisiä (Ahmed, 2016). Vaikka koulutustaso ja kykenevyys kaikella

tapaa olisi sukupuolesta riippumatonta, mielletään jotkin koulutusalat maskuliiniseksi, eli naisille tuntemattomiksi ja epäsopiviksi. Näin ollen naisen korkea koulutustaso ei riitä, jos johtajan rooli nähdään automaattisesti maskuliinisena sukupuoliroolina.

3.6 Työelämän sukupuoliroolit

Myös yhtiöiden hierarkioissa ammattinimikkeet edelleen jakautuvat sukupuolen mukaan. Monet eliitit ja johtoasemat ovat miesvaltaisia miehen edustaessa auktoriteettia, menestystä, rahaa, teknologiaa ja dynaamisuutta. Naisen pätevyyden ajatellaan lähinnä karisevan johtoasemaan siirtyessä, sillä hän on aina liian jotakin: liian feminiinisenä ”pehmo” ja liian maskuliinisena ”mahdoton akka”. (Julkunen, 2010, s. 136.) Työmarkkinoilla onkin yleistä, että samat kuvaukset mielletään hyvin eri tavalla sukupuolesta riippuen: esimerkiksi *tiimipelaaja* yhdistetään miehen ominaisuutena vahvaan taitoon johtaa, kun taas naisilla sama termi mielletään negatiivisesti taipumuksena seurata (Skibba, 2016). Tässä seuraaminen mielletään negatiivisesti kykenemättömyytenä havitella itselle tärkeää asiaa, jolloin käskyjen ottaminen eikä niiden antaminen tunnu yksilölle luontaisemmalta ominaispiirteeltä.

Varsinkin valkoisille miehille annetaan myös enemmän mahdollisuuksia edetä urallaan, sillä heille määrätty työtehtävät tarjoavat mahdollisuuden näyttää omaamista yksilötasolla. Esimerkiksi teknisillä aloilla naiskollega määrätään useammin tehtäviin, jotka eivät edistä hänen uraansa, mutta jotka *jonkun* on tehtävä. Näitä ovat muun muassa muistiinpanojen ottaminen, lounaan tilaaminen tai vähemmän merkittävien asiakkaiden kanssa asioiminen. (Williams & Multhaup, 2018.) Työpaikkojen sukupuolittuneet käytänteet vaikuttavat näin myös palkkaeroihin, kun miehet etenevät statukseltaan vaativampiin työtehtäviin ja saavat tällä perusteella korkeampaa palkkaa. Erottelu piilotetaan sukupuolittuneiden roolien taakse, jotta näennäinen tasa-arvo työelämässä toteutuu (Saari, 2012, s. 208). Tämän lisäksi vain naisten keskuudessa on huomattu, että etenemiseen saattaa vaikuttaa myös yksilön ulkoinen olemus. Hoikat ja hyvin koulutetut ansaitsevat kuukaudessa enemmän kuin yhtä koulutetut, samaan ammattikategoriaan sijoittuvat lihavat naiset. Samanlaista muuttujaa ei havaita miesten keskuudessa. (Julkunen, 2010, s.192.)

Sukupuolinen segregatio mahdollistaa hierarkian, jossa ”miesten” ammatit ja työt arvotetaan korkeammalle (Julkunen, 2010, s. 138). Puhutaan sukupuolten erilaisuudesta. Tasa-arvon toteutumisen näkökulmasta olisikin tärkeää tunnistaa sukupuolille tyypilliset ominaisuudet tai sukupuolittuneet työt, mutta pyrkiä lisäämään stereotyyppisesti feminiinisten, naisille miellettyjen työtehtävien arvoa (Lätti, 2018, s.75–76). Tämä rikkoisi nykyistä, miesten ominaisuuksia korkealle arvottavaa ajattelutapaa työelämän rakenteissa. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa alojen uudelleenarvottamista niin, että naisvaltaiset alat ja työtehtävät nähtäisiin nykyistä arvokkaampina (Lätti, 2018, s. 89). Tämä nostaisi varmasti myös naisalojen palkkaa sekä naisten kokemusta omasta arvostaan ja pystyvyydestään. Työllä, johon yhteiskunta on heitä kannustanut, olisi näin sekä sosiaalista että rahallista arvoa.

Analysoitaessa IT-alan työntekijöiden esimiehiltään saamaa palautetta Amerikassa, saavat naiset toistuvasti enemmän kritiikkiä, miehet taas rakentavaa palautetta. Naisia neuvotaan varomaan äänensävyään, lopettamaan toisten arvosteleminen ja heidän johtamistyyliään kuvaillaan negatiivisesti komentelevana ja karkean aggressiivisena. Miesten palautteissakin aggressiivisuus mainitaan pariin otteeseen, mutta vain kehotuksena lisäämään sitä. (Snyder, 2014) Miesten aggressiivisuus on sosiaalisesti ehkä hyväksytympää, sillä se selitetään ulkoisilla tekijöillä, kun taas naisten suuttumisen nähdään johtuvan itsesäätelyn vajeudesta (Beattie ym., 2018, s. 95). Yksilö joutuukin usein stereotyyppisen arvostelun kohteeksi, jos eroa tyypillisistä miesten tai naisten ominaisuuksista (Vilka, 2010, s. 113).

Naiselta siis odotetaan vaitonaisuutta ja tottelevaisuutta, ja samaan aikaan nämä luonteenpiirteet eivät ole sopivia johtoaseman tehtäviin. Naiselta ei kuitenkaan sallita omien ominaispiirteiden ulkopuolelle osuvaa käytöstä, vaan sukupuolinormeja työelämässä rikkova nainen koetaan uhkana. Myös yritysmaailma suosii sukupuolinormeja noudattavia naisia, mutta odottaa menestyviltä yrittäjiltä maskuliiniseen rooliin sopivia ominaisuuksia. Kun nainen käyttäytyy sukupuoliroolilleen ominaisesti, suhtautuminen on positiivista, mutta häneltä katoaa uskottavuus. Kun hän taas käyttäytyy maskuliinisemmin, johtajalta odotettavin tavoin, hän rikkoo sukupuolinormeja, jolloin suhtautuminen on jälleen negatiivista. (Balachandra, Briggs, Eddleston & Brush, 2019, s. 122.)

Toki tähän kaavaan on myös poikkeuksia, mutta valitettavan useasti naissukupuoli joutuu mahdottomaan yhtälöön nimenomaan sukupuoliodotusten ja -normien vuoksi. Martinsen (2014) on listannut tehokkaan johtajan ominaispiirteinä muun muassa stressinsietokyvyn, selkeyden ja kommunikaatiotaidot, tukemisen ja innovatiivisuuden, ja hänen tutkimuksiensa mukaan naiset kohtaavat nämä piirteet miesjohtajia useammin. Tämän tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan konkreettisesti näy johtaja-asemien sukupuolijakaumassa.

3.7 Naisen sukupuolirooli

Sukupuolistereotyyppinen ajattelu tarkoittaa sitä, että yksilöä tarkastellaan aina osana jotakin ryhmää, ja hänen toimintaansa peilataan tämän ryhmän mukaan (Vilka, 2010, s. 112). Aiemmissa luvuissa käsiteltiin kaksijakoista sukupuolijärjestelmäämme sekä kuinka tämä jaottelu näkyy osana arkeamme. Kun jaottelemme piirteitä, odotuksia, adjektiiveja tai vaikkapa fyysisiä objekteja sopiviksi vain toiselle sukupuolelle, saatamme tulla sukupuolittaneeksi kokonaisen persoonallisuuden tai temperamentin, jolloin sallimme ja odotamme tiettyjä toimintamalleja yksilöltä yksin sukupuolen perusteella (Vilka, 2010, s. 113).

Sukupuolta on mahdollista ajatella ja teoretisoida usealla eri tavalla, joista osa painottuu roolisuoritusten ja erilaisten performanssien kautta: miten sukupuolen odotetaan esimerkiksi käyttäytyvän, liikkuvan ja puhuvan (Ojala & Pietilä, 2013, s. 20–21). Sukupuolistereotypiaan osuminen voisikin olla rooliin osumista, sillä se ei totuudenmukaisesti pidä sisällään koko sitä kirjoa, kuinka erilaisia eri sukupuolen edustajat voivatkaan olla. Arjessakin pyörivä fraasi ”en ole kuin muut tytöt” voisi edustaa yksilön näkemystä siitä, ettei hän jollain tapaa osu tai halua osua kulttuurin määrittämään, perinteiseen tytön rooliin. Kun nainen taas omaksuu ympäristön määrittelemät feminiiniset luonteenpiirteet ja toimintamallit osaksi omaa toimintaansa, tulee hän toteuttaneeksi naisen roolia.

Naista ja tämän taitoja ei vähätellä, kun hän toteuttaa roolilleen ominaisia toimia ja käytösmalleja. Esimerkiksi 1950-luvun lopulla Hollywoodissa tuotettiin elokuvia, jotka hyvin selkeästi maalasivat naisille hoivaajan roolia, naureskellen samalla miehen kykenemättömyydelle esimerkiksi tavanomaiseen syöttämiseen

ja vauvan röyhtäyttämiseen. Elokuvan sanoma oli pitkälti se, että mies ei pysty pitämään huolta lapsesta, ja kuinka mies ei voi olla äiti, jota lapsi taas tarvitsee kasvaakseen kunnan kansalaiseksi. (Apple, 2006, s. 109–110.) Tässä näyttäisi siltä, että mies on riippuvainen naisesta kodinhengettärenä ja perheen kasvattajana.

Naiselta odotetaan ahkeruutta, rehellisyyttä, korkeaa moraalialia, sovittelijan roolia yhteisössä, siivoojan roolia työpaikalla sekä ”äidillistä” otetta omassa tekemisessä (Mejiuni, 2013, s. 58). Hoivavietti on selkeästi läsnä odotetussa tyyliässä, millä nainen työnsä hoitaa. Toistuvasti naiseuteen liitetään jatkuvuus, äidillisuus ja rakkaus, jotka kytkevät käsitteen elämän ylläpitämiseen (Gordon, 2001, 12–13). Seuraavaksi käsittelen lyhyesti naisen roolia yhteiskunnassa vuosien varrella, käyttäen hyväkseni muutamia esimerkkitaupauksia.

3.7.1 Naisen rooli historiassa

Naiseus, naisen roolit ja sukupuoliittuneet odotukset määrittävät osaksi kulttuuria, ja näiden odotusten perusteella ihmisen toimintaa ja piirteitä tulkitaan oikeaksi ja vääräksi. Odotukset, joita liitämme naiseuteen mukautuvat ajan saatossa. Patriarkaalisia arvoja ei voida ajatella nujerrettavan hetkessä, sillä pitkälle juurtuneiden tapojen muuttaminen vie aikaa. Monista historian kirjoituksista huokuu miesääni: esimerkiksi Kiinassa naisten hyötynä pidettiin ainoastaan heistä saatava mielihyvä sekä biologinen mahdollisuus tuottaa jälkeläisiä (Nadeau & Rayamajhi, 2013, s. 83). Tämä ajatus sukupuolten eriarvoisuudesta on kuitenkin osa usean muunkin kulttuurin historiaa.

Jo filosofit kuten Plato, John Locke ja Hegel pitivät naisten ja miesten eroja luonnollisina ja selvinä: naiset olivat hyviä vaimoja, mutta heistä ei ollut johtamaan kansoja, sillä heitä opastivat tunteet eivätkä universaalius ja järki (Mejiuni, 2013, s. 49). Koska tunteellisuus on tyyppillisesti naiseuteen ja feminiinisyyteen liitettävä luonteenpiirre, ei ideaalin johtajan sovi olla sellainen. Keskiajalla Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa naiseuteen liitetyt piirteet saatettiin yhdistää jopa noituuteen ja syntisyyteen. Naisten syntisiä piirteitä olivat muun muassa tunteellinen ahdinko, homoseksuaalisuus, seksuaalinen aktiivisuus ja itsenäisesti (ilman miestä) asuminen. (Tosh 2016, 27.)

Siveellisuuskoiset puritaanit veivät ajatuksiaan patriarkoista Yhdysvaltojen siirtokuntiin 1700-luvulla. Naisten fyysinenkin pahoinpitely oli miehiltä sallittua, mikäli nainen epäonnistui sukupuoliroolinsa täyttämässä. Avioliitto teki nuorista tytöistä vanhojen miesten omaisuutta, sillä nämä pystyivät silloin jatkamaan kasvatustyötä yhteiskunnan toivomaan suuntaan. (Issitt, 2018, s. 7.) Sosiaalisen ympäristön ja kasvatuksen kautta naiset oppivat paikkansa osana yhteiskuntaa ja opettivat rooleja jälleen eteenpäin omille lapsilleen.

Pohjoismaat kulkivat tietynlaisena suunnannäyttäjänä lopulle Euroopalle tasa-arvoisemmasta avioliitosta, kun tottumuksia naisen roolista kodinhengittäjänä ja lapsista huolehtijana alettiin haastaa 1800-luvun lopulla (Carlsson Wetterberg & Melby, 2008, s. 43). Kuitenkin monet tasa-arvoisuutta nimellisesti alleviivaavat muutokset ja säädökset toteutuvat tosiasiasa ehdollisina. Liberaalin poliittisen ajattelun yksilö-kansalaisen kriteereinä olivat autonomia, koulutus ja kyky rationaaliseen ajatteluun, joiden täyttäminen varsinkin ajattelun alkutaipaleella oli suurelle osalle naisista sula mahdottomuus (Kuusipalo, 2011, s. 19). Vuonna 1908 Tanskan parlamentti säätöi lain tasa-arvoisen äänioikeuden puolesta, mutta tosiasiasa vuoteen 1953 saakka naimisissa olleet naiset eivät saaneet äänestää, jos heidän miehensä eivät olleet maksaneet veroja (Ravn, 2008, s.64). Myös Suomessa poliittisen kansalaisuuden miehinen normi oli esteenä naisten poliittiselle etenemiselle, vaikka itse poliittisilta oikeuksilta sukupuolittuneisuus murrettiinkin (Kuusipalo, 2011, s. 19). Kun asenteet ja ajatukset eivät koe samaa murrosta uusien lakien ja säädösten myötä, ei muutoksia oikeasti tapahdu.

Pintapuoliset helpotukset naisten aseman parantamiseksi toistuivat joka puolella maailmaa. Naisen käsittäminen omaisuutena vaikutti varmasti siihen, kuinka avioliiton myötä naisen ihmisarvo ja oikeudet vähentyivät verrattaessa häntä tämän omistajaan, aviomieheen. Vuonna 1910 Yhdysvaltojen ylin oikeus rajasi naisilta mahdollisuuden viedä miestänsä oikeuteen pahoinpitelystä tai sen yrittämisestä, sillä pahimmillaan tämä sallisi tämänkaltaisten tapausten vyöryä oikeussaliin. Vielä vuoden 1977 tarkistetussa Kalifornian rikoslaissa määrättiin, että naisilta, jotka haastoivat aviomiehiään oikeuteen pahoinpitelystä, tuli löytyä enemmän fyysisiä vammoja kuin naimattomilta pahoinpitelyn uhreilta. (Issitt, 2018, s. 8) Vielä tuoreempi asiaan tarttuminen tapahtui Suomessa, kun vaimon raiskaaminen kriminalisoitiin lain silmissä vasta vuonna 1994. Eduskunnan

pöytäkirjassa (16/1994, s. 286) samaiselta vuodelta korostetaan sitä, kuinka tärkeää yhteiskunnan oli myös lain silmissä nähdä se, ettei avioliitto poista tai vähennä puolisoiden itsemääräämisoikeutta

Vuonna 1922 Irlannin vapaan valtion perustuslaki pyrki tarttumaan epätasa-arvoisiin järjestelmiin muun muassa antamalla naisille kontrollin heidän omasta elämästään sekä mahdollisuuden korkeakoulutukseen. Tosiasiassa toisen maailmansodan jälkeen maa yritti kuitenkin aktiivisesti laannuttaa naisten voimaantumista, ja kansan suhtautumisesta naisiin tuli vieläkin konservatiivisempaa. (Craven, 2010, s. 6.) Vaikutti siltä, että naisille annettiin mahdollisuus kouluttautua ja oppia, mutta samalla kuitenkin yhteiskunta ja sosiaalinen paine peräänkuuluttivat edelleen perinteisinä pidettyjä sukupuolirooleja.

Pitkälle juurtunutta erottelua miesten ja naisten maailmoista on vaikeaa murtaa. Pienissä maalaiskylissä Kreikassa oli vielä 30 vuotta sitten tavallista, että naisen maailma rajoittuu kodin seinien sisäpuolelle (Pavliades & Hesser, 2019, s. 69). Kun esimerkiksi seksistiset kommentit sivuutetaan, normalisoimme naiseuden näkemisen heikkoutena, riippuvaisuutena ja jopa ei niin älykkäänä sukupuolena mieheen verrattaessa (Jabiri & Almala, 2016, s. 3). Kun emme tartu epäkohtiin, totumme epätasa-arvoisiin rakenteisiin ja jatkamme niiden toistamista.

3.7.2 Rooli nyt

Patriarkaalisen politiikan vaikutukset näkyvät edelleen naisen roolia määrittäessä. Irlannissa naiselle tärkeimpänä pidetään velvollisuutta omaa perhettä kohtaan (Craven, 2010, s. 5). Arabiasta löytyy laki nimeltä *wilaya*, jossa nainen asetetaan miehen vallan alle joko 30-vuotiaaksi saakka tai jopa koko elämäkseen lain tyylistä riippuen (Jabiri & Almala, 2016, s. 4). Naisilta odotettu tunteellisuus ja herkkyys näyttävät edelleen populaarikulttuurissa, kun sukupuolelle suunnattu kirjallisuus, musiikki sekä elokuvateollisuus keskittyvät rakkauteen ja suuriin tunteisiin. Sukupuolta kuvaillaan ylitunteellisena ja ylireagoivana, ja nämä termit pyrkivät selittämään naisten epäarvoista kohtelua ja sukupuolittunutta väkivaltaa (Tosh, 2016, s. 39). Jordanian parlamentti koostui vielä 2010-luvulla ainoastaan miesjäsenistä, jota perusteltiin naisten

heikkoudella, sekä sillä, että parlamentin jäseneltä odotettiin maskuliinisuutta poliittisissa toimissaan (Jabiri & Almala, 2016, s. 1–2).

Japanissa ja Etelä-Koreassa suurin osa miehistä ei osallistu lastenhoitoon ollenkaan (Sechiyama, 2013, s. 291). Hoivaajan rooli naisella pitää edelleen pintansa, ja tekee miehestä varmasti varmemman vaihtoehdon työnantajan näkökulmasta. Itä-Aasiasta löytyy suuriakin eroja naisen roolissa työrintamalla: Pohjois-Koreassa on tavallista, että nainen lopettaa työnteon avioliiton myötä, kun taas Taiwanissa suuri osa varsinkin korkeakoulutetuista naisista tavoittelee pitkää työuraa itselleen (Sechiyama, 2013, s. 283).

Nigeriassa naisen rooli on olla kodinrakentaja sekä lastensa ja miehensä hoitaja. Hänen odotetaan täydentävän ja tukevan aviomiestään kaikilla tämän elämän osa-alueilla samalla toimien lastensa ja koko yhteiskunnan roolimallina. (Mejiuni, 2013, s. 50–51.) Toistuvana teemana nähdään se, että mies tarvitsee naista kulliseen auttamaan häntä etenemisessä, mutta nainen ei saa tästä odotetusta toiminnasta samanlaista kiitosta kuin mies. Nigerialaisnaiselle asetetut odotukset voivat kuulostaa epätasa-arvoisilta länsimaalaiselle, mutta nigerialaisnainen on kasvanut ympäristössä, jossa tämä rooli on oletus ja normi. Hänelle on opetettu, ettei sukupuoliyrjintää tapahdu. Ennen kaikkea tässä havainnollistuu ympäristön merkitys yksilön ymmärrykseen omasta itsestään, oikeasta ja väärästä, normaalista ja epänormaalista.

Suvun jatkaminen saattaa näyttäytyä naisen tärkeimpänä tehtävänä, mikä tekee naisesta jollain tapaa kokonaisen. Senottin ja Mojolan (2017, s. 791) tutkimuksessa huomattiin, että nimenomaan äiteiden kautta naisen odotukset tiukentuvat, sillä äitien odotetaan ilmentävän ideaalista feminiinisuutta, sekä pukeutuvan, käyttäytyvän ja puhuvan tätä roolia kunnioittaen. Jo alakouluikäiset tytöt oppivat, kuinka tärkeää on saada itselleen poikaystävä, ja kuinka tämä suhde rakentuu kaiken sallivaksi nimenomaan toiselle osapuolelle. Tytöt etsivät kumppaninsa kautta hyväksyntää sekä mahdollisuutta osallistua normaalia edustavaan seurustelukeskusteluun muiden ikätovereidensa kanssa. Tämän saavuttaakseen he ovat valmiita tinkimään omista tunteistaan, tahdostaan ja jopa perustarpeistaan. (Renold, 2005, s. 99–102.) He saavat mallin ympäristöstään. Nainen on edelleen synonyymi sanoille kumppani ja puoliso. Tällöin nuorella iällä seurusteleminen näyttäytyykin loogisena harjoitteluna naiseksi kasvamisen aikana.

Maiden poliittinen johto näyttäyty edelleen miesvaltaisena, jonka selättäminen vaatii toimia ja säännöksiä. Esimerkiksi useat EU:n jäsenvaltioista ovat sitoutuneet esimerkiksi sukupuolikiintiökäytäntöjen kautta tasoittamaan sukupuolijakaumaa poliittisessa päätöksenteossa. Ongelmana tässä näyttäytyisi edelleen vallitseva kuva miesjohtajista, jotka osuvat naisia paremmin stereotyyppisiin kuvailuihin johtajasta, mikä taas vaikeuttaa naisten hakuprosessia puolueiden sisälle. (EIGE, 2017, s. 2–3.) Naisten roolin monipuolistuminen vaatii vanhojen, kapeiden sukupuoliroolien rikkomista. Ne ovat suuri, osalta tiedostamaton osa yhteiskuntaamme, ja vaikuttavat tapaamme ajatella ja kohdata uusia asioita.

4 MAAHANMUUTTO

Ihminen on muuttanut koko elinkautensa ajan. Uusien maanosien löytäminen, luonnon ja asuinolojen muuttuminen, uskonnon levittäminen ja muut valloitusretket toimivat hyvinä esimerkkeinä ihmiselle luontaisesta, globaalista muuttoliikkehinnästä. (Martikainen & Saari & Korkiasaari, 2015, s. 23–24.) Maailman muuttuessa ihmisen on luontaista muuttua sen mukana. Tällä hetkellä kansainvälisten kauppojen ja pääomien virrat sekä muun muassa poliittiset, uskonnolliset ja etniset mullistukset ovat saaneet aikaan ennennäkemättömän muuttoliikkeen maailmanlaajuisesti (Suárez-Orozo & Carhill & Chuang, 2011, s. 7). Elämme globalisaation aikaa.

4.1 Maahanmuuttaja

Monesti maahanmuuttajaksi määritellään henkilö, joka on asunut yli vuoden synnyinmaansa ulkopuolella. Se on yleiskäsite maasta toiseen muuttaneelle henkilölle, ja voi pitää sisällään esimerkiksi pakolaisaseman saaneita, turvapaikanhakijoita tai töiden perässä muuttavia siirtolaisia. Maahanmuuttajana voidaan käsittää myös muun muassa takaisin kotimaahansa palaavat henkilöt sekä heidän ulkomailla syntyneet lapsensa. Jälkimmäisessä, laajemmassa käsitteessä voidaan ehkä osuvammin puhua maahanmuuttotaustaisuudesta. (Martikainen & Saari & Korkiasaari, 2015, s. 24, 33, 44.)

Osa maahanmuuttajista joutuu pakenemaan poliittisia, uskonnollisia ja etnisiä vainoja, kun taas toiset lähtevät merten taakse havittelemaan korkeatasoisempaa elämää parempien akateemisten sekä työllisten mahdollisuuksien myötä (Suárez-Orozo & Carhill & Chuang, 2011, s. 7). Oli maahanmuuton syy mikä tahansa, on prosessi usein maahanmuuttajalle haastavaa ja raskasta, sillä usein se tarkoittaa pitkääkin eroa omasta perheestä ja kotimaasta. Myös suomalaiset ovat muuttaneet maasta sotien ja rajojen

muutosten pakottamana (Martikainen & Saari & Korkiasaari, 2015, s. 27), mikä saattaa helposti unohtua maahanmuuttajista puhuttaessa.

Oma käsitykseni maahanmuutosta ja maahanmuuttajista kiteytyy monikulttuurisuuden käsitteen kautta. Tästä syystä käsittelenkin näitä aiheita tutkielmassani toisiaan sivuavina. Jokainen maahanmuuttaja voidaan nähdä oman kulttuurinsa edustajana. Jokaisella maahanmuuttajalla on oma tarinansa, oma käsityksensä maailmasta, sekä omat arvot ja ajatukset, jotka ovat muovautuneet yksilön kasvuympäristön ja sosiaalisen yhteisön ristitulesa. Kun maahanmuuttaja saapuu uuteen maahan, ei hän kadota aikaisempaa puolta itsestään, vaan tuo oman kulttuurin mukansa, näin tehden kohdemaasta monikulttuurisen kokonaisuuden. Seuraavaksi pureudun ajatuksiin monikulttuurisuudesta ja itselle vieraasta, esittelen hiukan tilastoja maahanmuuttoon liittyen sekä tuon esille sukupuolen vaikutuksen kokemuksiin.

4.2 Negatiivinen suhtautuminen vieraaseen

Käsitteet *ksenofilia*, *ksenosofia* ja *ksenofobia*, kuvaavat erilaisia suhtautumistapoja vierasta kohtaan. Ksenofilia korostaa erilaisuuden ja vieraan kulttuurin erinomaisuutta sitä ihailien. Ksenosofiassa erilaisuus tunnistetaan ja sitä pyritään ymmärtämään omaa kulttuuria sekä itseä refleктоimalla. Ksenofobia taas pelkää erilaisuutta ja korostaa eroja samankaltaisuuksien sijaan. (Gothóni & Siirto, 2016, s. 170.)

4.2.1 Monikulttuurisuus

Puhuttaessa monikulttuurisuudesta käsitettä käytetään sekä kuvailevana että normatiivisena. Kuvailevana se tarkoittaa nimenomaan sitä, että maan väestöstä löytyy useita eri kansoja ja etnisiä ryhmiä, eli maa on tavallaan monen eri kulttuurin mosaiikki. Normatiivisena käsitteenä se tarkoittaa pyrittävää ja toivottavaa tilaa yhteiskunnassa. (Puuronen, 2015, s. 255.)

Monikulttuurisuuden käsitettä sivuaa myös kulttuurienvälisyys, jossa kulttuurien kohtaaminen nähdään positiivisena vuorovaikutustilanteena, missä yksilöt pyrkivät oppimaan toinen toisiltaan (Gothóni & Siirto, 2016, s. 170). Tämä tarkastelutapa mukailee enemmän normatiivista, ideaalia tilannetta.

Monikulttuurisuutta ei kuitenkaan aina nähdä positiivisena asiana, ja käsite onkin kerännyt myös paljon kritiikkiä. Sen on esimerkiksi väitetty syövyttävän hyvinvointiyhteiskunnan perustaa, sillä tutkijat ovat pitäneet rotu- ja etniset rajat ylittävää kansallista solidaarisuutta ja luottamusta miltei mahdottomana saavuttaa (Puuronen, 2015, s. 257). Jos kulttuurin monimuotoisuus aiheuttaa etnisten vähemmistöjen segregatiota valtaväestöstä, muodostuu valtaväestön suhtautumisesta helposti hylkivä ja negatiivinen monikulttuurisuutta kohtaan (Suárez-Orozo & Carhill & Chuang, 2011, s. 10).

Monilla tutkimuksilla on ollut tapana nostaa esille maahanmuuttajia ongelmallisena populaationa ja jopa niputtaa yksilöitä stereotyyppisesti yksilön kulttuuritaustan mukaisesti (Suárez-Orozo & Carhill & Chuang, 2011, s. 11–12). Tässä tausta-ajatuksena on se, että yhden maahanmuuttajan virhe nähdään kaikkiin maahanmuuttajiin heijastettavana piirteenä. Ajattelutapa on virheellinen muun muassa siksi, että maahanmuuttajia ovat kaikki kohdemaahan muuttaneet ulkomaalaistaustaiset henkilöt heidän kulttuuritaustaansa tai muita sosiokulttuurisia tekijöitä huomioonottamatta. Tämän lisäksi jokaisessa lähtömaassa on sekä hyvä- että huono-osaisia, eivätkä maahanmuuttajat usein yksilöinä edusta kotimaansa keskimääräistä kansalaista. Esimerkiksi Intiasta ja Kiinasta muuttaa töiden perässä paljon korkeakoulutettuja asiantuntijoita, joiden ei korkeamman sosiaalisen statuksensa myötä voida ajatella kuvastavan kotimaansa tyypillistä kansalaista. (Martikainen & Saari & Korkiasaari, 2015, s. 45.)

Monikulttuurisuuden kritisoijat saattavat perustella näkemyksensä esimerkiksi toisen kulttuurin epäinhimillisyytenä tai epätasa-arvona. Tämä mukailee konservatiivista monikulttuurisuuspolitiikkaa ja -ajattelua, jossa maahanmuuttajavähemmistöjen kulttuurit nähdään erillisinä ja muuttumattomina (Puuronen, 2015, s. 266). Tässä suhtautuminen on edelleen aika ksenofobista, ja väestöön syntyy hyvin eriytyneitä ryhmiä, jotka eivät edes pyri vuorovaikutukseen keskenään. Muun muassa Anne Phillips (2007, s. 1–3) on pohtinut feminismiin ja monikulttuurisuuden ajatuksien ristiriitoja, jos esimerkiksi sukupuolten epätasa-arvoista kohtelua perustellaan kulttuurieroilla. Ongelma syntyy tässä edelleen siitä, että monikulttuurisuus nähdään kahden kulttuurin muuttumattomuutena, jolloin maan eri kulttuurit eivät edes pyri ymmärtämään toisiaan ja tätä kautta mahdollisesti kehittymään.

Puuronen (2015, s. 264, 268) onkin kirjoittanut, että meidän on luovuttava kulttuurin näkemisestä monikulttuurisuuskritikoiden luomien stereotyyppien ja rasismien kautta. Hän ehdottaa kulttuurien kohtaamisen näkemistä assimilaation avulla, jolloin sekä maahanmuuttajat että valtaväestön jäsenet muuttuvat. Gothóni ja Siirto (2016, s.8) toteavat osuvasti, ettei paluuta yksikulttuurisuuteen enää ole, sillä käsitteiden laajenemisen myötä yksilöstä muodostuu yhteen paikkaan juurtumaton, globaali kansalainen.

4.2.2 Vähemmistöt rasismien ja syrjinnän kohteina

Pakolaisen, turvapaikanhakijan, maahanmuuttajan tai kenen tahansa muun vieraan kulttuurin edustajan kohtaamisessa on riskinä, että valtaväestön edustaja unohtaa kohtaavansa yksilön ja tämän yksilölliset tarpeet. Hän ikään kuin kohtaa yksilön kokonaisuutena, itselleen vieraana sosiaalisena yhteiskuntana. (Gothóni & Siirto, 2016, s. 170.) Niin kuin yksilöllä on tarpeena niputtaa ja jaotella meitä sukupuolen perusteella, voi tuntua luontaiselta luokitella yksilöitä samaan tapaan esimerkiksi etnisyyden perusteella. Rasismia voitaisiinkin tarkastella vallankäytön keinona, sillä se määrittelee joukkoon kuuluvat ja kuulumattomat toisistaan (Gothóni & Siirto, 2016, s. 170). Rasismien ja syrjinnän käsitteitä käytetään monesti toistensa synonyymeina, mutta rasismi on nimenomaan tietynlaisia syrjintää. Se on syrjintää, joka perustuu syrjittävän rotuun, etniseen alkuperään, rodullistettuun kulttuuriin -uskontoon. (Puuronen, 2015, s. 51–52.)

Suomen suhtautuminen kansalaisuutta vailla oleviin vähemmistöihin on ollut melko kylmää ja epätasa-arvoista. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden ihmisoikeudet ja poliittiset oikeudet ovat rajattuja. Työnsaanti ja opiskelu ovat tauolla oleskeluluvan saamiseen saakka, ja tämän jälkeenkin kunnat saattavat kieltäytyä ottamasta heitä vastaan. (Puuronen, 2015, s. 263.) Maahanmuuttajan kotouttaminen pitäisi kuitenkin nähdä prosessina, joka ei ole mahdollista elleivät vastaanottavan maan yleiset rakenteet, politiikka ja asenteet tue muuttajan asettumista uuteen maahan (Gothóni & Siirto, 2016, s. 11).

Ongelma ei ole ainoastaan maakohtainen, vaan koko Euroopan Unionin tilannetta tarkastellessa maahanmuuttajien työ- ja opiskelumahdollisuudet sekä taloudellinen tilanne ovat toistuvasti heikompia valtaväestöön verrattaessa (OECD, 2019). Rasismi on rakenteellinen ilmiö siinä missä patriarkaalinen

sukupuolijärjestelmäkin, sillä se on rakentunut osaksi yhteiskunnallisia instituutioita, käytänteitä sekä arkielämän normeja (Puuronen, 2015, s. 54). Sosiaalinen ympäristö opettaa yksilöille, miten eroavaisuuksiin tulee suhtautua, ja miten esimerkiksi yksilön ihonväri määrittää mitään yksilöstä tai tämän arvosta.

4.3 Tilastoja maahanmuutosta

Maahanmuuttajien taustat ovat vaihtelevia ja monikulttuurisia, ja vaihtelua esiintyy myös eri kohdemaiden houkuttelevuudessa. Globaalilla tasolla eniten maahanmuuttajia saapuu Yhdysvaltoihin, ja vuonna 2018 13 % maan väestöstä oli ulkomailla syntyneitä. Vuodesta 2015 alkaen tosin Euroopan Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestöön kuuluvat maat ovat yhteensä vastaanottaneet Yhdysvaltoja enemmän pysyviä maahanmuuttajia. (OECD, 2019.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 noin 8 % Suomen koko väestöstä oli ulkomaalaistaustaisia. Ulkomaalaistaustaisten osuus väkiluvusta onkin noussut huomattavasti Euroopan maissa, joissa väestöjen kulttuuritausta olivat vielä 1900-luvun alussa melko homogeenisiä (Riggs & Edgar, 2018, s. 335).

Migration Policy Instituten (2019) arvioiden mukaan suurin osuus koko maailman maahanmuuttajista on lähtöisin Intiasta, Meksikosta, Kiinasta ja Venäjältä. Mitä isompi maa ja väestö, sitä suurempi määrä maahanmuuttajiaakin muodostuu. Varmasti myös kohdemaan maantieteellisellä sijainnilla sekä eleyllä ajalla on vaikutusta siihen, mistä maahan muutetaan ja miksi. Kohdemaiden suhtautumisissakin tiettyihin kulttuureihin on ollut ja on suuria eroja, minkä voisi ajatella vaikuttavan kohdemaan houkuttelevuuteen sekä jopa mahdollisuuteen muuttamiselle. Esimerkiksi Yhdysvalloissa oli vielä vuoteen 1943 saakka voimassa laki nimeltä ”Chinese Exclusion Act of 1882”, jonka tavoitteena oli kieltää kiinalaiset maahanmuuttajat kokonaan (Riggs & Edgar, 2018, s. 413). Nykyisin kuitenkin Pohjois-Amerikan maahanmuuttajista lähes 80 % saapuu Latinalaisesta Amerikasta, Aasiasta ja Karibian alueelta (Suárez-Orozo & Carhill & Chuang, 2011, s. 7).

Maahanmuuton syissä on suuria eroja, ja tästä erilaisia esimerkkejä sivuttiinkin jo aikaisemmin. Suomen Maahanmuuttoviraston (2021, s. 20–21) mukaan vuonna 2020 jätettiin yhteensä 21 160 ensimmäistä oleskelulupahakemusta, ja suurin syy hakemuksille oli töiden perässä

muuttaminen. OECD:n (2019) mukaan vuonna 2017 sen jäsenmaiden maahanmuuttajien syyt muutolle olivat useimmiten taas perheeseen liittyviä, esimerkiksi perheen yhdistäminen tai sen muodostaminen. Humanitaariset kriisit kuten sisällissota Syyriassa, Irakissa, Jemenissä ja Etelä-Sudanissa, kuivuus sekä Afrikan nälänhätä, ovat kaikki syinä 2010-luvun huimiin maahanmuuttolukuihin (Riggs & Edgar, 2018, s. 414). Tilastokeskuksen mukaan suurin osa Suomeen muuttaneista on kotoisin entisestä Neuvostoliitosta. Vuosien ajan venäläiset ovat hakeneet eniten Suomen kansalaisuutta, mutta tämä muuttui vuonna 2020, kun eniten kansalaisuushakemuksia jättivätkin Irakin kansalaiset (Maahanmuuttovirasto, 2021, s. 21). Maailma muuttuu ja myös luvut sen mukana.

4.4 Maahanmuuttajanainen

Pitkään maahanmuuttoa käsitelleet analyysit keskittyivät ainoastaan miesnäkökulmaan, jolloin naiset ja lapset ajateltiin miesten perheen muodostavana yhteisenä käsitteenä (Riggs & Edgar, 2018, s. 309). Kulttuurisia stereotyyppisiä ovatkin naisten alistaminen ja omistettavuus, jolloin miehen voi olla jopa sallittua tappaa nainen, esimerkiksi tyttöystävä, vaimo tai sisko, tämän tuottaessa perheelle häpeää vaikkapa harrastamalla esiaviollista seksiä (Phillips, 2007, s. 90). Käy siis tietyllä tapaa järkeen, että tilastot ovat suurelta osin keskittyneet miehiin, jolloin muuttamisen syitä on vallinneen, stereotyyppisen ajattelumallin mukaisesti ollut useampi. Mikäli nainen on asunut hyvin patriarkaalisessa ympäristössä, voi hänen olla vaikeaa asettautua uuteen maailmaan tasa-arvon ja uusien perhemallien myötä. Uudet mahdollisuudet naisille tarkoittavat patriarkan vallan rikkoutumista, joten miehet saattavat sotia muuttamista vastaan. (George & George, 2005, s. 203.)

1900-luvun sotien myötä naisten osuus Yhdysvaltojen maahanmuuttajista kasvoi, kun Eurooppaan sijoittuneet sotilaat avioituivat ulkomaalaissyntyisten naisten kanssa (Riggs & Edgar, 2018, s. 311). Tässä varmasti näkyy vielä häivähdyksiä niin sanotusta miehen seuraamisesta, eikä ilmiö edelleenkään tavaton ole. Se vain ehkä näyttäytyy nykyisin molempiin suuntiin, kun myös miespuolinen puoliso saattaa seurata naisen perässä. Maahanmuuttajanainen ei välttämättä enää ole riippuvainen miehestään, vaan yhä useampi nainen muuttaa

kotimaastaan parempien työllisyysmahdollisuuksien toivossa. Esimerkiksi 1960-luvulla Yhdysvaltojen pula sairaanhoitajista työllisti monen maahanmuuttajanaisen ja tarjosi ensi kertaa naisille mahdollisuuden toimia perheensä elättäjinä (George & George, 2005, s. 19). Tämänkaltaiset esimerkit ovat tarjonneet naisille ja yhteiskunnalle mahdollisuuden rikkoa yhteiskunnan asettamia sukupuolirooleja.

Sukupuolten osuudet vaihtelevat muutosvirtojen ja eri maiden välillä suuresti, ja esimerkiksi Euroopassa yli puolet kaikista maahanmuuttajista on tällä hetkellä naisia. Luvatut työmahdollisuudet globalisaation siivittäminä eivät kuitenkaan välttämättä aina ole sitä, miltä ne vaikuttavat. Joskus naisia houkutellaan muuttamaan työn perässä, ja tarjous osoittautuukin seksuaalista hyväksikäyttöä sisältäväksi, laittomaksi ihmiskaupaksi. Naiset joutuvat myös välillä kidnapatuiksi tai perheensä myymiksi vasten omaa tahtoaan. (Esteban-Gonzalo & Gonzalez-Pascual & Esteban-Gonzalo, 2019, s. 24–25.) Maahanmuuton syissä on myös eroja lähtökulttuurin ja sosiaalisen ympäristön kautta. Georgen ja Georgen (2005, s.198) mukaan esimerkiksi latinalaisamerikkalaisissa maahanmuuttajissa törmätään kumppanin perässä muuttamiseen, kun taas Intiasta muuttavat naiset käyttävät hyväkseen professionaalista työtaustaansa.

Vaikka maahanmuuttajanaisia muuttaakin nykyisin onnistuneesti töiden perässä, on heidän työllistymisensä kohdemaassa edelleen heikompaa kantaväestön naisiin tai maahanmuuttajamiehiin verrattuna (OECD, 2019). Tämän lisäksi voi olla mahdollista, ettei maahanmuuttajanaisille tarjota yhtä hyviä työmahdollisuuksia kuin miehille. Esimerkiksi kotitaloustyöt näyttäytyvät hyvin sukupuolittuneena sektorina maahanmuuttajanaisille, eivätkä ne tarjoa tekijälleen erityistaitoja näin vesittäen mahdollisuudet toisiin aloihin tai opiskelumahdollisuuksiin. Kotitaloustöiden lisäksi maahanmuuttajanaiset saattavat ajautua hotellin siivoojiksi, tarjoilijoiksi, seksityöläisiksi tai töihin vähittäiskauppoihin. (Esteban-Gonzalo & Gonzalez-Pascual & Esteban-Gonzalo, 2019, s. 32.) Riggs ja Edgar kirjoittavat, (2018, s. 312) että vastaanottavan maan suhtautuminen maahanmuuttajanaisiin voi myös olla nihkeää, jos monikulttuurisuuskriitikot näkevät heidät ainoastaan biologisten ominaisuuksien kautta, eli vaarana horjuttaa kantaväestön osuutta populaatiosta uusien lapsien myötä. Maahanmuuton tutkijoilla onkin ollut useita näkemyksiä

maahanmuuttajanaisten kamppailusta autonomiansa kanssa uudessa maassa. Jokaisessa skenaariossa tulokset ovat kuitenkin riippuvaisia siitä, missä määrin yksilö kykenee työstämään omia, yksilöllisiä tavoitteitaan ilman sosiaalisen ympäristön vaikutusvaltaa. (George & George, 2005, s. 39–40.)

Stereotyyppinen ajattelutapa on haitallinen monien ennako-oletusten takia. Länsimaalaisilla voi esimerkiksi olla taipumuksena aliarvioida maahanmuuttajanaisten oikeuksia ja asemaa, sekä olettaa heidän asemansa olevan selkeästi miehiä huonompi, jolloin yhteiskunnan asettamat säädökset päinvastoin rikkovat naisten itsemääräämisoikeutta. Tästä esimerkkinä hijabien kieltäminen kouluista. Jos päähine mielletään uskonnon pakottamaksi, emme ota huomioon naisen mahdollista omaa valintaa sen käyttämisestä. (Phillips, 2007, s. 100–101).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimustehtävät ja -kysymykset

Tutkielmassani tarkastellaan maahanmuuttajanaisten sosiaalisissa ympäristöissä muodostuvaa kokemusmaailmaa itsestään ja tulevaisuudestaan. Tarkoitukseni on kertomusten kautta tuoda esille erilaisia näkökulmia ja yksilöllisiä merkityssuhteita, jotka yhdistyvät muun muassa naisten minäpystyvyyteen ja odotuksiin tulevaisuuden suhteen. Tutkimuskysymysten tavoitteena on muodostaa laajoja kuvailuja aiheesta, eikä tuottaa absoluuttista totuutta aiheesta. Tutkielmani pääkysymykset muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

1. Mitkä ovat suurimmat merkitystekijät maahanmuuttajanaisille muodostuneiden kokemusten taustalla?
2. Miten nämä merkitystekijät näyttäytyvät ja vaikuttavat naisten jakamiin kokemuksiin?

5.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimukseni noudattaa laadullisen tutkimuksen periaatteita, eli sen tarkoituksena on kuvailla aineiston muotoa, eikä niinkään tuottaa numeerisia tuloksia, johtopäätöksiä tai yleistyksiä (Eskola & Suonranta, 1998, s. 11). Numeerisen tiedon voidaan ajatella selkeästi selittävän tutkittavaa ilmiötä, kun taas ilmiötä ymmärtävä tapa laajentaa käsityksiämme aiheesta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena voi esimerkiksi olla uuden tiedon hankinta, ymmärryksen syventäminen, tai ilmiön kuvaaminen ja tulkitseminen (Puusa & Juuti, 2020 s. 74). Oman tutkielmani ajatuksena on tuoda esille erilaisten maahanmuuttajanaisten näkemyksiä ja laajentamaan sekä omaa että lukijan käsitystä heidän kokemusmaailmojensa monimuotoisuudesta.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kohdellaan yksittäisinä tapauksina, jolloin eri ihmisten näkökulma ja tutkijan vuorovaikutus korostuvat osana

aineiston analyysia (Puusa & Juuti, 2020, s. 73). Hyvin haastavaksi voisi osoittautua toistaa sama tutkimustilanne uudessa ympäristössä toisen haastattelijan ja toisen tutkittavan kanssa, ja tuottaa tutkimuksesta identtisiä tuloksia ja havaintoja. Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta ei ole mahdollista rakentaa yleistyksiä, jotka riittäisivät poikkeuksettomasti kuvaamaan ja määrittämään isompaa joukkoa. Esimerkiksi hermeneuttisen filosofian mukaan tutkiessamme ihmistä, tulee meidän ymmärtää ja eläytyä tutkittavan yksilölliseen tilanteeseen (Puusa & Juuti, 2020, s. 79). Yhteiskunnan käytännöt, sosiaaliset normit ja ihmismielen koukerot ovat aina ihmisistä riippuvaisia (Tuomi & Sarajärvi, 2017, s. 28). Kun siis aineistossani jaan tutkittavien kokemuksia, edustavat ne ainoastaan heidän kokemusmaailmaansa, eivätkä suurena joukkona esimerkiksi kaikkien maahanmuuttajanaisten ajatuksia. Parhaimmillaan ne aloittavat keskusteluja ja mielipiteiden jakamista, sekä auttavat lukijaa myös omien ajatuksiensa reflektointiin ja kriittiseen tarkasteluun.

Koska tutkimukseni yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on tuoda naisia ja heidän näkökulmiaan osaksi muuten niin maskuliinista tutkimusmaailmaa, heijastuu taustalta feministisen tutkimuksen ideologia (Grenz, 2014, s. 61). Feminismin ideaa ei sovi tässäkään sekoittaa miesvihaan, vaan ajatuksena on enemmänkin rikkoa sukupuolijakaumaa ja pyrkiä näin tasa-arvoon myös tieteen kentillä. Nina Lykke (2010, s. 4) on kirjoittanut mielestäni osuvasti, että feministisen tutkimuksen tarkoituksena on rikkoa normalisoituja, stereotyyppisiä käsitteitä ja konsepteja, jotka liittyvät muun muassa sukupuoleen ja sen tulkitsemiseen. Otteeni on pohtiva, enkä tahdo omilla tuloksillani absoluuttisesti kumota mitään aikaisempaa, vaan enemmänkin tuottaa monipuolisuutta ja uusia näkökulmia aikaisempien käsitysten rinnalle. Koin oman naissukupuoleni eduksi kohdatessani maahanmuuttajanaisia, sillä valitettavasti miessukupuoli saattaisi tuottaa tutkittaville olon altavastaajan roolista tilanteen valtasuhteissa (Grenz, 2014, s. 72).

Oma pyrkimykseni on tutkielmani avulla tuoda esille aitoja puheenvuoroja, eikä johdatella vastauksia tiettyyn suuntaan, joita esimerkiksi painostavalta tuntuva haastattelutilanne saattaisi tuottaa. Esimerkiksi Laine (2018, s. 42–43) on sanonut, ettei ihmiselämän parempi ymmärtäminen yksinkertaisesti vain synny meidän halustamme tuntea itseämme paremmin, vaan enemmänkin halustamme kehittyä ja tarttua toimintamallien ongelmiin. Kehittääksemme

toimintaamme tietoisesti johonkin suuntaan, on meidän laajemmin ymmärrettävä jo olemassa olevia merkitysrakenteita, joiden päälle yksilöt maailmansa ja ymmärryksensä rakentavat. Koenkin, että maahanmuuttajanaisten narratiivien jakaminen auttaa minua sekä lukijaa paremmin ymmärtämään heidän yksilöllistä tapaansa ymmärtää maailma. Mikäli käsitystä ei laajenneta, tapahtuu juuri se, että niputamme maahanmuuttajanaiset yhdeksi isoksi, stereotyyppiseksi termiksi sen suuremmin ajattelematta asiaa yksilötasolla.

Aiheen tutkimisessa on vaikutteita fenomenologiasta, sillä olen kiinnostunut yksilön kokemuksellisesta suhteesta maailmaan, eli siitä, kuinka hän on vuorovaikutuksessa toisten ja kulttuurinsa kanssa muodostanut kokemuksensa ja merkityksensä tutkittavista ilmiöistä (Vilka, 2011). Sukupuolen käsitettä aikaisemmin sivutessani, mielenkiintoni kohdistui nimenomaan käsitteen sosiaaliseen puoleen ja ympäristön vaikutteisiin. Fenomenologeille onkin yhteistä, että he näkevät maailman rakentuvan vuorovaikutuksessa maailman ja yksilöiden välillä, mistä syystä jokainen kokemus on yksilöllinen ja ainutlaatuinen (Laine, 2018, s. 25).

Koska tutkielman keskeisenä osana toimivat haastatteluaineistosta muodostetut, kerronnalliset tyyppitarinat, on siihen sovellettu narratiivista tutkimusotetta. Ihmisen ja tämän toiminnan ymmärtämiseksi kertominen sekä näiden kertomusten tutkiminen ovatkin osoittautuneet hyvin tavanomaisiksi tutkimuskeinoiksi (Heikkinen, 2018, s. 145). Voi olla, että ihminen on helpompi käsittää kokonaisuutena tarinoiden kautta. Tapahtumille löytyy aina tunne- ja arvolatauksia, ja ne selittävät toinen toistaan syy-seuraussuhteiden kautta, jotka tulevat kuin itsestään esille tarinan tavanomaisen etenemisen myötä. Luonnontieteisiin verrattuna nämä syy-seuraussuhteet eivät kuitenkaan ole aina kausaalisia, sillä tapahtumien aiheuttaja voi olla niin sosiaalinen, uskonnollinen, psykologinen kuin pelkkä sattumakin. (Hänninen, 2018, s. 163) Tyyppitarinat edustavatkin narratiivista aineistoa, jota ei ole mahdollista tyypistää esimerkiksi numeroiksi, vaan sen syväluotaavampi analysointi ja jatkokäsittely vaativat aina tulkintaa (Heikkinen, 2018, s. 154). Haastatteluaineistoa analysoidessani käytin hyväkseni nimenomaan narratiivista analyysia, jotka avaavat paremmin vielä alaluvussa 5.5.

Esimerkiksi Vilka (2011) tuo esille, että minun tutkijana on tärkeää tiedostaa omat ennakkokäsitykseni ja -oletukseni aiheesta, jotta pystyn

laajentamaan omaa ymmärrystäni. Yritin tarttua aiheeseen mahdollisimman ennakkoluulottomasti, mutta huomasin ehkä jopa odottavani naisten kokemuksien tuovan esille melko epätasa-arvoisia asetelmia sukupuolen näkökulmasta katsottuna. Yritin kuitenkin jättää oman ajatusmaailmani taustalle, ja tuoda itseni kohtaamisissa mahdollisimman neutraalisti esille. Halusin keskittää mielenkiintoni siihen, miten tutkittavat itse tilanteita tulkitsivat, sekä antaa heille enemmän valtaa keskustelun etenemisessä.

5.3 Aineistonkeruu

Keräsin tutkimusaineistoni narratiivisten ryhmähaastattelujen avulla. Yhteen ryhmähaastatteluun osallistui 2–3 henkilöä, ja haastattelut kestivät noin 1–2 tuntia osallistujamäärästä riippuen. Haastatteluja toteutettiin yhteensä neljä kappaletta. Haastateltavat naiset olivat iältään 14–38 vuoden ikäisiä, ja heidän koulutustaustansa muodostui ensimmäisen asteen sekä korkeakoulutuksen väliltä. Yhdistävänä tekijänä heillä oli seuraavaan vaiheen pohtiminen joko koulutukseen tai työhön liittyen. Vanhemmilla naisista oli jo oma perhe, nuoremmat asuivat vielä vanhempiensa luona.

Haastatteluryhmät muodostuivat samaa ikäluokkaan kuuluvia naisia, jolloin myös kokemuspohjat ja samojen elämänvaiheiden jakamiset toivotusti mahdollistivat rikkaamman ja vuorovaikutteisemmän keskustelun haastateltavien välillä. Haastattelutilanteet nauhoitettiin ja äänitteet litteroitiin myöhempää aineiston analyysia varten. Vallitsevan epidemiatilanteen takia jouduin toteuttamaan yhden haastatteluista etänä sähköisesti. En kokenut kuitenkaan saavani tässä haastattelussa haastateltaviin yhtä tiivistä yhteyttä, vaikka keskustelu olikin sujuvaa ja toisten kanssa rennosti keskustelevaa.

5.3.1 Narratiivisen ryhmähaastattelun toteutus

Toteutin ryhmähaastattelutilanteet yhdessä keskustelevasti, ja toin alkupuheenvuorossani esiin, että nauhuri on minua itseäni sekä myöhempää litterointia ja analysointia varten. Esittelin etenemistä teemojen kautta, joita toisin esille keskustelun lomassa, ja joista jokainen pääsisi sitten vuorollaan jakamaan

kokemuksiaan. Valitsemieni teemoja olivat lapsuus ja kulttuuri, koulumaailma, koulutusvalinnat, tilanne nyt, sekä naiseus.

Haastatteluaineiston litterointi oli aikaa vievää, mutta auttoi minua palauttamaan mieleeni kaikki haastateltavien käyttävät sanavalinnat ja ilmaisumuodot. Litteroitu aineisto muodostetaan nimenomaan tutkijaa varten, jotta myöhemmässä kohtaa minun oli helpompi käsitellä aineiston yksityiskohtia ja välittää tunnelmaa ja tapahtumia mahdollisimman totuudenmukaisesti analyysini ja kirjoittamani materiaalin välityksellä (Vatanen, 2016, s. 238). Haastavaa oli perata aineistosta materiaali, joka olisi minun kannaltani hyödykästä. Toki kaikki puhuttu osuus kirjoitettiin ylös, mutta jokaisen naurahduksen ja tauon paikan kirjoittaminen aiheutti litteroinnin aikana pohdintaa siitä, mikä oli kannaltani oleellista.

Neljästä haastattelusta muodostui yhteensä noin 73 sivua litteroitua tekstiä. Haastateltavien äidinkieli ei ollut suomi, joten jouduin välillä kuutelemaan nauhoitetta uudemman kerran varmistaakseni ymmärrykseni oikeaksi. Kiinnostukseni haastatteluissa kohdistui nimenomaan asiasisältöihin, jolloin täysin sanatarkka litterointi ei ole pakollista (Ruusuvuori, 2010, s. 356). Tästä syystä saatoinkin paikoitellen korjata sanamuotoja haastattelun puheenvuoroissa ja karsia esimerkiksi toistettuja sanoja. Tutkimukseni kannalta tärkeintä oli mielestäni tuoda mahdollisimman ymmärrettävästi ja selkeästi esille maahanmuuttajanaisten näkökulmia myös lukijalle. Ääninauhoite on loppujen lopuksi hyvin rajoitettu tallenne haastattelutilanteesta, sillä se jättää esimerkiksi sanattoman viestinnän täysin aineiston ulkopuolelle (Ruusuvuori, 2010, s. 358). Siksi koin sanamuotoja ja kielioppia paikoitellen korjaamalla tuovani paremmin esille sen, mitä nimenomaan haastateltavat halusivat puheenvuoroissaan jakaa.

Haastattelu eteni puheenvuoroa siirtämällä, mutta myös vapaata kommentointia ja kysymyksiä toisille osanottajille tapahtui. Ainoastaan yhdessä haastattelutilanteessa erikseen mainitsin, että toisten puheenvuorojen kommentointi oli sallittua ja mahdollista. Muissa tilanteissa kommentointi tapahtui automaattisesti, kun ilmapiiri oli todettu haastateltavien mielestä luotettavaksi. Ryhmäkeskustelutilanteet ovat joskus saaneet kritiikkiä siitä, että muiden läsnäolo ja ilmaistut mielipiteet muokkaavat myös yksilön puheenvuoroja ja käyttäytymistä (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 113), eli että sosiaalinen paine saisi osallistujat muokkaamaan itsensä tähän otantaan sopivaksi. Itse en kokenut, että

haastatteleman naiset olisivat pidätelleet itseään, tai jättäneet jakamatta aitoja mielipiteitään, koska pelkäisivät muiden ryhmäläisten reagointia.

5.3.2 Narratiivisen ryhmähaastattelun määrittelyä

Narratiivisen haastattelun tavoitteena on koostaa kerätystä aineistosta kertomuksia, joiden kautta voidaan esimerkiksi ymmärtää tutkittavien menneisyyttä ja identiteettien rakentumista (Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005, s. 157). Halusin tutkimuksessani tuoda esille erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä, joten koin kertomusten olevan helposti lähestyttävä sekä haastateltaville luontainen tapa tätä ajatellen. Yksinkertaisten toteamusten, kuten kyllä tai ei - kysymysten, perusteella minun olisi vaikeaa sukeltaa syvemmälle haastateltavien ajatusmaailmaan. Ihmisen on hyvin luonnollista hahmottaa maailmaansa tarinoiden kautta, ja myös vuorovaikutustilanteet perustuvat lopulta tarinoiden jakamiselle ja kuuntelemiselle (Eskola & Suonranta, 1998, s. 18). Kun tapaamme ystävämme, kerromme kuulumisistamme erilaisten tapahtumien siivittämänä, jotka päätyvät selittämään tämänhetkistä tilannettamme ja tunnepuoltamme.

Muodostin haastattelulle väljän rungon alaluvussa 5.3.1 mainittujen teemojen avulla. Kerronnallinen haastattelu perustuu siihen, että osallistuja toivotusti vastaa asetettuihin kysymyksiin kertomuksen keinoin, ja näiden kertomusten kautta vapaa keskustelu synnyttää hyvin vaivattomasti myös faktoja keräviä kysymyksiä (Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005, s. 158–159). Kerronnallinen haastattelu ei siis ole pelkkää tarinoiden toisille jakamista, vaan näitä tarinoita kommentoidaan ja niihin pyydetään täsmennystä. Haastattelutilanteessa keskitytään kuuntelemaan haastateltavia, mutta ryhmänvetäjän ei-kielellinen viestintä, esimerkiksi nyökkäily, kehonkieli, äännähdykset, antaa merkityksen ja hyväksynnän haastateltavan jakamalle tarinalle (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 117). Omassa toiminnassani tämä näkyi esimerkiksi myhäilyillä puheenvuorojen väleissä, sekä lisäkysymyksillä, joilla pyrin tuomaan mielenkiintoani vahvemmin esille.

Vastaanottavan ja avoimen ilmapiirin luominen oli mielestäni yksi tärkeimmistä tekijöistä, jotta haastateltaville ei muodostunut oloa siitä, että heidän tarvitsisi osua johonkin muottiin ja olla asioista yksimielisiä. Ryhmänvetäjälle, eli

minulle tässä tilanteessa, oli tärkeää rikkoa alun jännitettä kertomalla muun muassa haastattelun kulusta, säännöistä ja rajoista heti tilanteen alussa (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 116). Omia haastattelujani toteuttaessa pyrin huomioimaan myös miten toin itseni esille, ja millaiseksi loin haastattelutilanteen sekä sanallisesti että sanattomasti. Alkupuheenvuorossani kerroin lyhyesti itsestäni ja omasta mielenkiinnostani tutkittavaa aihetta kohtaan, minkä uskoin rohkaisevan naisia jakamaan ajatuksiaan rohkeammin ja rehellisemmin.

5.4 Narratiivinen analyysi

Omassa aineistossani keskityn tutkittavien henkilökohtaisiin kertomuksiin. Kertomuksia on mahdollista lähteä analysoimaan monella tapaa. Vilma Hänninen (2018, s. 170–174) tuo esille esimerkiksi kertomuksen kielellisiä piirteitä koskevan analyysin, kertomuksen rakenteen analyysin, juonianalyysin sekä teemojen ja käsitteiden kautta jäsentyvän analyysin keinoina, millä tutkija voi lähestyä tutkittavia narratiiveja. Tarinat ja kertomukset esitetään usein toistensa synonyymeina, mutta narratiivista tutkimusta varten on hyvä tuoda esille niiden erot. Hänninen (2018, s. 162) on käsitellyt näitä kahta niin, että *tarina* perustuu tapahtumakulkuun, joka etenee ajassa koherentisti alusta loppuun. *Kertomus* taas esittää tämän tarinan niin, että vastaanottaja pystyy eläytymään päähenkilön näkökulmaan, samalla herättäen tunteita kuulijassa. Narratiivinen analyysi pureutuu nimenomaan kertomuksiin, eli yksilön henkilökohtaisiin tulkintoihin ja tapaan kertoa tarinansa. Mikään kokemus ei ole samanlainen kuin toisen.

Polkinghorne (1995, s. 12) on erotellut lähestymistapoina narratiivien analyysin ja narratiivisen analyysin toisistaan. Ensimmäisessä keskustellaan kertomuksista, joita esimerkiksi tyypitellään ja teemoitellaan, jolloin yhdistävät elementit voidaan tuoda jaotellusti esille. Jälkimmäinen lähestymistapa tarttuu näihin yhdistäviin elementteihin, mutta tuottaa niiden pohjalta uusia kertomuksia. Siinä voidaan myös esitellä paremmin, esimerkiksi juonta tiivistäen, jo olemassa olevia kertomuksia. Olen päättänyt lähestyä ja tarkastella omaa aineistoani narratiivisen analyysin keinoin, sillä tutkielmani tarkoituksena on tuoda esille erilaisia kertomuksia. Koska fokus ei ole aineiston luokittelussa, vaan siinä, että uudet, tutkijan tuottamat kertomukset tuovat esille aineiston perusteella keskeisiä teemoja, voisi narratiivisen analyysin nähdä osasia yhteen liittävästä

analyysikeinona (Heikkinen, 2018, s. 154). Koen, että lukijan on helpompi ymmärtää tutkittavien maailmankuvaa nimenomaan kertomusten kautta.

Narratiivinen analyysi on kirjoitusprosessina pitkä, ja aineistoa tulee käsiteltyä vaiheittain. Vaiheita voivat olla esimerkiksi aikajanan hahmottaminen, lopputulokseen johtavien tekijöiden tunnistaminen ja elementtien kausaalisten suhteiden löytäminen. Yksinkertaisimmillaan narratiivisen analyysin tarkoituksena on kertoa *miten* ja *miksi* kertomus päättyi siihen mihin se päättyi. (Polkinghorne, 1995, s. 18–19.) Etenemiseni tutkimusaineiston käsittelyn kanssa mukaili Vatasen (2016, s. 249) keskusteluanalyttisen tutkimusprosessin vaiheita: 1. aineiston keruu, 2. litterointi, 3. aineiston motivoimaton tarkastelu, 4. kokoelman muodostaminen ja vaihtelun selittäminen, mutta minulla keskiö on itse tarinoissa vuorovaikutustilanteiden sijaan. Tyypitarinoideni tarkoituksena oli keskittyä kokoelmien muodostamiseen ja nimenomaan yhtenevien kokemusten summaamiseen. Pohdinta-osuudessa tuon kuitenkin paremmin esille ajatuksiani haastattelutilanteiden sekä puheenvuorojen ja tuntemusten eroavaisuuksista.

Aloitin analyysivaiheeni tarkastelemalla aina yhtä litteroitua haastattelua tarkemmin. Kirjoitin juonitiivistelmän jokaisesta haastateltavasta, jotka rakentuivat hiljalleen yhdistävien teemojen ympärille. Tässä apuna oli haastatteluihini rakentama runko, johon olin jo valinnut ennalta keskustelua strukturoivia aiheita. Itse haastattelutilanteet toki muokkasivat aiheiden merkitysarvoja ja toivat uusia näkökulmia näitä juonitiivistelmiä rakentaessani. Tiivistelmät olivat noin 1–3 sivun pituisia kertomuksia haastateltavista. Näiden henkilökohtaisten kertomusten avulla aloin vertaamaan sisältöjä keskenään, samalla tunnistuen ja poimien yhdistäviä ja toistuvia teemoja ja kokemuksia. Yhdistävien osasten avulla aloin kehittää tyypitarinoitani, joiden tarkoituksena oli tuoda esille jaettuja kokemuksia fiktiivisen naisen tarinana. Analyysivaiheittani olen konkretisoinut kuvion 1 avulla.

Tyypitarinoiden kirjoittaminen nivoo yhteen toistuvia piirteitä, merkityksiä ja juonikulkuja, jolloin tarinat muodostuvat aineistosta nousseiden teemojen ympärille. Niitä on kuitenkin kritisoitu juuri tästä syystä, sillä niissä piilee riski jättää niputettavien tarinoiden yksilölliset piirteet varsinaisten tarinoiden ulkopuolelle (Hänninen, 2018, s. 175). Omassa tutkielmassani näen tämän kuitenkin mahdollisuutena nimenomaan häivyttää haastateltavien identiteetin ja yksilöllisten kokemusten tunnistamisen, kun tyypitarinat kertovat täysin

kuvitteellisen henkilön kokemuksista. Yksilöllisyyden koen tuovani esiin muuta kautta, esimerkiksi tuloksia pohtiessani ja erilaisia kokemuksia vertailllessani. Mielestäni tyypitarinat tuovat mielenkiintoisesti esille tekemiäni havaintoja, tiivistävät keskeisiä tuloksia ja niissä esiintyviä näkökulmia, sekä toivottavasti muodostavat lukijan kannalta eheän kokonaisuuden. Eskola ja Suonranta (1998, s. 131) mainitsevatkin, että tyypittelyssä eriävät vastaukset ja yksityiskohdat voidaan nähdä jopa voimavarana tutkimuksen kannalta, kun tarkoituksena ei ole tuottaa toisiaan toistavia tuloksia. Tavoitteenani ei olekaan yhden, absoluuttisen totuuden muodostaminen, vaan nimenomaan keskusteleva ote ja näin myös erilaisuuden salliminen. Aineiston koodaaminen ja teemoittelu eivät ole analyysin tavoitteita, vaan kallisarvoisia välivaiheita kokonaisuutta muodostettaessa (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 149). Tyypitarinat ovat mahdollisuus yksinkertaistaa ja kiteyttää yhteen löydettyjä teemoja ja toistuvuuksia, joiden avulla taas syvempi tulkinta ja analysointi mahdollistuvat.

Käytin tyypitarinoiden muodostamisessa apunani niin sanottujen ääriryhmien muodostamista, eli muodostin haastatteluista nousevista mielipiteistä vastakkainasetteluja, ja asetin tämän jälkeen haastateltavat kylmästi janalle suhtautumisen ja vakaumuksen mukaan. Hirsjärvi ja Hurme (2015, s. 175) demonstroivat tätä esimerkiksi lasten ja nuoren koulumenestyksen perusteella: muodostetaan ryhmittymiä hyvin ja hyvin huonosti menestyvien lasten perusteella. Näitä ääripäitä käyttämällä muodostin joukkoja, joita sitten tutkimuksessani tarkastelin esiin nousseiden teemojen avulla: miten ryhmä 1 näkee asian x?

1. LITTEROINTIEN TARKASTELU

Litteroitu
haastattelu 1

2. JUONITIIVISTELMIEN MUODOSTAMINEN

Sofia: 23-vuotias, töissä, Suomeen kahdeksan vuotta sitten
Perhe: vanhin sisarus, kotona eniten apuna
Elämä ennen Suomea: raha esteenä, uskonto vs. kulttuuri, sukupuoliroolien tunnistaminen

Elina: 25-vuotias, opiskelee ammattikoulussa, Suomeen viisi vuotta sitten
Ennen Suomea: sukupuoliroolit, vähäinen informaatio, kritiikkittömyys
Suomessa: ennakkoluulot, vaikeus asettua

3. YHDISTÄVIEN TEKIJÖIDEN TUNNISTAMINEN

Sofia: 23-vuotias, töissä, Suomeen kahdeksan vuotta sitten
Perhe: vanhin sisarus, kotona eniten apuna
Elämä ennen Suomea: raha esteenä, uskonto vs. kulttuuri, sukupuoliroolien tunnistaminen

Elina: 25-vuotias, opiskelee ammattikoulussa, Suomeen viisi vuotta sitten
Ennen Suomea: sukupuoliroolit, vähäinen informaatio, kritiikkittömyys
Suomessa: ennakkoluulot, vaikeus asettua

4. TYYPITARINOIDEN MUODOSTAMINEN

Tyypitarina 1: Julia

Julia on 24-vuotias ja haaveilee jatkokoulutuksesta Suomen päässä. Aikaisemmin hänellä ei ollut mahdollisuuksia tai pääsyä informaatioon niihin liittyen. Valitettavasti hän on kuitenkin kohdannut ennakkoluuloja, eikä tunnu saavan valtaväestön tavalla apua ja tukea hakuprosesseihin tai koulutusmahdollisuuksiin tutustumiseen.

Kuvio 1: analyysin vaiheet

6 TYYPPITARINAT

Muodostin haastatteluistani kaksi tyyppitarinaa, joiden avulla pyrin tuomaan esille erilaisia kokemuksia mahdollisimman kattavasti, mutta eheästi. Moni haastateltavista kokikin haastattelutilanteen itselle puhdistavaksi. Tunteet olivat aidosti läsnä, mikä teki kokemuksista minun näkökulmastani tärkeitä ja merkityksellisiä. Seuraavat tyyppitarinat ovat kertomuksia, jotka olen luonut haastatteluaineistoni pohjalta, teemoja ja puheenvuoroja yhdistelemällä. Tarinat kerrotaan kuvitteellisten henkilöiden, Monan ja Viivin kokemuksina, joita käyn läpi auttavien alalukujen avulla. Mona ja Viivi toimivat haastattelemieni naisten ääminä, muodostaen monesta kokemuksesta kaksi eheää kokonaisuutta. Halusin näin kunnioittaa haastattelemieni naisten anonymiteettiä, sillä muodostamani tyyppitarinat eivät tuo esille sanasta sanaan vain yhden henkilön kokemusmaailmaa.

6.1 *Masentuneen naisen tarina*

Masentunut maahanmuuttajanainen Mona, on kasvanut jopa karuissa oloissa: vettä haettiin pitkän kävelymatkan päästä perheen ruokatarpeisiin, sähköä ei ollut ja koulumatkat olivat vaivalloisia. Vaikka perheellä oli vain vähän, yhdisti heitä rakkaus ja läheisyys. Perheeltä saatiin tukea, ja tunteet olivat avoimesti esillä keskusteluissa. Suomeen Mona perheineen muutti parempien mahdollisuuksien perässä, mutta täällä ollessaan, hänen on ollut vaikeaa kiinnittyä yhteiskuntaan. Hän on saanut osakseen myös rassistista kohtelua, eikä ole varma siitä, mitä tulevaisuus tulee tuomaan tullessaan.

6.1.1 Elämä ennen Suomea

Tavallisesti miehen roolina oli elättää perhe ja käydä töissä, naisen hoitaa lapsia, tehdä ruokaa ja muita kotitöitä. Pojat opetettiin jatkamaan perheen tukemista,

tytöt taas auttoivat kotona äitiään. Äidin mielestä kotityöt eivät kuuluneet miehelle, joka oli jo valmiiksi väsynyt pitkästä työpäivästä. Mona oli perheensä vanhin, ja suuri osa askareista kotona kaatui hänen harteilleen jo nuorella iällä. Tyypillisen naisen elämää hän kuvaili yksitoikkoiseksi ja pitkästyttäväksi. Koulutus- ja työmahdollisuudet olivat rajalliset. Työvuorot saattoivat venyä vuorokauden ympäri, eikä naisilla ollut mahdollisuutta tällaiseen, koska kodista ja lapsista huolehtiminen oli heidän tärkein tehtävänsä. Miehillä tällaista ongelmaa ei ollut. Miehille pitkät työtunnit eivät aiheuttaneet vaikeuksia, ja monesti heitä oli työnantajien mielestä helpompi opettaa tekemisen kautta, kun taas naisilta olisi vaadittu koulutus pohjaa.

Et siel on semmonen, mietitään, et naiset ei voi tehdä mitään.

Nuorempana Mona halusi esiintyä ja laulaa, mutta hänen ympäröivä kulttuurinsa suhtautui siihen lähinnä negatiivisesti. Kotoa kannustusta tosin saatiin aina mahdollisuuksien mukaan. Harrastuksia oli saattanut löytyä, mutta köyhissä oloissa painiville perheille ylimääräinen tekeminen tuntui enemmänkin rasitteelta. Mona myös mainitsee, että joiltakin perheiltä luvan saaminen naisten harrastamiseen oli vaikeaa. Mona perustelee opittuja malleja ympäristön kautta, niitä kuitenkin enempää kriittisesti kyseenalaistamatta.

Tutkija: Ai niin siis kulttuurissa ei tykätä siitä?

Mona: Joo.

Tutkija: Okei, onks siin joku tietty syy, et minkä takia ei tykätä?

Mona: Meillä ei saa. Ei saa vaan.

Ympäristön ja kulttuurin maalaamat mallit myös elämäkulusta jatkoivat osana Monan elämää, kun naimisiinmenon myötä hänestä itsestään on tullut äiti. Ei ole tavatonta, että 25-vuotiaana naisia aletaan jo hyvinkin avoimesti hätyytellä perheen perustamiseen. Tämän mallin toteutuminen kuitenkin aiheuttaa naisessa ristiriitaisia ajatuksia, varsinkin kun raskaus tuli hänelle melko yllättäen.

Kun tulee niinkun ikää, ne (naiset) menee naimisiin, sit tulee oma perhe, rakentaa sitten oman perheen ja sitten oman elämän, ihan sama kun äitil sitten. Ei ollut mitään erikoista.

Mona pohdiskelee aikaisemman kotimaansa sukupuolirooleja, sekä perheiden yksilöllistä asennoitumista niihin. Koska Mona oli sisaruksistaan vanhin, hän perustelee pikkuveljiensä kohtelua osittain myös eroina ajassa, sillä ennen oli rankempaa kuin nyt. Hän on nähnyt murroksen mahdollisuuksissa vuosien saatossa: nykyisin naiset saavat esimerkiksi ajaa autolla ja käydä töissä. Kuitenkin ajatusmallit ja tottumukset eivät muutu, jos ympäristöstä ei päästä ulos.

Ei kukaan pakota naista istuun kotiin, mutta se tulee automaattisesti. Se, mitä me opimme aina, normaali elämä.

Kotiin jäävät äidit ja naiset eivät koe elävänsä epätasa-arvoisessa kulttuurissa, eivätkä kyseenalaista ympäriltä tulevaa informaatiota ja käskyjä. Mona on kuitenkin nähnyt esimerkiksi siskojensa kautta, kuinka kokemukset ja ymmärrys normaalista voivat olla ristiriitaisia, vaikka käsitämme sen merkityksen samalla tavalla. Ympäröivä kulttuuri antaa selkeät mallit siitä, minkä yksilö kokee normaalina. Osa Monan siskoista on jäänyt hänen entiseen kotimaahansa, ja heillä tuntuu olevan juuri tämän kautta suuriakin käsityseroja.

6.1.2 Koulumaailma

Koulujen luokkakoot olivat valtavia, eikä takapenkistä meinannut kuulla mitään mekastuksen vuoksi. Opettajille ei ollut asetettu tiettyjä vaatimuksia käytöksestä tai esimerkiksi opetuksen tasosta. Moni oppilas suhtautui opetukseen lähinnä vitsinä, koska etenemismahdollisuuksia oli vaikeaa hahmottaa. Koulussa käytiin vuoroittain, koska tilaa ei ollut isolle oppilasmassalle kerralla. Jos opettajalla oli huono päivä, saivat oppilaat tuntea sen nahoissaan. Oli normaalia, että lapsia lyötiin, epänormaalia, jos opettaja taas pyysi käytöstään lapsilta anteeksi. Lapsena Mona sai koulusta parhaita arvosanoja, ja hänen osaamisensa olisi riittänyt pitkälle. Opettajilta kuitenkin sateli lähinnä kyseenalaistusta hyvästä koulumenestyksestä. Raskauden myötä koulut jäivät tyystin kesken, ja kelkkaan hyppääminen jälkikäteen on tuntunut uuvuttavalta.

Mona on myöhemmin käynyt merkonomien tutkinnon, mutta ei oikeastaan tiedä, tuleeko tekemään tutkinnollaan mitään. Opiskelemaan lähtö tapahtui lähinnä pakon sanelemana, hän on vain seurannut sitä suositusta, mikä hänelle

on annettu. Opinnot ovat ottaneet aikansa myös Suomessa, sillä motivaatio on loppunut kesken, eikä etappeja seuraavista elämänvaiheista nähdä selkeästi.

Mä en halua, että pakottaisin itteni. En ole valmis vielä oikeesti. Jos mä menen sinne, mä en jaksa keskittyä (kouluun). Mä haluan olla 100% varma, että mä jaksan. Sitten mä menen.

Opiskelussa on esiintynyt haasteita myös kielen vuoksi. Motivaatio on ollut hukassa, eikä ympäristö ole tarjonnut naisen kaipaamaa tukea jaksamista varten.

[...] mä en tehnyt mitään, en etsinyt työtä. Mä laitoin mun nimen TE-toimistolle ja istuin kotona melkein kolme vuotta.

Ura-haaveet ovat saattaneet karsiutua ja tuntuvat nyt etäisiltä, saavuttamattomilta. Monalla ei ole luottoa siihen, että hänen kielitaitonsa riittäisi etenemään kohti sitä, mitä hän aidosti haluaa tehdä elämällään.

[...] on valitettavasti tosi vaikee löytää työpaikkaa tulevaisuudessa. Ja nyt minä aloitin, minä aloin miettimään, onko minulla mahdollisuutta ehkä tulla opettajaksi vai ei.

Kipinän löytämisessä menee aikaa, mutta nainen kokee silti tärkeimpänä olevan sen, että hän löytää sen nimenomaan itse. Monan puheesta huokuu tukahdutettu kapinallisuus ennalta määrättyjä polkuja kohtaan, mutta lopulta luovuttaminen todellisuuteen törmätessä. Kouluun ja opintoihin palaaminen aiheuttaa hänelle ristiriitaisia ajatuksia. Kaikki ei ole niin hyvin, kuin voisi olla. Osa päivistä on todella raskaita.

Se on niinku vuoristorata, menee ja tulee, alas ja ylös [...] tosi rankkaa oikeesti että.

Osa skeptisyydestä muodostuu myös siitä, että Mona edelleen kokee oman koulunsa haittaavan esimerkiksi lapsiensa elämää.

6.1.3 Kiinnittymättömyys yhteiskuntaan

Mona on kapinoinut pitkään uuteen maahan asettumista vastaan. Alussa hän ei halunnut edes oppia kieltä, mikä taas vaikeutti osaltaan hänen jokapäiväistä toimintaansa. Kaikki oli ehtinyt romahtaa jo aikaisemmassa kotimaassa perheen vaikeuksien myötä. Nyt hänen onkin vaikeaa mieltää, mihin tai minne hän kuuluu.

Varsinkin alkuvaiheessa vapaa-aika kului lähinnä kotona yksin ollessa ja lapsia hoitaessa. Myöhemmin hän kuitenkin hyvinkin nopeasti sisäisti kielen käyttöönsä, kun ymmärsi sen mahdollistavan itselleen enemmän osana uutta ympäristöä.

Kielen opeteltuaan Mona on kuitenkin törmännyt uusiin haasteisiin. Hän kokee saavansa epätasa-arvoista kohtelua verrattaessa suomalaisiin työnhakijoihin. Hän ymmärtää, ettei suomi ole hänen äidinkieltensä, mutta syyttää paljon myös ulkoisten tekijöiden vaikutusta saamaansa kohteluun.

[...] ei hyväksytä töihin, eikä kutsuta haastatteluun edes. Et ne kattoo niit sun kielitaitoja sun kasvoilta [...]

[...] monet työnantajat on silleen, et ei voi luottaa, jos et oo suomalainen tai niin.

Monan mukaan monet ongelmat syntyvät siitä, kun häneltä vaaditaan työkokemusta hakemalleen työpaikalle. Samaan aikaan häneltä rajataan pois mahdollisuus kerryttää kokemusta tai opiskella itseään kiinnostavaa alaa. Hän valittelee sitä, että apua hakiessaan hänelle annetaan lähinnä tekosyitä, ja hän tuntuukin olevan tästä syystä nurkassa ongelmiansa kanssa. Taustansa takia Mona huomaa myös työnantajien helposti käyttävän häntä tai muita maahanmuuttajataustaisia hakijoita hyväkseen. Palkkaa saatetaan tiputtaa ilmoitetusta, koska kokemusta ei ole. Naisille tarjotaan mahdollisuuksia lähinnä siivoojina, lastenhoitajina tai tarjoilijoina. Ajatellaan ehkä, että heille ei ole parempaakaan tarjolla, jolloin he ovat pakotettuja tyytymään epätasa-arvoiseen kohteluun.

[...] koska mulla on huivi, [...] ja mulla on niinkun ihan erilainen nimi, mut silti mul on suomalainen kansalaisuus. Ei kukaan ota sitä huomioon. Mut vaan katsotaan sen nimi, sen naama, sen pukeutumista, mut ei niinkun siitä, et mitä se osaa, osaamista, sen niinkun tavoitteita [...]

Koska kohtelu Suomessa ei ole ollut sitä, mitä hänen perheensä muuttotilanteessa toivoi, kokee Mona epävarmuutta tulevasta. Hän näkee maahanmuuttajataustaisissa työntekijöissä mahdollisuuksia, kun ympäristömme monipuolistuu, ja toivookin, että nämä mahdollisuudet huomioitaisiin myös työnantajien toimesta. Mona kertoo, että hänellä on nykyisin todella rankkaa, ja ilman lapsiaan, hänen olisi vaikeaa jaksaa.

6.2 Optimistisen nuoren naisen tarina

Viivi näkee elämän Suomessa mahdollisuuksien kautta. Hän toi esille hyvin isoja eroja aikaisemman kotimaansa ja nykyisen tilanteen väliltä. Suomessa häntä kummastuttaa, kuinka ihmiset eivät tunnista etuoikeuksiaan maailmassa. Hän näkee nimenomaan koulutuksen mahdollisuutena puuttua köyhempien maiden epätasa-arvoiseen tilanteeseen ja jopa epäinhimillisiin tapahtumiin. Viivi kasvoi isossa perheessä ja on sisaruskatraansa kuopus. Nuoresta iästään huolimatta hänellä näyttäisi olevan kyky tarkastella ympäristöään kriittisesti. Hänen perheessään koulutus on aina nähty mahdollisuutena ja tärkeänä jokaiselle. Varsinkin isä kannusti Viiviä opiskelemaan, sillä hän oli ymmärtänyt koulutuksen tärkeyden työnsä kautta. Viivi varttui lapsuutensa muualla, mutta muutti Suomeen teini-iässä.

6.2.1 Elämä ennen Suomea

Katukuvan täyttivät autot, ihmisvilinä ja kerjäläiset. Äiti huolehti kodista ja lapsista, isä teki töitä tehtaalla. Viivin koko perhe oli toivonut ja odottanut nuorimmaisen syntyvän poikana, sillä isä kaipasi kovasti jotakuta, joka pystyisi tukemaan ja pitämään huolta perheestä, jos isä tulevaisuudessa jäisi eläkkeelle. Viivi kuitenkin tiesi perheensä rakastavan itseään sukupuolesta riippumatta. Välillä häntä itseään tosin harmitti, kun hän näki isänsä raatavan perheen elämisen eteen, eikä hän pystynyt fyysisesti auttamaan tätä. Isän työpäivät olivat pitkiä; hän lähti aikaisin aamulla ja palasi yömyöhään. Viivi ajatteli, että poikana hän olisi kyennyt edes kerjäämään tai kaupittelemaan käsitöitä tien reunassa. Tyttönä tämä olisi ollut vaarallista. Tyttöjä siepattiin kaduilta ja esimerkiksi elimiä saatettiin myydä pimeästi eteenpäin.

Viivi sai mennä kouluun, mutta monessa muussa perheessä juuri tyttöjä ei päästetty opiskelemaan perheiden taloudellisen tilanteen takia. Koulu saattoi raskauden tai naimisiinmenon myötä jäädä kesken joka tapauksessa.

Suurimmasta osaa naisista ei tuu työntekijöitä koulun jälkeen, niin niillä ei oo motia loppuun asti. Ja sen takia monet isätkin, niin kun pikkukaupungissa tai isossa kaupungissakin, niin ei anna lupaa mennä töihin, koska ei niistä tuu mitään, niin parempi jäädä kotona tekemään kotitöitä.

Viivi huomasi osan perheistä näkevän tyttärensä ainoastaan valuuttana. Tyttöjä myytiin lapsimorsiamina eteenpäin perheen velkojen kuittaamiseksi tai muuten taloudellisesta ahdingosta johtuen. Joskus taas tytöt eivät saaneet mennä kouluun vain siitä syystä, että opiskeleva tytär nähtiin perheen arvoa alentavana. Naisten tehtävä oli olla kotona, tehdä kotitöitä ja synnyttää lapsia.

Niin kun just sen takia, koska ne on tyttöjä, niiden puolesta päätetään, ne ei vielä tiedä mitään [...] siellä on silleen, että miehet on kasvattaneet ittensä silleen, et te ootte se, joka päättää, te ootte se joka niinkun päättää, et hänen, naisten puolesta, te ootte se joka saa lyödä tai tälleen.

Asetelma oli vaikea tytöille, sillä moni ei Viivin mukaan tunnistanut omaa arvoaan. Sukupuolesta oli tullut elämää rajoittava tekijä. Oli jopa vaarallista olla eri mieltä valtaväestön kanssa. Propaganda oli läsnä ja tietolähteitä rajoitettiin niin, että miesten valta-asemaa voitiin ylläpitää. Viivi pohtii, ettei kritiikkiä voida harrastaa, jos vaihtoehtoista informaatiota ei saada mistään.

[...] mä muistan meidän naapurit, jotkut niistä oli silleen [...] niiden miehet, kun ne on ne, jotka päättää, ne (naiset) on silleen, ne ei katsele teeveetä, ne ei kuuntele radioo nii...ne miehet oli niin kun kieltäneet sitä tiedonlähde

[...] Koska ne pelkää, jos ne katsoo, ne tietää, ne ymmärtää, niin kuka sitten seuraa häntä

Monet teot perusteltiin Koraanilla tai säännöillä, joihin naisilla ei ollut mahdollista sen tarkemmin tutustua. Oli vain kuunneltava ja uskottava, kun johtavaa asemaa edustava yksilö kertoi asiasta. Lopulta Viivistä kuitenkin kasvoi rohkea nuori nainen, joka kyseenalaistaa nyt vanhan ympäristönsä malleja. Väenpaljouden takia hänen oli oppinut rohkeaksi, sillä muuten hän ei ikinä olisi saanut puheenvuoroa tai omaa ääntänsä kuuluviin.

6.2.2 Koulumaailma

Koulupäivät olivat pitkiä ja raskaita. Luokkaan sullottiin monta kymmentä oppilasta, ja kuumissa luokkahuoneissa lapset asetettiin istumaan viereen viereen leveille pulpettiriveille. Luokkahuoneissa leijaili repuissa säilöttyjen eväiden haju, eikä wc-tiloissa ollut sähköjä. Tunnit järjestettiin portaittain, jotta tila riittäisi valtavalle oppilasmäärälle. Oppiaineet olivat pitkälti samoja kuin Suomessa,

mutta vaatimustaso oli todella korkea. Paine menestymiselle tuli sekä koululta että Viivin perheeltä.

Luokat oli jaoteltu oppilaiden tason mukaan, ja opetuksen tasokin mukaili tätä jaottelua. Mikäli luokka oli jaoteltu niin sanotusti huonommaksi, saattoivat oppilaat joutua opettamaan toisiaan. Opettajilta puuttui motivaatio opettaa ja oppilailla oli vaikeuksia esimerkiksi oppikirjojen saamisessa. Viivi oppi malliin, jossa huonosta käyttäytymisestä seurasi aina rangaistus: opettaja saattoi lyödä lapsia kirjalla päähän tai huutaa oppilaille muun luokan edessä.

Sun oli pakko tavallaan menestyä, jos sä et halunnu joutua luokan eteen välttämättä [...]

Viivi kuitenkin oppi nopeasti kapinoimaan rangaistuksia vastaan. Hän ikään kuin salli itseltään sen, jos koki opettajan ansaitsevan huonoa käyttäytymistä. Koulupukuun pukeutuneena Viivin oli helppoa suorittaa erilaisia kepposia opettajien päänmenoksi niin, ettei häntä jälkeenpäin tunnistanut massan seasta. Viivi mainitseekin, että hän kaippaa entisen kotimaansa koulussa yhteisöllisyyttä ja toisten leikkimielistä kiusaamista. Viivin mukaan lapset leikkivät ja olivat yhdessä aktiivisia välitunneilla.

kivaa on se, et siel kukaan ei ole yksinäinen, koska jos kouluu on yhdessä samana päivänä, siel monta tuhatta tyttöä [...]

[...] 90% tytöistä, jotka ei oo naimisissa, niin ei oo puhelinta. Ne vaan leikkii niinku tavallisia leikkejä [...]

Viivi kävi peruskoulua tyttökoulussa, mutta lukioon ja yliopistoon siirryttäessä opetus tapahtuu sekaluokissa. Monelta tytöltä koulu jäi tuolloin kesken, sillä Viivin mukaan pojat kiusaavat ja jopa raiskaavat tyttöjä, tehden kouluun menemisestä turvatonta. Viivi myös pohti, ettei korkeakoulutusta välttämättä nähdä naiselle järkevänä sijoituksena, kun töiden saaminen tulee olemaan joka tapauksessa hankalaa tai jopa mahdotonta yksilön sukupuolen vuoksi.

Perheistä opittu malli miehestä johtajana ja perheen päänä heijastuu myös työmaailmaan. Naiselle eteneminen työmaailmassa on mahdollista kirjaimellisesti reittä pitkin, mutta hänen yläpuolellaan tulee silti aina olemaan jokin mieshahmo. Viivi kertoi, että korkeakoulutus voidaan ostaa rahalla, jolloin opiskelijalta ei akateemisesti vaadita juuri mitään. Raha pyörittää koulua ja

yhteiskuntaa, joten ehkä köyhässä perheessä tyttönä kasvaminen ei tarjoa kaikkein kirkkaimmalta näyttävää tulevaisuutta.

6.2.3 Ero Suomeen

Aluksi Suomeen asettuminen tuntui vaikealta. Viivi oli tottunut olemaan äänessä, tutustumaan nopeasti ja rohkeasti uusiin ihmisiin, ja siksi suomalaisten hiljaisuus kummastutti häntä. Hiljalleen hän on kuitenkin päässyt ulos kuorestaan ja saanut jopa stipendejä rohkeudestaan, jonka hän aluksi ajatteli olevan haitallisen erilaista valtaväestöön verrattuna.

[...] mä oon oppinut vaan sen, et ihmiset on erilaisia. Meidän maassa ei opetettu sitä, et kaikki on erilaisia, vaan joku päättää, et sun pitäis olla tämmönen.

Viiville oli vuosien varrella kasvanut tarve olla osa isompaa porukkaa. Hän kertoi, ettei yhteiskunta ennen sallinut erilaisuutta, vaan pyrki poistamaan niin sanottuja poikkeamia. Hänen maailmankuvansa on nyt laajentunut huomattavasti Suomeen asettumisen myötä. Hän ei esimerkiksi ollut aikaisemmin tietoinen seksuaalisuuden monimuotoisuudesta, sillä tietolähteet pitäneet asian varsin mustavalkoisen. Suomalainen katukuva ja arki kuitenkin avasi Viivin maailman. Keskustelussa hän pohtikin, millainen hänen maailmankuvansa olisi nyt, mikäli hän ei olisi ikinä muuttanut Suomeen.

[...] on erittäin mahdollista, et mun ympäristö ei sallis sitä (*Viivin nykyistä ajatusmallia*) [...] ei oo välttämättä kykenevä niinkun tehdä niistä oikeita päätöksiä tai näkemään jotain tiettyjä asioita, kun siellä kaikki ei oo niin musta-valkosta, jos sä oot siin tilanteessa, elät siinä [...]

Hän kuitenkin kertoi, että nykyisin myös hänen aikaisemmassa kotimaassaan on pääsy muiden maiden medioihin ja laajempaan tietoverkoston, joskin sensuuria silti harjoitetaan informaatiossa. Viivi kokee itsensä etuoikeutetuksi, koska hän on saanut mahdollisuuden opiskella ja kasvaa Suomessa. Varsinkin pienille paikkakunnille hänen entisessä kotimaassaan tarvittaisiin uudistusta ajatusmaailmaan ja enemmän mahdollisuuksia tytöille, jotta tasa-arvoisuus lisääntyisi ja asiat liikkuisivat parempaan suuntaan. Suunta on oikea, mutta Viivi ajattelee muutoksen vievän useamman sukupolven verran, jotta tasa-arvoinen ajattelumalli toteutuisi.

[...] melkein aina harmittaa tosi paljon, että no miks muut maailman lapset ei saa samanlaista mahdollisuutta, niinkun mitä mä sain. Harmittaa melkein joka päivä, mietin sitä ennen kun meen nukkumaan ja silleen.

Viivi näkee Suomessa paljon mahdollisuuksia hänen opintojensa ja työllistymisen kannalta. Tulevaisuudessa hän haluaisi pyrkiä yliopistoon ja tavoitella akateemista uraa esimerkiksi politiikan parissa.

[...] nyt mä pystyn olemaan paljon parempi kun vaikka 10 miestä tai silleen, jos mä vaan opiskelen miten mä haluan tai jotakin taitoa, mä osaan tehdä paremmin kuin jotkut aikuiset tai jotkut pojat. [...] Suomessa se sun sukupuoli ei päätä sun pääseks sä sun töihin.

Viivin oli aikaisemmin ehkä vaikeaa kunnioittaa itseään ja omia mielipiteitään, kun tukea ei saatu ympäröivästä kulttuurista. Tuntui ehkä siltä, että sukupuoli määritteli liiaksi sen, mihin yksilö kykeni ja mihin ei. Viivi kertoi aikaisemman kotimaansa rohkeista työistä ja naisista, jotka haluaisivat elättää itsensä miehestä riippumatta, mutta joilla ei Suomen tavoin ole tähän vielä mahdollisuutta. Hän kuvaili rohkeuden, vahvuuden ja muiden ihailtavampien luonteenpiirteiden olevan klassisesti osa miehuutta, eli kiellettyjä naisilta. Tulevaisuudessa Viivi tahtookin opettaa tasa-arvoisia malleja ja ajattelua omille lapsilleen, jotta hiljalleen yhteiskunta muuttuisi, toinen toistaan opettaen.

7 NÄKÖKULMINA NAISEUS JA MAAHANMUUTTAJUUS

Haastateltavien kokemuksista ja niiden pohjalta kirjoitetuista tyyppitarinoista oli huomattavissa kaksi toistuvaa, kokemusmaailmaa selittävää ja määrittävää tekijää. Näiden tunnistaminen ja niistä syntyvien kokemusmaailmojen syvällisempi analysointi ovat tärkeitä nimenomaan tyyppitarinoissa syntyneiden narratiivien ymmärtämiseksi. Voimakkaasti kokemuksista heijastui naisten maahanmuuttajataustaisuus sekä varsinkin aiemmassa kotimaassaan kohdattu sukupuolien eriarvoinen ja -tyyppinen kohtelu. Nämä toimivat selkeinä selittäjinä myös tutkimuskysymyksiini vastatessa, sillä ne määrittivät ja jäsentelivät suuresti naisten kokemusmaailmaa ja sen syntymistä. Molemmat niistä olivat yhtä arvokkaita, ja ne täsmensivät myös naisten kokemuksia heidän mahdollisuuksistaan esimerkiksi koulutuksen ja urallisen etenemisen kannalta. Nämä kaksi näkökulmaa ja kokemusten selittäjää kannattelivat muodostamiani tyyppitarinoita. Kokemukset niistä olivat kuitenkin paikoitellen hyvin erilaisia.

7.1 Yksilölliset tarinat

Eroavaisuuksia oli huomattavissa naisten asennoitumisessa ja tietynlaisessa valveutuneisuudessa osana ympäristöään. Jokainen kokemus on toki yksilöllinen, eikä mikään tarina ole suoraan verrattavissa toiseen. Yksilön kannalta on kuitenkin keskeistä, miten tämä yksilöllinen tarina syntyy kulttuuristen mallien ja omien kokemusten kohdatessa (Hänninen, 1999, s. 79). Nimenomaan narratiivisessa tutkimuksessa korostetaan sitä, kuinka olennaisesti identiteetti ja ihmisyyys rakentuvat ihmisen kertomusten, tarinointien kautta (Aaltio & Puusa, 2020, s. 178).

Tyyppitarinoissani toin esille ääripäinä masentuneen ja optimisten naisen tarinat, jotka toivat esille yksilöllistä asennoitumista ympäristön malleihin, niiden samalla heijastuessa myös elämän muille osa-alueille. Nainen, kellä oli

enemmän optimistista maailmankuvaa ja odottavaisuus omasta tulevaisuudestaan osasi kritisoida ympäristöään sekä nostaa esille sen ongelmakohtia. Tätä voisi demonstroida esimerkiksi se, että optimisemman maailmankuvan omaava nainen tunnisti ympäristöstään huomattavasti helpommin esimerkiksi sukupuolien välille muodostuneita hierarkioita ja erotteluja. Masentunut nainen taas uppoutui syvälle omiin ongelmiinsa, omaan ahdinkoonsa, ja tuntui toivottomalta tulevan kanssa.

Ikä näytteli suurta roolia siinä, kuinka vastaanottavainen nainen oli ympäristönsä epäkohtia kohtaan, ja kuinka kykenevä hän oli ymmärtämään tai myöntämään niiden olemassaoloa. Yhtäältä saatettiin myös todeta, että olemalla asian keskiössä on vaikea kritisoida tai edes tunnistaa epäkohtia tai opittujen toimintamallien ongelmallisuuksia. Vilma Hänninen (1999, s. 79) onkin väitöskirjassaan kirjoittanut siitä, kuinka kulttuuri antaa meille samat apuvälineet ympäristön tarkasteluun ja ymmärtämiseen, mutta jokainen yksilö tekee valinnan, missä suhteessa hyödyntää vanhaa, keksii uutta ja käy avointa dialogia annettujen mallien kanssa.

Sukupolvien murros on ehkä tarjonnut mahdollisuuden rikkoa aikaisempia malleja tai ainakin tarkastella niitä kriittisemmin informaation määrän lisääntyessä. Kulttuuri ja sosiaalinen ympäristömme ovat jatkuvassa muutoksessa, jolloin myös asenteemme sukupuolta ja sukupuolirooleja vastaan on osa normaalia, yhteiskunnallista evoluutiota. Vaikka meiltä löytyy muutosmyönteisiä uusia ajattelijoita, on meillä tasapainoksi myös niitä, jotka haluavat tarrata traditioihin ja stereotyyppioihin, sillä muutos ja ongelmakohtien myöntäminen voivat tuntua jopa pelottavilta. (Issitt, 2018, s. 574) Narratiivisessa lähestymistavassa myöskään *minuutta* ei nähdä pysyvänä olemuksena, vaan myös sen prosessi on kulttuurisesti muuttuva ja moniulotteinen. Jokaisen omaa identiteettiä voidaan näin tarkastella tarinallisena työnä, joka taas koostuu eri tasoista, kuten reflektioivasta, sosiaalisesta moraalista identiteetistä. (Hänninen, 1999, s. 60–61)

Tutkimukseni keskittyi tarkastelemaan yksilön kokemuksia nimenomaan narratiivien kautta. Alkujaan keskiössä oli nimenomaan sukupuoli ja sen tuomat vaikutteet, mutta haastattelujen myötä myös maahanmuuttajataustaisuus hyvin ymmärrettävästi nousi toiseksi merkittäväksi tekijäksi yksilöiden kokemuksissa.

Seuraavaksi pureudunkin hiukan tarkemmin näihin kahteen tekijään, jotka suurelta osalta jäsensivät keräämäni tutkimusaineistoa.

7.2 Sukupuolen vaikutus kokemuksiin

Varsinkin elämässä ennen Suomea oli havaittavissa selkeitä sukupuolirooleja, jotka määrittivät yksilön tehtävät osana perhettä ja ympäristöä. Miehet tekivät pitkään töitä ja elättivät perhettä, kun taas naiset jäivät kotiin huolehtimaan lapsista ja kotitöistä. Ei ollut lainkaan tavatonta, jos tyttöjä ei sukupuolensa takia päästetty juuri lainkaan ulos, sillä ulkomaailma oli julma ja arvaamaton tytöille. Mielenkiintoista oli huomata naisten tyyneys puhuttaessa sukupuolten erilaisesta kohtelusta, sillä se nähtiin niin tavanomaisena ja normaalina. Nuoremmat naiset osasivat toki tuoda epäkohtia esille kriittisesti, mutta lähinnä sen kautta, että asuivat nyt Suomessa, jossa tasa-arvo heidän kokemustensa mukaan toteutui huomattavasti paremmin.

Pojat olivat halutumpia lapsia, koska heillä nähtiin enemmän merkitystä perheen elättämisen kannalta. Naiset saattoivat itse lapsina jopa kysyä vanhemmiltaan, olivatko nämä tyytymättömiä heidän sukupuoleensa. Tämä tuo jälleen esille miehen korkeampaa arvoa yhteisössä ja kulttuurissa, ja varsinkin lapsena näillä ajatuksilla on varmasti ollut negatiivinen vaikutus yksilön itsetunnon rakentumiseen. Yksi naisista kertoikin, kuinka hän oli koko lapsuutensa mieltänyt esimerkiksi voimakasta ja kykenevää kuvaavat adjektiivit ainoastaan mieheen liitettäväksi. Vasta myöhemmin hän ymmärsi, ettei sukupuoli määritä yksilön mahdollisuuksia tai kyvykkyyttä. Naiset olivat vasta myöhemmin oppineet hyväksymään itsensä ja erilaisuutensa, sekä voimaantumaan sukupuolensa kautta ja siitä välittämättä.

Mut sitten, mä oon ollut myös jotenkin, et ´onneks mä oon tyttö´. Et sitten kun mä tulin Suomeen, niin täällä on tasa-arvo, niin mä oon tyytyväinen siihen mikä mä oon. Mä oon oikeesti tyytyväinen tähän. Mä pystyn ittenä niinku tekemään ja olemaan oma itseni, ei tarvi olla joku muu, jotta on parempi kun nyt. Melkein nyt mä pystyn olemaan paljon parempi kun vaikka 10 miestä.

Haastatteluissa naiset toivat hyvin neutraalisti esille, ettei yhteiskunta uskonut naisten pystyvyyteen. He saattoivat vain todeta, ettei koulutus- tai työmahdollisuuksia tarjottu, sillä naisista ei yksinkertaisesti tullut mitään. Naiset hyväksyivät kohtalonsa, ja pohtivat kotiin jäämisen olevan perheen taloudelle

kannattavaa, jos koulussa käyminen maksoi. Kiitollisuus syntyi siitä, että oma perhe rakasti naisia eikä myynyt heitä pois. Keskustelussa tuli esiin myös naisten tapa edetä urallaan lähinnä fyysisten avujensa avulla, joskin myös tällöin heidän todettiin jäävän aina jonkun miehen vallan alle. Haastattelujen aikana ei muodostunut kuvaa vahvoista naisjohtajista, vaan enemmänkin asennoituminen sukupuolen tuomaan hierarkiaan työyhteisössä.

Eräs naisista toi myös esille sen, että mahdollisuuksia työllistymiseen oli naisille esillä, mutta koska työvuorot olivat pitkiä, ei naisten voitu olettaa työskentelevän sekä huolehtivan lapsista. Hän ei kuitenkaan kyseenalaistanut olettamuksen sukupuolittuneisuutta, sillä miehiltä ei oletettu näiden kahden tehtävän tasapainottelua. Työmahdollisuuksia pystytään ehkä tämän kautta pitämään näennäisesti tasa-arvoisena. Koska kulttuuri pakottaa yksilön seuraamaan piilotettuja, sukupuolitettuja odotuksia, eivät mahdollisuudet ole kuitenkaan verrattavissa toisiinsa. Nämä sisäistetyt roolit yhteiskunnassa pystyi huomaamaan myös esimerkiksi kotitöiden sukupuolittuneisuudessa. Miesten ollessa väsyneitä päivän työtaakasta, oli kohtuullista, että naiset huolehtivat kotitöistä ja lapsista sillä välin.

Työmahdollisuuksia siis oli, mutta ne sotivat naisen vuorokausirytmää vastaan. 12 tunnin vuorot olivat mahdottomuus naisille, joiden oletettiin huolehtivan lapsista. Tuloksena oli se, että miehet elättivät perhettä ja oletettavasti ansaitsivat korkeamman arvon perheen hierarkiassa. Naisen oli huolehdittava välttämättömistä kotitöistä arjen sujumiseksi, mutta kuitenkaan arvo tälle työlle ei ollut verrattavissa perheen elättämiseen. Mikäli tätä mallia lähdetäisiin kyseenalaistamaan, voitaisiin sitä perustella lähtötilanteen näennäisesti samantasoisilla mahdollisuuksilla työn parissa. Tällöin sukupuolittuneet roolit kotona olisivat vain loogista jatkumoa, eivätkä niinkään edustaisi yksilöä alistavia rakenteita. Sukupuolen vaikutus voitaisiin siis kieltää.

Kaikki naiset eivät kuitenkaan ainoastaan olleet kotona, vaan toisinaan tarjolla oli esimerkiksi pätkätöitä. Esimerkkeinä haastatteluissa nousi kampaajan, myyjän tai asiakaspalvelijan työtehtävät, jotka nähtiin tyypillisinä vaihtoehtoina naisille. Miehiä pystyttiin kouluttamaan tekemisen kautta, ja tarjolla oli myös fyysisiä, raskaampia vaihtoehtoja. Eräs haastateltavista mainitsi kokevansa, että hänen oli helpompaa työllistyä siivoajana, lastenhoitajana tai tarjoilijana. Nämäkin esimerkkialat on tyypillisesti ehkä mielletty naisvaltaisina, ei niin

arvostettuina, saati hyväpalkkaisina työtehtävinä. Naisten lyhytkestoisia pestejä perusteltiin muun muassa työntäjien epävarmuudella. Naisen raskaus ja lapsesta huolehtiminen aiheuttavat vaikeuksia yhtiön näkökulmasta. Näitä ongelmia ei taas mainita miesten palkkaamisessa, koska heidän työnteolleen perhe ei ole este.

Vaikka työnantajan näkökulmasta lasten hankinta vaikuttaa negatiivisesti naisten työllistymiseen, asettaa yhteiskunta naisille painetta jo nuorella iällä perheen perustamiseen. Nuoremmat naiset uskalsivat kapinoida malleja vastaan, koska he halusivat ensin keskittyä itsensä kehittämiseen lasten hankinnan sijaan. He saattoivat jopa naurahtaa ajatukselle, sillä kouluttautuminen oli heille heidän lähitulevaisuudessaan kaikkein tärkeintä. Osa naisista taas seurasi ulkopuolen malleja, jolloin äiteys kyllä tuotti heille onnea, joskin ehkä lievää katkeruutta oman elämän rajallisuudesta. Koettiin esimerkiksi, ettei voitu jättää lapsia yksin kotiin. Pelättiin lasten kasvatuksen puolesta, mikäli äiti lähtisi opiskelemaan. Tuntui, että äideille oli syntynyt ajatus siitä, että lapsen kasvatusta oli täysin heidän harteillaan. Osalle lapset olivat alusta saakka toivottuja, mutta tällöin kaikki perheen ulkopuolella tuntui toivottomalta. Lapsesta ja äiteydestä muodostui elämän ainoa tarkoitus, jolloin kiinnittymisestä elämän muihin osa-alueisiin tuli toivotonta. Ikään kuin koko energia olisi upotettu kulttuurin asettamaan tähtäimeen ja sen saavuttamiseen.

Välillä olikin vaikeaa tulkita, johtuiko haastattelemieni naisten pettymys Suomesta vai sukupuolesta. Varsinkin vanhempien naisten puheista huokui tyytymättömyys ja haikeus oman elämän kulkuun äitinä olemisen lisäksi. Lasten lisäksi mikään ei tuntunut miltään, eikä heillä tuntunut olevan kykenevyyden tunnetta mihinkään muuhun. Aiheet olivat kuitenkin sen verran herkkiä, ettei niitä avattu sen suuremmin. Moni asia tuntui vaikealta tavanomaisessa elämässä. Lapset olivat siunaus, kaikki muu oli harmaata.

Koin iän vaikuttavan kokemuksiin, sillä varsinkin nuorempien naisten oli helpompaa tarkastella lapsuutensa sosiaalisen ympäristön määrittämiä sukupuolirooleja kriittisesti. Vanhemmille naisille taas saattoi olla vaikeaa tarttua käsitteenä naiseuteen tai sukupuolieroihin, joskin vapaassa puheessa niitä tuotiin esille käsitettä alleviivaamatta. Nuorena Suomeen muuttaminen ei kuitenkaan poikkeuksetta muodostanut tulosta siitä, että vanhaa pystyttiin kritisoimaan ja uusi näkemään mahdollisuuksien kautta. Kuitenkin näissä voitaisiin tarkastella

myös aikakautta, milloin muutto on tapahtunut, sillä eroja yhteiskunnan suhtautumisessa sekä esimerkiksi sukupuolijärjestelmissä on tapahtunut. Jos lähtömaan järjestelmä on hyvin samankaltainen kuin Suomessa, ei tarkastelu vanhaan ole yhtä kriittistä muutoksen vähyyden vuoksi.

Sukupuolen lisäksi naisten kohtaama rasistinen kohtelu nousi puheenaiheeksi, ja tämä saattoi jättää huomiota sukupuolten segregaatiosta vähemmälle. Molemmat kuitenkin vähentävät yksilöiden mahdollisuuksia ja alentavat heidän arvoaan yhteiskunnan jäsenenä, joten välillä syiden erottelu toisistaan oli vaikeaa. Paikoitellen oli myös havaittavissa sitä, että varsinkin sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä jaottelua tai vaikkapa ilmentymistä oli vaikeampi nimenomaan sanallisesti tai käsitteiden tasolla tunnistaa, joskin asia vapaan keskustelun kautta tuli esille naisten sitä erikseen mainitsematta. Suoraan kysyessä epätasa-arvo siis kiellettiin, mutta myöhemmin keskustelun edetessä se tuli hyvin selkeästi esille. Yksilöt olivat myös helpommin valveutuneita kritisoimaan muiden toimintamalleja, mutta vielä kykenemättömiä tunnistamaan omien rutiinien ja ajattelun ongelmallisuutta. Vilma Hänninen (2000, s. 51) on kirjoittanut väitöskirjassaan, että yksilöt muodostavat omaa sisäistä tarinaansa peilaamalla ja sovittamalla siihen kulttuurista saatuja tarinamalleja. Nämä tarinamallit vaihtelevat kulttuurien ja ympäristöjen välillä, joten kriittisempi tarkastelu toisen kulttuuria tulkittaessa on ymmärrettävää.

7.3 Maahanmuuttajataustaisuuden vaikutukset

Haastatteluissa nousi esiin maahanmuuttajataustaisuuden negatiivinen vaikutus kykenevyyteen ja kokemuksiin Suomessa. Osa käännytettiin työhaastatteluista pois jo pelkästään valokuvan perusteella. Osa ei kutsuttu lainkaan paikalle, jos hakemuksessa oli kirjailtuna ulkomaalainen nimi. Joku taas sai työpaikan, mutta tätä käytettiin hyväksi lisätunneilla ja alemmalla palkalla sen turvin, että tarjolla ei varmasti olisi muutakaan. Riittämättömyyden tunne oli läsnä. Naisia ei päästetty kouluttautumaan taustan tai huonomman kielitaidon vuoksi, jonka turvin voitiin kieltäytyä työpaikan tarjoamisesta tai muuttaa vaatimus- ja palkkaustasoa. Mikäli nainen pääsi töihin uuteen paikkaan, tunsin hän painetta peräti kielensä kanssa, jotta ei saisi erilaista kohtelua suomalaisiin verrattuna.

Yhteiskunnan kylmyys ja vastaanottamattomuus ovat varmasti vaikeuttaneet maahan asettumista. Lasten turvin äitien oli helppoa jättäytyä ulkomaailmasta neljän seinän sisälle. Maahanmuuttajana ympäristöön oli vaikeaa kiinnittyä, eikä perheen lisäksi läheltä löytynyt muuta turvaverkkoa tai helppoja reittejä uusien ihmissuhteiden muodostamiseksi. Vuosien henkinen kamppailu ja yhteenkuulumattomuuden tunne saattoivat aiheuttaa sen, ettei kieltä tai kulttuuria kohtaan syntynyt sidettä. Ei oikeastaan muodostunut edes halua kielen oppimiseksi. Naiset saattoivat roikkua työ- ja elinkeinotoimiston listoilla lähinnä muodollisuudesta, sillä mahdollisista tarjouksista kieltäytyttiin, kun omaa henkilökohtaista motivaatiota ei ollut muodostunut itse tekemistä kohtaan. Eräs haastatelluista kertoi, että hän oli opiskellut kieltä sekä kouluttautunut alalleen vain siitä syystä, että ne oli tuotu esille. Hän oli siis saanut ulkopuolelta kannusteen ja mallin siihen, mitä hänen kuuluisi tehdä, jota hän oli sokeasti seurannut sitä kyseenalaistamatta. Tämä kuulosti hyvin samankaltaiselta, kuin esimerkiksi sukupuoliroolien seuraaminen sokeasti myös aikaisemmassa elämänvaiheessa.

Jotkut naiset tuntuivat edelleen elävän jonkinlaisessa välitilassa, kun sidettä ei muodostunut uuteen maahan, ja side vanhaan tuntui jo kaukaiselta. Molemmat kulttuurit tuntuivat etäisiltä. Suomessa annetut mallit vaikuttivat epäsopivilta, mutta niitä vastaan ei enää jaksettu kapinoida. Eräs naisista mainitsi, että hän kokee nyt velvollisuutenaan opettaa omaa kulttuuriaan ja äidinkieltään lapsilleen. Tästä johtuen hän miettiikin oman opiskelunsa ja työskentelynsä tuottavan lähinnä haasteita perheen arjessa. Aikaisempi kulttuuri vaikutti kytkökseltä lapsuuteen ja perheeseen, ja näiden välittäminen eteenpäin omille lapsille on tärkeää jatkuvuuden ja yhteenkuuluvuuden kannalta. Nainen ei kuitenkaan maininnut velvollisuuden kuuluvan myös lasten isälle, vaan tuo esille lähinnä omaa sisäistä kamppailuaan asian parissa. Vaikka kulttuuri ja yhteiskunta naisen ympärillä ovat muuttuneet, hänen voi silti olla helppoa mennä vanhojen kaavojen mukaisesti. Varsinkin, jos hänen puolisonsakin noudattaa vielä aikaisemman kotimaan rooleja ja arvoja. Haastatteluissa tulikin pariin otteeseen esille aikaisemman kotimaan perinteiset sukupuoliroolit, joihin sopimattomuus aiheutti riittämättömyyden ja epäonnistumisen tunteita.

Osa naisista oli asettunut Suomeen jo kouluiässä. He olivat siis jo saaneet opetusta suomeksi ja opiskelleet kieltä pidempään. Silti he kokivat aliarvoisuutta

hakeutuessaan jatkokoulutukseen tai työhön, sillä heitä pyydettiin todistelemaan omaa kielitaitoaan toistuvasti. Eräälle haastateltavista oli jäänyt olo, ettei yhteiskunta edes pyri auttamaan häntä hänen taustansa takia. Useista yhteydenotoista riippumatta, hänelle vastattiin ympäröivästä, hänen tapaamisensa peruttiin, tai sitten vastaus oli jo suoraan kieltävä. Nyt nainen pohtiikin vakavasti jatkumahdollisuuksiaan Suomessa, kun motivaatiota ei löydy, eikä hänelle ole edes tarjolla ulkopuolista tukea ja toivoa. Hän on yksin Suomessa, ja hänen puheestaan huokui negatiivisuus ja toivottomuus. Hän tunsikin olevansa systeemin uhri taustansa vuoksi. Toinen nainen huokasi samaa kohtaloa ja kertoi, ettei kukaan huomioi heidän nykyistä tilannettaan. Kukaan ei huomioi sitä kehitystä, mitä kielitaidossa on tapahtunut, tai sitä motivaatiota, jonka he ovat itse muodostaneet itselleen. Päätökset yksilön kykenevyydestä ja myöhemmästä kohtalosta tehdään puhtaasti ulkoisista syistä.

Naiset olivat myös huomanneet suomalaisten erilaiset kokemukset riippuen yksilöiden kulttuuritaustaa ja aikaisempaa kotimaata. Suhtautuminen oli neutraalimpaa ja jopa hyväksyvämpää, mikäli kyseessä oli jokin länsimaisempi kohde, jossa suomalaiset ovat ehkä vierailleet, tai johon heillä on jonkinlainen yhteys. Kun taas aikaisempi kotimaa oli vieras ja puhujalle tuntematon, oli oletus maahanmuuttajasta useammin negatiivisempi. Vieras selvästi pelotti, eikä puhuja tässä ehkä itse osannut harjoittaa lähdekritiikkiä, vaan keskittyi saamaansa negatiiviseen tietoa kärjistäen ja yleistäen. Naiset vertailivat muutoksia kohtelussa myös ihonvärin tummuessa, tai vaikkapa kun nainen pukeutui eri tavalla. Mitä erilaisempi ja erottuvampi nainen oli valtaväestöstä, sitä etäisemmältä kohtelu tuntui.

8 POHDINTA

Tutkielmani avasi näkökulmia maahanmuuttajataustaisten naisten kokemusmaailmasta. Tutkijana tunnistin oman ennakkoajatusmaailmani, jossa patriarkaattisten arvot olivat enemmän läsnä monissa muissa maissa kuin Suomessa. Ongelmat ovat toki universaaleja. Elämme tälläkin hetkellä digitalisaation aikaa, mutta esimerkiksi Euroopan Unionissa vain 17 % tieto- ja viestintätekniiikan ja tekniikan alan tutkinto-opiskelijoista on naisia (EIGE, 2018, s. 1). Tämä osaltaan pitää sukupuolten välisiä palkkaeroja voimissaan. Ymmärrän, etteivät asiat ole niin mustavalkoisia, mutta meidän on tärkeää nostaa tilastoja sekä kokemuksia esille, jotta puhe niistä normalisoituu, ja mahdollisiin epäkohtiin voidaan puuttua. Ajattelin, että maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksissa heijastuisi enemmän sukupuolten epätasa-arvoisuutta minun omaan kokemusmaailmaani verrattuna. Yritin olla miettimättä omia käsityksiäni sukupuolen jopa radikaaleista vaikutuksista itsetuntoon ja omaan arvoon, sillä muutoin olisin saattanut johdatella keskustelua liikaa omien ennakko-oletuksieni perusteella. Minusta tärkeämpää oli kuunnella puheenvuoroja, ja muodostaa jatkumoa kullekin niiden avulla.

Tavoitteeni oli olla haastattelutilanteissa mahdollisimman neutraali ja luoda paikan, jossa naiset pystyivät jakamaan ajatuksiaan estoitta. Toki jännitystä aiheutti se, kuinka paljon haastateltavat olisivat valmiita jakamaan uudelle, täysin tuntemattomalle ihmiselle, mutta yllätyin positiivisesti hedelmällisistä ja runsaista keskusteluista, joita aiheet saivat aikaan. Tunnistan itse etuoikeuteni länsimaalaisena, valkoihoisena naisena. Monet asiat ja käytänteet, joita pidän itsestäänselvyytenä, eivät ole sellaisia monelle muulle. Tässä osiossa paneudun vapaammin tutkimukseni muodostumisen prosesseihin, omaan ajatusmaailmaani sekä kokoon aineistosta keräämiäni ajatuksia ja tutkimustuloksia.

8.1 Tutkimuksen muotoutuminen

Tutkimuskysymykset hakivat muotoaan vielä pitkän aikaa tutkimuksen edetessä. Vaikka minun tutkimustani ei toteutettu etnografisella tutkimuskentällä, huomasin lähestymistavassani samankaltaisuuksia, sillä etnografisen tutkimuksen tarkoituksena on esimerkiksi Härkösen (2016, s. 168) mukaan oppia näkemään maailma toisin ja kyseenalaistamaankin omia oletuksiaan maailmasta. Koska tiedostin omat ennakko-oletukseni ja -odotukset aiheeseen ja jaettuihin tarinoihin liittyen, koin tutkielman avaavan omaa ajatusmaailmaani, sekä laajentavan käsitystäni sukupuolten tasa-arvosta jaettujen kokemusten avulla.

Olin haastattelutilanteissa antanut paljon tilaa vapaalle liikkeelle, ja muotoilin lisäkysymyksiä ja tarkennuksia haastattelujen edetessä. Pystyin kuitenkin melko hyvin pitämään kiinni rakentamastani rungosta. Avuksi oli, että kävimme suurpiirteisesti etenemistä läpi ennen haastattelun alkua. Pysin painottamaan, että naisilla oli tila jakaa omia kokemuksiaan ilman tiukkoja kysymyksiä, ja koitinkin pehmittää, lähes välttää haastattelu-sanankäytämistä. Vapaamman rungon vuoksi oli mahdotonta ennustaa, kuinka paljon asiaa mikäkin pieni lisäkysymys aiheutti naisissa, enkä kokenut tutkimuksen kannalta järkevältä keskeyttää kenenkään puheenvuoroa. Panostin läsnäoloon ja aidon kiinnostuksen välittämiseen itse tilanteissa, joten mielestäni oli tärkeää antaa haastattelijoiden kommentoida toistensa puheenvuoroja, liikkua aiheen reunalla ja jakaa omia kokemuksiaan jostakin toisesta asiasta. Palasimme kuitenkin lopulta ennalta määriteltyjen aiheiden äärelle, joten pieni lipsuminen valmiiksi pohditulta etenemiseltä vain rikastutti aineistoani.

Materiaalia syntyi runsaasti ja minun oli itse litterointityötä tehdessäni pohdittava, missä muodossa halusin puheenvuorot kirjoittaa. Haastattelut saattoivat venyä yli tunnin pituisiksi, sillä en halunnut keskeyttää kiivaaksi syttyneitä keskusteluita kesken. Tutkielmaan päässeiden haastattelumateriaalien lisäksi toetutin vielä yhden ylimääräisen, tunnin pituisen haastattelun, mutta tämän nauhoitteen jouduin karsimaan ja hävittämään tyystin. Haastateltavissa oli tässä useampi alaikäinen, enkä saanut heidän huoltajiltaan täytettyjä lupalappuja materiaalin hyödyntämistä varten. Kyseessä ei ollut suostumattomuus yhteistyöhön kokonaisuudessaan, vaan logistiset vaikeudet ja ongelmat lupalappujen toimittamisessa suuntaan ja toiseen. Varmasti vallinnut

epidemiatilanne myös osaltaan hankaloitti asian hoitamista sovitusti. Silti koin kohtaamisen tärkeänä minulle tutkijana, vaikka sitä sen saanutkaan kirjallisesti osaksi tätä tutkielmaa.

Litterointien pohjalta aloin muodostamaan profiileja jokaiselle haastateltavalleni, ja kirjoitin itseäni varten heistä tarinan haastatteluaineistoa kiteyttäen. Tarinoita ja aikaisemmin litteroitua materiaalia taas hyödynsin muodostaessani tyyppitarinoita toistuvien teemojen ja ajatusten pohjalta. Tyyppitarinoita muodostaessani koin tärkeimpänä anonymiteetin säilyttämisen. Lopullisista tyyppitarinoista muodostui ikään kuin representaatio eri kokemusten ja tarinoiden välisistä dialogeista.

8.2 Erilaiset kokemusmaailmat

Tutkielmaa toteuttaessani olin erityisen kiitollinen siitä lämmöstä ja vastaanottavaisuudesta, jota sain osakseni. Minua oli jännittänyt, miten tunnelman luominen haastattelutilanteisiin onnistuisi, mutta onnekseni puheenvuorot venyivät pitkiksi, eivätkä naiset juurikaan pidätelleet sanomisiaan tai tunteitaan tilanteissa. Haastatteluista teki arvokkaita naisten vapaa keskustelevuus ja toistensa tukeminen. Harvemmin yhdessä haastattelussa tuli esille täysin päinvastaisia mielipiteitä, koska selvästi naiset hakivat yhtenevyyttä toisiinsa samaistumisen kautta. Onneksi vaihtelua ilmeni kuitenkin eri haastattelujen välillä, jolloin edes useamman tyyppitarinan muodostaminen mahdollistui.

Mielenkiintoista oli havaita haastattelutilanteissa radikaalejakin eroja yksilöiden arvomaailmoissa, ajatuksissa ja käsitteiden ymmärryksessä. Se, mikä omassa kulttuurissani saattoi tuntua itsestäänselvyydeltä, ei ollut sitä maahanmuuttajataustaiselle naiselle. Suomalaisena naisena minun on helppoa kritisoida toisen kulttuurin toimintamalleja, koska en ole elänyt yhtä patriarkaalisessa ympäristössä. Toki kokemusten vertailu on hiukan kyseenalaista yleisesti, sillä ne ovat aina merkittäviä kokijalleen. Tässä tilanteessa minusta on kuitenkin tärkeää huomioida oma etuoikeuteni ja siinä mielessä neutraalimmat, sallivimmat raamit, jolloin ongelmani eivät ole verrattavissa maahanmuuttajataustaisen naisten kokemuksiin.

Eräs haastateltavista toi esille feminismin käsitteen. Se aiheuttaa erilaisia tunnelatauksia jo omassa ympäristössäni, mutta haastattelujen kautta nousi esiin myös ajatus käsitteestä ääriilikeenä, joka koettiin jopa uhkana tasa-arvolle. Mielestäni tämä on hyvä esimerkki yhteiskunnan syöttämien selitysten sisäistämisestä ilman kritiikkiä. Feminismi näyttäytyi synonyymina enemmänkin liiallisuuksiin vietyä miesvihana kuin tasa-arvon asiana. Haastateltava kyseenalaisti feministisen ajattelun tarpeen tuoda esille ongelmia, joita ei hänen mukaansa esimerkiksi Suomessa ole, sillä täällähän naisilla on tasavertainen mahdollisuus työskennellä ja saada siitä palkkaa. Tässä ajattelumallissa feminismin käsite jää hyvin pintapuoliseksi, sillä näennäinen tasa-arvo ei aina merkitse sen toteutumista käytännössä. Näen tämän samankaltaisena ajattelutapana kuin patriarkaatilla siinä mielessä, ettei puutteita ja ristiriitoja haluta myöntää, jotta miesten valta-asema ei järkkäisi. Ongelmia ei haluta ottaa esille, koska muutos pelätään, ja mahdollisen epäonnistumisen seuraamukset voivat olla naiselle vieläkin epäsuotuisampia. Ehkä maahanmuuttajataustaiselle naiselle muutos Suomeen on ollut jo niin paljon tasa-arvoisempi, että heidän on vaikeaa ymmärtää, miksi täällä asiaa viedään vieläkin pidemmälle.

Mietin myös omia ennakoajatuksiani sekä kokemuksiani aiheesta. Siitä, kuinka tasa-arvon ongelmia kohdataan maassa kuin maassa, mutta kuinka eri muotoisia ne ovat. Joissakin maissa syrjintä piilotetaan totuttujen toimintamallien taakse, tai esimerkiksi piilotarkoitukset sanojen takana ovat kaikille niin opittuja, että näennäinen syrjiminen voidaan puheessa kieltää. Toisaalla taas nämä tuodaan esille hyvin selvästi ilman arvailuja, mutta koska yhteiskunta on tottunut tapaan ja sallii sen, suhtautuminen on neutraali ja kyseenalaistamaton. Työskennellessäni Au Pairina Kiinassa, pidettiin normaalina, että raiskaushälyttimiä jaettiin ainoastaan naispuolisille Au Paireille, sillä miehille ne olivat välitystoimiston mukaan turhia. Varsinkin feministisessä keskustelussa tuodaankin esille, ettei yhteiskunnan kuuluisi opettaa naisia pelkäämään, vaan opettamaan kaikkia sukupuolesta riippumatta toimimaan oikein. Niin, ettei riskiä ole ja sitä normalisoida.

Kirjoittaessani tätä tutkielmaa, olen seurannut Yhdysvaltojen uutisointia Texasin aborttilaista, jossa abortti kielletään laissa kuudennen raskausviikon jälkeen, vaikka kyseessä olisi raiskaus tai inestitapaus (muun muassa ACLU Texas 2021). Minun on oman ajatusmaailmani takia hyvin vaikeaa ymmärtää

ajatusta siitä, että naisen vartalosta määräisi joku muu kuin nainen itse. Laki ei kuitenkaan saisi kannatusta, ellei tällainen ajatusmalli olisi sisäistettynä suuren joukon toimesta Texasissa. Tässä kiteytyy ajatus siitä, kuinka ajatus normaalista voi olla päinvastainen yksilön sosiaalisen ympäristön, kasvatuksen ja esimerkiksi kulttuurin vaikutuksesta johtuen. Tämä myös demonstroi sitä, kuinka epätasa-arvoon törmää joka puolella maailmaa.

Toinen, syksyllä 2021 puhututtanut esimerkki on Talibanin nouseminen jälleen Afganistanin johtoon. Yhdeksänkymmentäluvulla he kielsivät valtaosalta naisia opiskelumahdollisuudet, ja sulkiivat naiset koteihinsa. Ulos ei ollut menemistä ilman aviomiestä tai miespuolista sukulaista. Nyt, lähes kolmekymmentä vuotta myöhemmin, he ovat kieltäneet naisilta urheilun, käskeneet yliopisto-opiskelijoita verhoamaan itsensä abayaan ja eristäneet naisopiskelijat miehistä jopa verhoilla luentojen ajaksi. (Cabot, 2021). Maailma on taistellut tasa-arvon asioiden parissa jo pitkään, mutta kehitys muodostuu silti jossain toiseen suuntaan. Patriarkaaliset arvot tuntuvat jollekin tutuilta ja turvallisilta, mutta se joku ei suinkaan ole nainen. Itselleni herää kysymys, miksi toimiva yhteiskunta vaatisi kokonaisen sukupuolen arvon poistamista? Miksi keskitymme rajoittamaan naisten oikeuksia, ja pidämme järkevämpänä kouluttaa naisia suojautumaan raiskatuksi tulemiselta, kuin miesten kouluttamisesta olemaan raiskaamatta? Ajatuksista ei kuitenkaan muodostuisi toimia ja sääntöjä, ilman niitä kannattavaa joukkoa. Jo haastatteluissani tuli ilmi naisten pelko osallistua opetukseen miesten kanssa, ja Talibanin määrittämät toimintamallit eivät varmasti lisää turvallisuuden tunnetta. Toki liikkeitä vastaan voidaan taistella, mutta mikäli muutosta ei tapahdu, yhteiskunta muuttuu, toimintaan totutaan ja naisten huonommasta arvosta tulee jälleen arkipäivää. Patriarkaatti voittaa jälleen.

Aikaisemmin käsittelin patriarkaalista sukupuolijärjestelmää, jossa toistuvasti puhutaan naisen valloittamisesta ja omistamisesta, joka tuntuu minulle vieraalta. Ylemmissä esimerissä kuitenkin teema toistuu, kun naisten oikeudet karsitaan ja mies laitetaan vastaamaan heidän kohtalostaan, kehostaan ja oikeuksistaan. Tutkija Heidi Härkönen (2016, s. 148–149) huomasi Kuubassa suorittamansa kenttätyön aikana, että abortti ja lastenhankinta olivat maassa yleinen keskustelunaihe ehkä länsimaista poiketen. Se koettiin normaalina osana naiseutta, koska se todisti naisen hedelmällisyyden ja näin mahdollisuuden

täyttää biologinen sukupuolen biologinen tehtävä. Myös haastatteluja toteuttaessani huomasin, kuinka eri kulttuureissa minulle uudet ja jopa vieraalta vaikuttavat asiat olivat niin normaaleja ja jokapäiväisiä, että ne voitiin tuoda epäröimättä esille. Tulee huomata, että normaalin määritelmä muotoutuu sosiaalisessa ympäristössä oppimamme kautta, eikä toisen normaalia voi tästä syystä tuomita.

8.3 Tutkimuksen arviointi

Tieteellisessä yhteisössä on totuttu jotenkin erityisen vuolaasti todistelemaan laadullisen tutkimuksen pätevyyttä ja onnistuneisuutta, sillä jo kirjoitusvaiheessa tutkimusta aletaan vertailemaan arvostetumpiin, useammin kvantitatiivisiin tutkimuksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 110). Näiden kahden tutkimuksen otteet ja tavoitteet eroavat toisistaan radikaalisti, joten vaikuttaa erikoiselta, että puhuttaessa tutkimuksien onnistuneisuudesta, me hylkäämme näiden kahden erityislaatuisuuden ja käyttäisimmekin hyväksi samoja arviointiperiaatteita. Nimenomaan laadullista tutkimusta arvioidessa on hyvä huomioida tulosten luotettavuus sekä tarkastella tutkimukseni eettisyyttä, joita käsitellenkin myöhemmissä alaluvuissa 8.3.1 ja 8.3.2.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 111) kirjoittavat myös johdonmukaisuuden ja eettisen kestävyuden käsitteistä, joiden tavoite on hyvin samankaltainen. Johdonmukaisuuteen kiteytyvät ajatukset muun muassa käytettyjen lähteiden selkeydestä ja loogisuudesta. Eettisellä kestävyydellä taas tarkoitetaan sitä, että tutkija sitoutuu koko tutkimusprosessiinsa eettisesti ja tähtää laadullisuuteen sen jokaisella prosessivaiheella. Omassa tutkimuksessani tavoittelin eri lähteiden keskustelevuutta, jotta kirjoittamani teksti olisi mahdollisimman perusteltua. Lähdekirjallisuuden ja eri argumenttien tärkeys korostuivat varsinkin tutkielmani teoriaosuudessa. Vaikka kirjoituksestani loistaa varsinkin sen loppupuolella myös oma ääneni tutkijana, olen mielestäni ymmärrettävästi erotellut sen tekstistäni niin, ettei se sekoitu lähteiden lausuntoihin. Eheä kokonaisuus on muodostunut nimenomaan näiden vuoropuhelusta.

Yksi melko klassinen tapa arvioida tutkimusta on sen tulosten toistettavuus, joskin sen tarve korostuu useammin varsinkin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että myös toisen

tutkijan olisi ollut mahdollista tehdä aineistosta samat päätelmät. (Eskola & Suonranta, 1998, s. 156) Verrattaessa toistettavuuden käsitettä kvantitatiivisessa tutkimuksessa tarkoitettuun, ei tässä samalla tavoin tähdätä tulosten toistettavuuteen kontekstista riippumatta. Niin minä tutkijana kuin tutkimukseni haastateltavat olemme yksilöllisiä tekijöitä osana tutkimustani. Tutkimustulokset voisivat olla hyvin erilaiset, jos jokin näistä osasista muuttuisi. Laadullisen tutkimuksen onkin liki mahdotonta yltää täyteen objektiivisuuteen, joka taas uskottavuuden kannalta olisi tieteellisesti tavoiteltavaa. Olen tutkijana osa tutkimustani, joten tämän subjektiivisuuden tunnistaminen ja esimerkiksi omien taustaolettamuksieni tiedostaminen toimivat kuitenkin reliabiliteettia lisäävinä tekijöinä. (Aaltio & Puusa, 2020, s. 170) Tarkemmin käsittelen itseäni tutkijana, omaa arvomaailmaani sekä tutkimusprosessia nimenomaan subjektiivisuuden kautta luvussa 8.4.

8.3.1 Eettiset kysymykset

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2012, s. 6) mukaan hyvä tieteellinen tutkimus noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä. Sen tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisesti kestäviä, ja sen tulokset julkaistaan avoimesti ja vastuullisesti. Mielestäni eettisessä kestävyudessa kiteytyy ajatus siitä, että tutkija kykenee uskottavasti ja moraalisesti perustelemaan jokaisen tekemänsä päätöksen tutkimusprosessin matkan varrelta. Tutkimuksen uskottavuus sekä tutkijan tekemät eettiset ratkaisut ovat toisistaan riippuvaisia. Tutkimuksen uskottavuus muodostuu nimenomaan tutkimusprosessin läpinäkyvyyden ja laadullisen prosessin myötä, mitkä taas edellyttää eettisten pohdintojen tekemistä tutkijalta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 111–112)

Laadullisessa tutkimuksessa tunnistetaan se tosiasia, että tutkijalla on jonkinlainen esiyymmärrys aiheesta, joka ohjaa häntä uutta tietoa kerätessä. Kun tutkija sitten kykenee tarkastelemaan esitietoaan kriittisesti ja yhdistelemään siihen uutta tietoa, on hänen mahdollista löytää merkitysarvoa sellaisista puolista, mihin hän ei välttämättä aikaisemman perusteella olisi kiinnittänyt edes huomiota. (Aaltio & Puusa, 2020, s. 173–174) Mielestäni onkin eettisyyden kannalta tärkeää tunnistaa omat ennako-oletukseni tutkimusaiheesta, mutta pyrkiä niiden

torjumisen sijaan elämään niiden kanssa. Tällöin on helpompaa huomata riskikohdat, joissa saattaisin antaa näiden esitietojen ohjalla tulkintojani tiettyyn suuntaan. Mielestäni omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt tuomaan asiat esille neutraalilla tavalla, mutta kuitenkin hitusen kantaaottavasti. Tähtäsin kokonaiskuvassa tieteellisyyteen, mutta halusin kuitenkin antaa oman ääneni näkyä tekstissäni. Tasa-arvon aihe ja naisen asema ovat minulle aiheita, joiden koen koskettavan lukijaa enemmän esimerkkien ja kriittisyyden kautta, joten toki tämä ajatusmaailma kantaa osaltaan läpi tutkielmani. Toin kuitenkin jo alussa esille sen, miksi koen aiheen olevan tärkeä, joten luulisin sen alleviivaavan tutkimuksen henkilökohtaisuutta ja yksilöllisyyttä.

Oman tutkimukseni eettisyyttä pohtiessa yksi haastavimmista kohdista oli puheenvuorojen tulkitseminen oikein sekä anonymiteetin säilyttäminen. Haastattelutilanteet olivat myös täynnä erilaisia tunteita, joten mielestäni olisi ollut väärin tuoda esille puheenvuoroja, joiden jakamisesta en ole varma, tai jotka saattaisin tulkita ja kirjoittaa väärin. Puheenvuoroista perimmäisen ajatuksen löytäminen saattoi vaatia useamman kuuntelukerran ollakseni varma sisällöstä ja tarkoituksesta. Oli järkevää käydä aineistoa läpi aluksi hiukan peraten, jotta myöhempi niputtaminen, analyysi ja pohdinta kävisivät helpommin ja johdonmukaisemmin. Perkaamisella tarkoitan lähinnä sanamuotojen muokkaamista ymmärrettävään muotoon ja turhien empimisten karsimista, sillä niiden säilyttäminen ei olisi mielestäni tuonut lisäarvoa tai -merkitystä lopulliselle aineistolle. En myöskään halunnut, että epäselvä ilmaisumuoto karsisi merkitysarvoa lukijan kokemuksesta, vaan halusin asettaa jokaisen puheenvuoron niin sanotusti samalle viivalle.

Lopullisesta, tutkimukseen päässeestä materiaalista jouduin karsimaan puheenvuoroja maahanmuuttajataustaisilta naisilta, joiden ymmärrys suomen kielestä oli hiukan niukempaa ja keiden vastaukset jäivät arvailun varalle. En kokenut, että voisin tehdä näiden tulosten perusteella mitään tulkintoja tai käyttää niitä analyysin pohjana, koska saattaisin ymmärtää jotakin väärin. Tutkimuseettinen lautakunta on kirjoittanut (TENK, 2012, s. 8–9) vilpeistä, jotka loukkaavat hyvän tieteellisen tutkimuksen periaatteita. Näitä ovat muun muassa sepittäminen ja havaintojen vääristäminen. Vaikka tutkimustulosten virheellinen tulkinta olisi edelle mainitsemissani tilanteessa ollut tahatonta, olisi se saattanut pahimmillaan vaikuttaa tahalliselta toiminnalta, kun olisin käyttänyt tulkintojani

esimerkiksi lisätäkseni ja paremmin perustellakseni merkitysarvoa jollekin useammasta haastattelusta nousseelle teemalla. Toki ymmärtämättömyyden tapauksessa myös näiden haastateltavien osallistuminen lomakkeen allekirjoittamisesta huolimatta olisi varsin kyseenalaistettavaa. Näistä syistä johtuen oli mielestäni eettisesti oikea valinta karsia aineistosta se osa, mitä olin epävarma tulkitsemaan joko kielen tai ymmärryksen takia. Tutkimukseni perimmäinen tarkoitus oli nimenomaan laajentaa ymmärrystä erilaisista kokemusmaailmoista, jolloin väärien tulkintojen esittely olisi harhaanjohtavaa.

Tyypitarinat pyrin rakentamaan nimensä mukaisesti tarinoiksi, sillä halusin niiden olevan helposti lähestyttäviä lukijalle. Kertomukset toivat hyvin esille haastattelutilanteissa nousseita teemoja ja mielipiteitä, mutta toki ne muodostettiin nimenomaan minun tulkintojeni perusteella. Tulokset ja korostetut merkitykset voisivat olla hyvin erilaisia, jos olisin toteuttanut tutkimuksen esimerkiksi tutkimusparin kanssa yhteisenä työnä.

Koska tarinat käyttävät hyväkseen usean eri naisen näkökulmia, eivät ne edusta kenenkään ehdotonta mielipidettä tai arvomaailmaa. Mielestäni siis anonymiteetin säilyttäminen onnistui tuetetuissa tyypitarinoissa hyvin. Oli myös tärkeää olla erikseen alleviivaamatta tarkkoja paikkoja tai yhteisöjä, joista haastateltavani naiset löysin. Mainitseminen ei myöskään toisi lisäarvoa tutkimukseni luotettavuuteen. Kokisin myös epäonnistuneeni turvallisen tilan luomisessa, jos naiset tai heidän totut sosiaaliset ympäristönsä Suomessa olisivat erikseen selkeästi tunnistettavissa. Asettuminen uuteen ympäristöön on saattanut ainakin osalle olla jo muutenkin haasteellista, joten mielestäni ei ole oikein riistää heiltä tätä, mikäli he jotenkin sen yksityisyydelleen haitallisena kokisivat.

8.3.2 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi osoittautuu toistuvasti haastavaksi, sillä sen analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei kyetä yksiselitteisesti erottamaan toisistaan. Lisäksi sen eteneminen on kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna vapaampaa, koska tutkijalla on mahdollisuus kulkea edestakaisin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja itse tutkimustekstin välillä. (Eskola & Suonranta, 1998, s. 151) Näen tämän itse

oikeastaan tutkimusten eri osa-alueiden dialogina, joka omalta osaltaan lisää ainakin aineiston lähestyttävyyttä ja toistuvuutta, mitkä saattavat lisätä myös luotettavuuden tunnetta. Tarkastellessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, nousee keskiöön nimenomaan tutkimusprosessin luotettavuus.

Luotettavuutta voidaan arvioida erilaisten kriteerien kautta. Eskola ja Suonranta (1998, s. 153) mainitsevat esimerkkeinä uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistuvuuden käsitteet. Laadullinen tutkimus on toki saanut usein kritiikkiä nimenomaan siitä, etteivät tulokset ole tyypillisellä tavalla toistettavia, eli toiseen kontekstiin siirrettäviä. Määrällisessä tutkimuksessa puhutaan reliaabeliusarvosta, jolloin mittaustilanne, mittaja tai satunnaiset tekijät eivät vaikuttaisi saatuihin tuloksiin (Aaltio & Puusa, 2020, s. 171). Omaa tutkimustani tarkastellessa en kokenut tämän toteutumattomuuden vähentävän tulosten luotettavuutta, sillä tavoitteena oli nimenomaan lisätä tietoisuutta erilaisten yksilöllisten tarinoiden kautta.

Ihmistä tutkittaessa on mahdotonta irrottaa yksilöä ajasta ja paikasta, sillä toisin kuin eloton tutkimuskohde, ihminen on tietoinen olento, joka tekee toiminnastaan yksilöllisiä tulkintoja ja merkityksiä (Puusa & Julkunen, 2020, s. 181, 184). Jokaisen yksilön sisäinen tarina on henkilökohtainen, eikä sitä voida siirtää täysin samana uuteen ympäristöön. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sen yksilöllisyys tai henkilökohtaisuus tekisivät siitä vähemmän totta tai vähemmän luotettavaa. Mielestäni olisi jopa mielenkiintoista kääntää tämä kysymys niin, että vähentyisikö tulosten luotettavuus, mikäli niistä muodostuisi geneerisempiä, jokaisessa kontekstissa toistuvia kokemuksia. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat yksilöllisiä ja tulkinnallisia, sillä emme esimerkiksi voi määrittää, kenen todellisuuteen vertaisimme saatuja tuloksia. Siksi arvioinnissa keskeistä on pikemminkin tulosten ja kokonaisuuden uskottavuus. (Puusa & Julkunen, 2020, s. 184)

Koin, että sisällön ja merkitysten kannalta oli tärkeää tuoda esille tyyppitarinoiden avulla ääripäitä niitä jopa alleviivaten. Jos kyseessä olisi laajempi tutkimus tai otantaa olisi runsaammin, olisi voinut olla järkevää kirjoittaa myös vielä näiden ääripäiden väliin asettuva tyyppitarina. Oman tutkielmani tavoite oli ennen kaikkea lisätä tietoa ja avata näkemysmaailmaa erilaisiin kokemuksiin ja käsityksiin, jotta parhaimmillaan sekä lukija että minä tutkijana, voimme käyttää näitä ajatuksia hyödyksi tarkastellessamme kriittisesti omia

ennakkoluulojamme ja ajatuksiamme erilaisista elinympäristöistä. Ainakin omalta osaltani voin sanoa minuun tutkijana asettaman tavoitteen toteutuneen ja tätä avaankin paremmin tutkielmani viimeisessä luvussa 8.4.

Kuvaillessani tutkimukseni toteuttamista aikaisemmin kappaleessa viisi, toin tarkemmin esille oman asettumiseni haastattelutilanteisiin sekä näiden tilanteiden luomiseen. Aaltio ja Puusa (2020, s. 177) kertovat, että tutkijan on tärkeää kuvailla omaa osallisuuttaan tutkimustilanteeseen, jotta sekä hän itse että lukija voivat pohtia sen mahdollisia vaikutuksia tutkimustuloksiin. Eskola ja Suonranta (1998, s. 158) mainitsevat, että tutkimusanalyysin luotettavuuden kannalta olisi hyvä pohtia sitä, ovatko minun tutkijanani tekemät tulkinnat ainoita mahdollisia. Mielestäni tätä kysymystä voidaan pohtia useammalta kannalta. Toisaalta olen pyrkinyt tuomaan esille tutkimusaineistoani ja siitä tekemiäni tulkintoja hyvin läpinäkyvästi, joten tältä kannalta tarkasteltuna tulkintani ovat lukijalle perusteltuja. Toisaalta olen myös tehnyt tietoisia valintoja sen osalta, mitä aineistostani olen kirjoittanut lopulliseen työhöni, eikä tutkimukseni esimerkiksi sisällä koko litteroitua haastattelumateriaalia. Laadullisessa tutkimuksessa minä tutkijana olen itse yksi tutkimusvälineistä, jolloin myös materiaalini ja aineistoni kuvaaminen ovat astetta henkilökohtaisempia (Eskola & Suonranta, 1998, s. 152)

Luotettavuuden arvioinnin tekee haastavaksi nimenomaan tämä yksilöllisyys, sillä tulokset voisivat olla hyvin erilaiset tutkijasta riippuen. Laadullisen tutkimuksen kannalta luotettavuutta lisää kuitenkin tämän subjektiivisuuden myöntäminen, joten luotettavuutta ei laske se tosiasia, että joku toinen tutkija olisi voinut tehdä aineistostani erilaisia tulkintoja. Muun muassa Puusa ja Julkunen (2020, s. 181) kirjoittavat, että laadullisessa tutkimuksessa täydellisen objektiivisuuden tavoittelu on suorastaan turhaa arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, s. 124) kirjoittavat, että laadullisen tutkimuksen perusvaatimuksena on edelleen se, että tutkijalla on riittävästi aikaa tutkimuksen toteuttamista varten. Mikäli tämän voidaan näin ollen ajatella lisäävän myös tutkimuksen luotettavuutta, olen omassa tutkielmassani onnistunut ainakin tämän kriteerin täyttämässä, sillä tutkimusaikatauluni on pidentynyt jatkuvalla syötöllä. Kirjoitukseni on nimenomaan ollut prosessi, sillä olen aina palannut sen äärelle, lukenut ja uudelleenkirjoittanut jo valmistunutta materiaalia, lisäten sinne uusia lähteitä ja tuonut esille joko aikaisempaa vahvistavia väitteitä tai argumentteja,

joiden perusteella olen joutunut tarkastelemaan aikaisempaa kriittisesti ja jopa poistamaan joitakin kohtia.

Kokonaisuudessaan koen tulosteni ja tutkimukseni olevan kaikessa yksilöllisyydessään luotettava kokonaisuus, sillä se kuvastaa minun tulkintojeni mahdollisimman perustellusti. Lisäksi tulkintojeni yksilöllisyyden ja tutkimukseni kontekstisidonnaisuuden myöntäminen lisäävät mielestäni sen luotettavuutta. Ottaen huomioon aineistoni laajuuden, olen tuonut esille esimerkkien kautta eheästi tyyppitarinat, joiden nivovat tiiviisti mutta riittävästi yhteen haastateltavieni elettyjä todellisuuksia.

8.4 Yhteenveto

Tämän tutkielman aikana opin paljon itsestäni ja omasta ajatusmaailmastani. Haluaisin ajatella olevani kriittinen ajattelija, mutta huomasin omassakin arjessani malleja, joita en ole kyseenalaistanut. Haastatteluissa esiin nousseet kertomukset tuntuivat minun kokemusmaailmaani ristiriitaisilta, joka sai pohtimaan myös omasta kokemusmaailmastani löytyviä itsestäänselvyyksiä. Mielestäni ihmisen arki olisi vaikeaa, jos meillä ei olisi automaatiolla toimivia malleja toiminnan pohjalla. Samoin meillä on automaatiolla ajatuksia ja arvoja, joita sovellamme arjessamme niitä pohtimatta. Asioita, joita minä voisin itse käänteisessä haastattelutilanteessa tuoda esille kylmänviileästi. Asioita, jotka toinen tutkija saattaisi kokea ristiriitaisena hänen ajatusmalleihinsa.

Teoriapohjan muodostaminen oli samaan aikaan mielenkiintoista mutta hankalaa. Hankalaa siksi, että löysin niin useita lähteitä, jotka veivät minulle syvemmälle ja syvemmälle aiheeseen, jolloin rajaaminen ja fokuksen löytäminen paikoittain vaikeutuivat. Epäkohdat, joita tämänkin tutkielman avulla yritin tuoda esille, olivat vain pintaraapaisu suuresta aiheesta, josta meidän pitäisi puhua enemmän. Ehkä hankalaakin oli todistella itselleen oman materiaalin riittävyys, koska mikään tietomäärä ei koskaan tule olemaan riittävää, eikä mikään fakta absoluuttista. Ehkä tekemistäni varjosti epävarmuus siitä, pystyisinkö tuottamaan jotakin vakuuttavaa ja keskustelua herättävää materiaalia, ja saisinko esiteltyä naisten tarinat niitä kunnioittavalla tavalla, mutta sen verran kärjistäen, että lukija kokisi ne mielenkiintoisina ja puhuttelevina.

Haastatteluissani keskusteltiin yksilöiden kokemuksista, ja tulkintani keskiössä oli sukupuolen vaikutus kokemuksiin. Jo teoriapohjassani avasin myös maahanmuuttajuuden käsitteitä, ja haastattelujen kautta olikin mielenkiintoista kuulla oma-aloitteisesti haastateltavilta sukupuolen lisäksi etnisen ja kulttuurisen taustan muodostamista ennakkoluuloista ja vastoinkäymisistä, joihin se lähes päivittäisessä elämässään törmäävät. Välillä kyseenalaistin itseni valkoisena, cissukupuolisena naisena kirjoittamassa ja jakamassa tarinoita, jotka eivät millään voisi heijastua omaan kokemusmaailmaani. Pidän kuitenkin asetelman tarjoamaa kontrastia hyvänä lähtökohtana, joskin luotan huomattavasti enemmän tutkijoihin, joilla on myös itsellään kokemuspohjaa kirjoittamastaan aiheesta. Minulla oli ennakkoaajatuksia, mutta haastatteluissa esiin tuodut kokemukset silti avasivat silmiäni huomattavasti. Niiden kautta ehkä opin myös enemmän kohtaamaan samankaltaisia tilanteita avoimena ja vastaanottavaisena, koska vain sitä kautta voin aidosti oppia toisen kokemusmaailmasta.

Opin itse kiinnittämään ympäristöni malleihin huomiota kriittisemmin kuin ennen. Kärjistetty kahtiajako on osa arkipäiväämme, vaikka nämä kahtiajaon kohteet vaihtelevat ajan ja paikan mukaan. Tuntuu oudolta, että sukupuolitamme värejä, leluja, vaatekappaleita, työtehtäviä ja opiskelumahdollisuuksia, mutta valitettavasti tämä on maailma, jossa me elämme. Elämme, koska näin on eletty tähänkin saakka. Näin kasvattajan näkökulmasta onkin erityisen tärkeää, että opetuksen sukupuolitietoisuus jatkossa toteutuu. Tällöin opetus pyrkii tunnistamaan sukupuolittavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät, sekä kyseenalaistaan ja purkamaan niitä tasa-arvoa hiljalleen rakentaen (Opetushallitus). Eri asia on kuitenkin tuoda ajatukset käytäntöön, varsinkin jos omista arvomaailmoista ja pitkälle juurtuneista tavoista ei haluta päästä eroon. Koen sukupuolten välisen epätasa-arvon asian kuitenkin sellaisena, joka sukupolvemme tarvitsee taklata nyt, jotta siitä muodostuisi itsestäänselvyys seuraaville sukupolville. Koska kyseessä on globaali ongelma, emme saa tuudittautua siihen, että meillä menee paremmin verrattuna toiseen valtioon tai toiseen kulttuuriin. Jokaisella on varmasti peiliin katsomisen paikka. Meidän pitää myös tarjota tukea globaalisti, jotta parannukset ja kehitys tapahtuisivat maailmanlaajuisesti. Absurdissa maailmassa minun tulisi tässä tapauksessa jättää ihmisoikeuteni maan rajalle ja kokea itseni vähemmäksi toisessa maassa.

Aihetta ei voida tarpeeksi tutkia, eivätkä minun jakamani tyyppitarinat tarjoa vastausta mihinkään. Ne ovat kohtaamieni naisten kokemuksia ja juuri siitä syystä arvokkaita. Tarkoitukseni ei suinkaan ollut vastata mihinkään, vaan lisätä ymmärrystä aiheeseen liittyen. Laajempaa tutkimusta varten olisi ollut mielenkiintoista toteuttaa vielä runsaasti enemmän haastatteluja, ja kohdata vielä runsaammin erilaisia ihmisiä. Toki myös aidon, etnografisen tutkimuksen toteuttaminen täysin toisessa kulttuurissa observoiden tarjoaisi jälleen astetta syvemmältä analysoivan tutkimuksen, jota kuitenkin en oman pro gradu - tutkielmani puitteissa lähtenyt tavoittelemaan muun muassa resurssien ja ajan niukkuuden vuoksi. Aikaa kuitenkin loppuun kului alkuperäistä suunnitelmaani enemmän, sillä upposin paikoittain itse niin syvälle aiheeseen sitä pohtimaan. Kyseenalaistin kirjoitustani jatkuvasti, ja pohdin sen totuudenmukaisuutta sekä vakuuttavuutta. Minun on hankalaa kutsua itseäni tutkijaksi tämän tutkielman ulkopuolella, ja ehkä podin prosessin edetessä identiteettikriisiä, koska en kokenut olevani tarpeeksi pätevä keskustelemaan aiheesta tai toteuttamaan siitä tutkimusta.

Toivon, että tutkielmani on kuitenkin tarjonnut lukijalleen jotakin, joka saa ajattelemaan aihetta, syventymään siihen itse paremmin sekä tunnistamaan sukupuolittuneita normeja omasta ympäristöstään. Prosessi avasi ovat silmäni epätasa-arvoiseen maailmaan, jota tästä lähin tarkastelen paljon kriittisemmin. Kriittinen tarkastelu voi toki olla helppoa kuunnellessani tarinoita toisista kulttuureista, niistä täysin ulkopuolisena, mutta en saa ummistaa silmiäni omassa arjessanikin tapahtuvalta sukupuolten segregatiolta arjen eri sektoreilla. Valitsinko itse opettajan alan, koska se nähdään klassisesti naisvaltaisena alana? Lähdeluettelostani löytyvissä kirjoissa on paljon teoksia, jotka tarjoavat paljon enemmän ja runsaammin tästä aiheesta, ja lisää tietoa syntyy jatkuvasti yhteiskuntamme tarttuessa sukupuolten eriarvoisuuteen yhä enemmän ja enemmän.

9 LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 169–180). Gaudeamus.
- ACLU Texas (6.10.2021) Abortion in Texas. Haettu 1.11.2021 osoitteesta <https://www.aclutx.org/en/know-your-rights/abortion-texas>
- Ahmed, H. (3.4.2016). We need to do more for women in science. *Science*. Haettu 20.11.2020 <https://www.sciencemag.org/careers/2016/05/we-need-do-more-women-science>
- Alasaari, N. & Katainen, R. (2016). Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus*. Haettu 21.11.2020 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Alasuutari, M. (2016). Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys* (s. 110–126). Gaudeamus.
- Balachandra, L., Briggs, T., Eddleston, K. & Brush, C. (2019). Don't Pitch Like a Girl!: How Gender Stereotypes Influence Investor Decisions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 43(1), 116–137.
- Beattie, M., Lenihan, P., Dundas, R. & Sanderson, C. (2018). *Counselling Skills for Working with Gender Diversity and Identity*. Jessica Kingsley Publishers.
- Cabot, C. (11.09.2021). Sports ban, segregated education: Afghanistan women worried by first Taliban measures. *France 24*. Haettu 22.10.2021 osoitteesta <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20210911-sports-ban-segregated-education-afghanistan-women-worried-by-first-taliban-measures>
- Carlsson Wetterberg, C. & Melby, K. (2008). The claim of economic citizenship: the concept of equality in a historical context. Teoksessa K. Melby, C.

- Carlsson Wetterberg & A. Ravn (toim.) *Gender equality and welfare politics in Scandinavia: The limits of political ambition?* (s. 43–62). Policy Press.
- Carpenter, D. (2018). *Childhood Trauma and the Non-Alpha-Male – Gender Role Conflict, Toxic Shame, and Complex Trauma: Finding Hope, Clarity, Healing, and Change*. Atlantic Publishing Group.
- Crawley, D. (2014). Gender and Perceptions of Occupational Prestige: Changes Over 20 Years. *SAGE Open*. Haettu 14.01.2021 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/2158244013518923>
- Criadro Perez, C. (2020). *Näkymättömät naiset. Näin tilastot paljastavat miten maailma on suunniteltu miehille*. Wsoy.
- Connell R. W. & Pearse R. (2014). *Gender: In World Perspective*. Polity Press.
- Dorsey, J. C. (2003). “It Hurt Very Much at the Time”: Patriarchy, Rape Culture, and the Slave Body-Semiotic. Teoksessa L. Lewis (toim.) *The Culture of Gender and Sexuality in the Caribbean*, s. 294–322. UPF.
- Dönmez, R. Ö. (2013). Coup d'états and the Masculine Turkish Political Sphere: Modernization Without Strong Democratization. Teoksessa F. A. Özmen, C. A. Akman, R. Ö. Dönmez, V. Irtis, G. B. Goularas, N. Konak, B. Cürül, T. Yalur & S. Durusoy (toim.) *Gendered Identities: Criticizing Patriarchy in Turkey* (s. 10–40). Lexington Books.
- Eduskunta. Täysistunnon pöytäkirja 16/1994. Haettu 1.2.2022 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Poytakirja/Documents/ptk_16+1994.pdf
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., van der Pol, L. D., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Bakermans-Kranenburg, M. J. & Mesman, J. (2017). Gender Differences in Child Aggression: Relations With Gender-Differentiated Parenting and Parents' Gender-Role Stereotypes. *Child Development*, Volume 88 (1), 299–316.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Esteban-Gonzalo, S., Gonzalez-Pascual, J., & Esteban-Gonzalo, L. (2019). Immigration and Gender: Health and Labor Conditions, Implications and Challenges. Teoksessa L., Descoteaux. (toim.) *Immigration and Migration: Trends, Management and Challenges* (s.19–42). Nova Science Publishers.

- Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE (2017). *Sukupuolten tasa-arvo poliittisessa päätöksenteossa*. Haettu 2.11.2021 osoitteesta
https://andor.tuni.fi/discovery/fulldisplay?docid=cdi_officepubeu_primary_vtls000388223&context=PC&vid=358FIN_TAMPO:VU1&lang=fi&search_scope=My_inst_and_CI_extended_search&adaptor=Primo%20Central&tab=Everything&query=any,contains,tasa-arvo&offset=0
- Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE (2018). *Sukupuolten tasa-arvo ja digitalisaatio Euroopan unionissa*. Haettu 16.10.2021 osoitteesta
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7d609b42-c6ba-11e8-9424-01aa75ed71a1/language-fi>
- Fausto-Sterling, A. (2012). *Sex/Gender: Biology in a Social World*. Taylor & Francis Group.
- Gilligan, C. & Richards, D. A. J. (2009). *The Deepening Darkness: Patriarchy, Resistance, and Democracy's Future*. Cambridge University Press.
- George, S. M., & George, S. M. (2005). *When women come first: gender and class in transnational migration*. (1st ed.). University of California Press.
<https://doi.org/10.1525/j.ctt1pp3hq>
- Griffin, H. (2018). *Gender Equality in Primary Schools: A Guide for Teachers*. Jessica Kingsley Publishers.
- Gordon, T. (2001). Teoksessa M. Nikunen & T. Gordon & S. Kivimäki & R. Pirinen (toim.) *Nainen/ naiseus / naisellisuus*. Tampere: Tampere University Press. Verkkojulkaisu. Haettu 9.10.2020
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/65439>
- Gothóni, R. & Siirto, U. (2016). Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 7–15). Gaudeamus.
- Gothóni, R. & Siirto, U. (2016). Suomi muutoksen keskellä. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 170–180). Gaudeamus.
- Grenz, S. (2014). Power in Feminist Research Processes. Teoksessa M. Evans, C. Hemmings, M. Henry, H. Johnstone, S. Madhok, A. Plomien & S. Wearing (toim.) *The SAGE Handbook of Feminist Theory* (s. 61–74). SAGE Publications.

- Hirdman, Y. (1998). State policy and gender contracts. The Swedish experience. Teoksessa E. Mahon, E. Drew & R. Emerek (toim.) *Women, Work and the Family in Europe* (s. 36–46). Taylor & Francis Group.
- Heikkinen, H., (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 145–160). PS-Kustannus.
- Hooks, B. (2019). *Mies tahtoo muuttua. Miehet, maskuliinisuus ja rakkaus* (käänt. T. Kilpeläinen). Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Huchet, M., Karu, M., Madarova, Z., Paats, M., Reingardé, J., & Randall Hill, J. (2016). *Gender equality in power and decision-making: review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: [main findings]*. Publications Office.
- Hyvärinen, M (2017). Kertomushaastattelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 145–162). Vastapaino.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 157–184). Vastapaino.
- Hänninen, V. (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos* [väitöskirja, sosiologian ja psykologian laitos, Tampereen yliopisto]. TREPO Tampereen yliopiston julkaisuaineisto. Haettu 1.2.2022 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hänninen, V. (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 161–179). PS-Kustannus.
- Härkönen, H. (2016). Intiimin etnografia. Seksuaalisuus, sukupuolittunut väkivalta ja perhesuhteet Kuubassa. Teoksessa J. Gould & K. Uusihakala (toim.) *Tutkija peilin edessä. Refleksiivisyys ja etnografinen tieto* (s. 148–172). Gaudeamus.
- Issitt, M. L. (2018). *Opinions throughout history: gender: roles and rights*. Grey House Publishing.

- Jabiri, A., & Almala, A. (2016). *Gendered Politics and Law in Jordan: Guardianship over Women*. Springer International Publishing AG.
- Jokinen, A. (2010). Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa T. Juvonen & L. Rossi & T. Saresma (toim.) *Käsikirja sukupuoleen* (s. 128–139). Vastapaino.
- Julkunen, R. (2010). *Sukupuolten järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino.
- Juvonen, T. (2016) Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys* (s. 30–50). Gaudeamus.
- Juvonen, T. & Rossi, L. & Saresma, T. (2010). Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa T. Juvonen & L. Rossi & T. Saresma (toim.) *Käsikirja sukupuoleen* (s. 9–17). Vastapaino.
- Lappalainen, S. (2006). *Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännössä*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 205. Väitöskirja.
- Karvinen, M. (2019). Nainen, mies ja moni muu: Sukupuolien kulttuurinen rakentuminen. *Transsukupuiste.fi*. Haettu 13.11. 2020 osoitteesta https://www.dropbox.com/s/f642cqetu0n25b6/Nainen_mies_ja_moni_muu_KARVINEN.pdf?dl=0
- Komonen, A (2020). Biologinen sukupuoli. *Tieteessä tapahtuu*, 38 (1), 47–50. Haettu 20.4.2021 osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/89802>
- Kuusipalo, J (2011). *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Väitöskirja.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2016). Perhe, työ ja sukupuoli. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys* (s. 145–167). Gaudeamus.
- Lerner, G. (1986). *The creation of patriarchy*. Oxford University press.
- Lykke, N. (2010). *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing (Vol. 1)*. Routledge.
- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 25–42). PS-kustannus.
- Lätti, J. (2018). Sukupuolten tasa-arvon yksilöllistyvät lupaukset muuttuvissa yliopistoissa. Teoksessa H. Silvennoinen & M. Kalalahti & J. Varjo (toim.)

Koulutuksen lupaukset ja koulutususko. Kasvatussosiologian vuosikirja 2 (s. 69–100). Suomen Kasvatustieteellinen seura.

- Maahanmuuttovirasto (2021). Maahanmuuttoviraston tilinpäätös 2020. Haettu 28.04.2021 osoitteesta
<https://migri.fi/documents/5202425/5915665/Maahanmuuttoviraston+tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+ja+toimintakertomus+2020.pdf/d9c67ae4-e4f1-ae89-31d9-bf1c2f0ba762/Maahanmuuttoviraston+tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+ja+toimintakertomus+2020.pdf?t=1615535038797>
- Magnusson, E., & Marecek, J. (2012). *Gender and Culture in Psychology: Theories and Practices*. Cambridge University Press.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. (2015). Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 23–54). Gaudeamus.
- Martinsen, Ø. L. (20.3.2014). Personality for Leadership. BI Norwegian Business School. *BI Business Review*. Haettu 20.11.2020 osoitteesta
<https://www.bi.edu/research/business-review/articles/2014/03/personality-for-leadership/>
- Mejiuni, O. (2013). *Women and Power: Education, Religion and Identity*. African Books Collective.
- Migration Policy Institute (2019). Total Immigrant and Emigrant Populations by Country. Haettu 28.4.2021 osoitteesta
<https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/total-immigrant-and-emigrant-populations-country>
- Miville, M. (2013). *Multicultural gender roles applications for mental health and education*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Mojola, S. (2014). *Love, money, and HIV: becoming a modern African woman in the age of AIDS (1st ed.)*. University of California Press.
- Muttilainen, J. (1993). *Ihmisen biologisesta olemuksesta ja sen merkityksestä poliittisten aatteiden historiassa antiikista 1600-luvulle* [pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/86489>

- Mäkinen, H. (2009). *Askelia tasa-arvosta sukupuolitietoon. Sukupuolen merkitys opettajien ajattelussa ja toiminnassa* [pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/80698>
- Nadeau, K. M. & Rayamajhi, S. (2013). *Women's Roles in Asia*. ABC-CLIO, LLC.
- Nieminen, E. & Sormunen, E. (1.12.2020). Opiskelijat kertovat naisten seksuaalisesta ahdistelusta teekkaribileissä – "fuksirastilla" painostettu juomaan piimää miesopiskelijan haarovälistä. *Yle*. Haettu 21.1.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11672836>
- Nousiainen, K. (2012). Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen* (s. 31–56). Gaudeamus.
- Nozaki, Y. & Aranha, R. & Fix Dominguez, R. & Nakajima, Y. (2009). Gender Gap and Women's Participation in Higher Education: Views from Japan, Mongolia, and India. Teoksessa D., Baker & A. Wiseman (toim.) *Gender, equality and education from international and comparative perspectives* (s. 217–254). Emerald Group Pub.
- Nukarinen, A. & Pakanen, S. (2020). *"Koska ne on tyttö ja poika". Lasten käsityksiä sukupuolesta* [pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/116467>
- OECD (2019). International Migration Outlook 2019. Haettu 28.4.2021 osoitteesta <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c3e35eec-en/index.html?itemId=/content/publication/c3e35eec-en>
- Ojala, H. & Palmu, T. & Saarinen, J. (2009). Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa -Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala & t. Palmu & J. Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa* (s. 13–28). Vastapaino.
- Ojala, H & Pietilä, I. (2013). Maskuliinisuuden hegemoniasta monenkirjaviin eroihin: kriittisen miestutkimuksen avauksia vanhenemisen tutkimukseen. Teoksessa H. Ojala & I. Pietilä (toim.) *Miehistä puhetta. Miehet, ikääntyminen ja vanhenemisen kulttuuriset mallit*. (s. 17–37). Tampere

University Press. Haettu 8.4.2021 osoitteesta

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103169/978-951-44-9135-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Paasonen, S. (2012). Sukupuoli ja reprensatio. Teoksessa T. Saaresmaa, L.

Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen* (s. 39–49). Vastapaino.

Pascoe, C. J. (2012). *Dude, You're a Fag: Masculinity and Sexuality in High School, With a New Preface*. University of California Press.

Pavrides, E. & Hesser, J. (2019). Women't Roles and House Form and Decoration in Eressos, Greece. Teoksessa J. Dibish (toim.) *Gender & Power in Rural Greese* (s. 68–96). Princeton University Press.

Pehkonen, E. (2017). *Maahanmuuttajataustaisten naisten koulutuksen kontekstissa rakentuvat identiteetit ja oppimisprosessit* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia, numero 19.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/228965/MAAHANMU.pdf?sequence=1>

Pekingin julistus ja toimintaohjelma, 15.9.1995.

https://um.fi/documents/35732/48132/pekingin_julistus_ja_toimintaohjelma.pdf/72fe9ac4-ec1f-5f0d-bde7-e02bac18c108?t=1560453131659

Pentikäinen, M. (2012). Kansainväliset ihmisoikeudet. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen* (s. 99–123). Gaudeamus.

Perrons, D. (2005). Gender Mainstreaming and Gender Equality in the New (Market) Economy: An Analysis of Contradictions. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12(3), Fall, 389 – 411.

Phillips, A. (2007). *Multiculturalism without culture*. Princeton University Press.

Polkinghorne, D. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis.

Teoksessa J., Hatch & R. Wisniewski (toim.) *Life History and Narrative* (s. 5–24). Taylor & Francis Group.

Puuronen, V. (2015). *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus.

Puusa, A & Julkunen S. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 181–193). Gaudeamus.

- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 73–83). Gaudeamus.
- Rauhala, I. (2011). *Uskalla! Nainen työelämässä*. Otava.
- Ravn, A. (2008). Married women's right to pay taxes: debates on gender, economic citizenship and tax law reform in Denmark, 1945-83. Teoksessa K. Melby, C. Carlsson Wetterberg & A. Ravn (toim.) *Gender equality and welfare politics in Scandinavia: The limits of political ambition?* (s. 63–83). Policy Press.
- Renold, E. (2005). *Girls, Boys and Junior Sexualities: Exploring Children's Gender and Sexual Relations in the Primary School*. Taylor & Francis Group.
- Riggs, T., & Edgar, K. (2018). *Immigration and migration: in context*. Gale, a Cengage Company.
- Rima, D. A. (2006). *Perfects Motherhood: Science and Childrearing in America*. Rutgers University Press.
- Ristkari, M. & Suni, N. (2018). *Sukupuolena Ihminen*. Tammi.
- Reisel, L. & Hegna, K. & Imdorf, C. (2015). Gender Segregation in Vocational Education: Introduction. Teoksessa L. Reisel & K. Hegna & C. Imdorf (toim.) *Gender Segregation in Vocational Education* (s. 1–22). Emerald.
- Repo, J. (2015). *The Biopolitics of Gender*. Oxford University Press USA – OSO.
- Rossi, L. (2006) Mainonta sukupuolituotantona. Teoksessa A. Mäkelä & L. Puustinen & I. Ruoho (toim.) *Sukupuolishow*. Gaudeamus.
- Rossi, L. (2012). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saaresmaa, L. Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi* (s. 356–262). Vastapaino.
- Saari, M. (2012) Sukupuolten palkkaeriarvoisuus tasa-arvon ikuisuuskysymyksenä. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen* (s. 201–225). Gaudeamus.

- Sechiyama, K. (2013). *Patriarchy in East Asia: a comparative sociology of gender*. BRILL.
- Sennott, C., & A. Mojola, S. (2017). "Behaving well": the transition to respectable womanhood in rural South Africa. *Culture, Health & Sexuality*, 19(7), s. 781–795.
<https://doi.org/10.1080/13691058.2016.1262062>
- Seppä, E. (2013). *Opettajan ajattelun ja toiminnan sukupuolitietoisuus perusopetuksessa - "...oppimiseen liittyvät erot näkyy ja kyllä se (oppilaan sukupuoli) näkyy siinä omassa työssäki hieman. ..."* [pro gradu -työ, Tampereen yliopisto]. TREPO Tampereen yliopiston julkaisuarkisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/94548>
- Serbin, L. A., Poulin-Dubois, D., Colbourne K. A., Sen, M. G. & Einchstedt, J. A. (2001). Gender stereotyping in infancy: Visual preferences for and knowledge of gender-stereotyped toys in the second year. *International Journal of Behavioral Development*, 25(1), 7–15.
<https://doi.org/10.1080/01650250042000078>
- Seta Ry (2017). Sukupuolen moninaisuus. Haettu 13.11.2020 osoitteesta
https://www.dropbox.com/s/xn6ncaqdmf6qr87/seta_sukupuolen_moninaisuus_kevyt.pdf?dl=0
- Shehan, C. L. & Kaestle, C. E. (2009). Gendered Bodies in Family Studies. A Feminist Examination of Constructionist and Biosocial Perspectives on Families. Teoksessa K. R. Allen, A. L. Few & S. A. Lloyd (toim) *Handbook of Feminist Family Studies* (s. 83–95). Sage.
- Skibba, R. (03.10.2016). Women postdocs less likely than men to get a glowing reference. *Nature*. Haettu 5.11.2020 osoitteesta
<https://www.nature.com/news/women-postdocs-less-likely-than-men-to-get-a-glowing-reference-1.20715>
- Snyder, K. (2014). The abrasiveness trap: High-achieving men and women are described differently in reviews. *Fortune*. Haettu 5.11.2020 osoitteesta
<https://web.stanford.edu/dept/radiology/cgi-bin/raddiversity/wp-content/uploads/2017/12/TheAbrasivenessTrap.pdf>
- Solnit, R. (2014). *Men Explain Things to Me*. Haymarket Books.

- Song, J. (2019). "She Needs to Be Shy!": Gender, Culture, and Nonparticipation Among Saudi Arabian Female Students. *TESOL Quarterly*, 53(2), 405–429. <https://doi.org/10.1002/tesq.488>
- Steinmetz, S. (2012). The Contextual Challenges of Occupational Sex Segregation. Deciphering Cross-National Differences in Europe. VS *Verlag für Sozialwissenschaften*. Haettu 21.11.2020 osoitteesta <https://link-springer-com.libproxy.tuni.fi/book/10.1007%2F978-3-531-93056-5>
- Suárez-Orozo, C., Carhill, A. & S., Chuang (2011). Immigrant Children: Making a New Life. Teoksessa S., Chuang, L., Coyne, M. Adams, L. Baumwell, J., Berry, M. Boiger, A. Carhill, X. Chen, S. Coltrane & J. Cookston (toim.) *Immigrant Children: Change, Adaptation, and Cultural Transformation* (s. 7–26). Lexington Books.
- Suomen perustuslaki 731/11.6.1999, 6 §: Yhdenvertaisuus. Viitattu 5.2.2021.
- Tieteellinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. TENK. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tilastokeskus. Maahanmuuttajat väestössä. Haettu 26.4.2021 osoitteesta https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_3
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 21.10.2015. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- Tosh, J. (2016). *Psychology and gender dysphoria: feminist and transgender perspectives*. Routledge.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- UNESCO (2019). From access to empowerment. UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025. *UNESCO Education Sector*. Haettu 19.11.2020 osoitteesta https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000369000&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_eb58a8a8-002a-4e4b-a01c-74fde80f4158%3F_%3D369000eng.pdf&updateUrl=updateUrl2709&ark=/

ark:/48223/pf0000369000/PDF/369000eng.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#1069.19%20Strategy%20for%20Gender%20Equality_EN.indd%3A16003%3A22

- Urquhart, D. (2018). 'Open the eyes of England': female unionism and conservatism, 1886-1914). Teoksessa C. Berthezène & J. Gottlieb (toim.) *Rethinking Right-wing Women: Gender and the Conservative Party, 1880s to the Present* (s. 11–29). Manchester University Press
- Valtonen, A. & Viitanen, M. (2020). Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 113–126). Gaudeamus.
- Vatanen, A. (2016). Keskusteluanalyttinen tutkimusprosessi. Teoksessa M. Stevanovis & C. Lindholm (toim.) *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* (s.235–249). Vastapaino.
- Vilkka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Tampereen yliopisto.
- Vilkka, H. (2011). *Fenomenologinen menetelmä*. Haettu 29.4.2021 osoitteesta <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2011/12/Fenomenologinen-menetelm%C3%A4.pdf>
- Williams, C. & Dellinger, K. (2010). *Gender and Sexuality in the Workplace*. Verkkojulkaisu: <https://web-b-ebSCOhost-com.libproxy.tuni.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=23fb9950-021d-44ed-9d80-2f9ceae52130%40sessionmgr101&bdata=JkF1dGhUeXBIPWNvb2tpZSxpCcx1aWQmc2l0ZT1laG9zdC1saXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#AN=339448&db=e000xww>
- Williams, Joan C. & Multhaup, M. (05.03.2018). For Women and Minorities to Get Ahead, Managers Must Assign Work Fairly. *Harvard Business Review*. Haettu 5.11.2020 osoitteesta <https://hbr.org/2018/03/for-women-and-minorities-to-get-ahead-managers-must-assign-work-fairly>
- Wizemann, T., & Pardue, M. (2001). *Exploring the Biological Contributions to Human Health: Does Sex Satter?* National Academy Press.
- Özmen, F. A. (2013). Alevi Women and Patriarchy. Teoksessa F. A. Özmen, C. A. Akman, R. Ö. Dönmez, V. Irtis, G. B. Goularas, N. Konak, B. Cürül, T.

Yalur & S. Durusoy (toim.) *Gendered Identities: Criticizing Patriarchy in Turkey* (s. 147–164). Lexington Books.